

De Rotterdamse schaal

Ordering van smartengeldbedragen bij lichamelijk
letsel en andere persoonsaantastingen

M.R. Hebly, S.D. Lindenbergh, W. Oudijk en A.I.
Schreuder

Colofon

Opdrachtgever

Onderzoek in opdracht van de Raad voor de rechtspraak
Gefinancierd door het Ministerie van Justitie en Veiligheid

Raad voor de rechtspraak
Postbus 90613
2509 LP Den Haag

Auteurs

Mr. dr. M.R. Hebly
Prof. mr. S.D. Lindenbergh
Mr. drs. W. Oudijk
Mr. A.I. Schreuder
Erasmus School of Law, Erasmus Universiteit Rotterdam

Uitgever

Xerox | OSAGE, Utrecht

Vormgeving

Corps, Den Haag

Opmaak binnenwerk

Xerox | OSAGE, Utrecht

De Rotterdamse schaal

Ordering van smartengeldbedragen bij
lichamelijk letsel en andere
persoonsaantastingen

M.R. Hebly, S.D. Lindenbergh, W. Oudijk
en A.I. Schreuder

Inhoudsopgave

Samenvatting	6
Woord vooraf	8
1 Inleiding	9
1.1 In het kort	9
1.2 Uitgangspunten en afbakening	9
1.3 Situering van het project (2023-2025)	11
1.4 Leeswijzer	14
2 Juridisch kader, huidige praktijk en noodzaak tot verbetering	15
2.1 Inleiding	15
2.2 Wanneer smartengeld?	15
2.3 Vaststelling van smartengeldbedragen	17
2.4 Waarom verbetering nodig is	20
2.5 De Guidelines als voorbeeld	22
2.6 Afronding	25
3 Totstandkoming van de schaal	26
3.1 Inleiding	26
3.2 Deel A: lichamelijk letsel	26
3.2.1 <i>Indeling in letselcategorieën, beschrijving van relevante factoren</i>	26
3.2.2 <i>Bedragen; omrekenfactor</i>	27
3.2.3 <i>Aanpassingen specifiek voor Nederlandse context</i>	32
3.3 Deel B: geobjectiveerd geestelijk letsel	36
3.3.1 <i>Voortborduren op de Guidelines</i>	36
3.3.2 <i>Shockschade</i>	37
3.4 Deel C: smartengeld anders dan vanwege letsel	38
3.4.1 <i>Een categorie in ontwikkeling</i>	38
3.4.2 <i>Aanpak</i>	39
3.4.3 <i>Wet seksuele misdrijven</i>	42
3.4.4 <i>Afronding</i>	43

4	Perspectieven voor het vervolg	44
4.1	Inleiding	44
4.2	Aandachtspunten voor verdere ontwikkeling	44
	4.2.1 <i>Categorisering, toelichtingen en factoren</i>	44
	4.2.2 <i>Omvang van het smartengeld</i>	47
	4.2.3 <i>Meervoudigheid</i>	52
	4.2.4 <i>Schuld als factor</i>	56
	4.2.5 <i>Begrotingsmoment, geldontwaarding en wettelijke rente</i>	59
	4.2.6 <i>Samenloop shockschade met vergoeding van affectieschade</i>	62
4.3	Borging binnen de rechtspraak, periodiek onderhoud	64
	4.3.1 <i>Een rechtersregeling?</i>	64
	4.3.2 <i>Periodiek onderhoud, feedbackloop</i>	65
4.4	Afronding	66
5	Slot	67
	Literatuur	68
	Begeleidingscommissie	69
	Bijlage 1: Verslagen consultatiebijeenkomsten	70
	Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie	79

Samenvatting

In dit rapport wordt verslag gedaan van onderzoek dat van begin 2023 tot medio 2025 is verricht en dat resulteerde in de Rotterdamse schaal.

Al geruime tijd is de vaststelling van de omvang van smartengeld in Nederland een punt van discussie en lijkt de praktijk gebaat bij meer inzichtelijkheid, meer consistentie en meer efficiëntie. De behoefte aan meer ordening is versterkt door de grote toename van het aantal uitspraken waarin de strafrechter smartengeld vaststelt. Doel van dit onderzoeksproject is om in die behoefte te voorzien met een schaal van lichamelijke letsels en andere gevallen waarin aanspraak bestaat op smartengeld wegens aantasting in de persoon, geordend naar de ernst van gevallen, met vermelding van bijpassende smartengeldbedragen, per type geval met bandbreedtes en factoren die de plaats binnen de bandbreedte kunnen beïnvloeden.

Bij de ontwikkeling van de Rotterdamse schaal is inspiratie geput uit de Engelse *Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases* en uit de Ierse *Personal Injury Guidelines* die in het verleden met hetzelfde doel zijn opgesteld. De relatieve waardering van de verschillende lichamelijke en geestelijke letsels en de beschrijvingen van de bandbreedtes zijn in belangrijke mate aan deze *Guidelines* ontleend. Bij de vermelding van de bedragen zijn niettemin de door de Nederlandse rechter toegewezen smartengeldbedragen leidend geweest. Hiertoe is gewerkt met een omrekenfactor die de verhouding tussen Engelse en Nederlandse smartengeldbedragen tot uitdrukking brengt. Voor situaties waarin een aanspraak op smartengeld niet haar grond vindt in lichamelijk of geestelijk letsel boden de Engelse en Ierse *Guidelines* geen concrete voorbeelden. Daarom is uitvoerig jurisprudentieonderzoek verricht naar verschillende gevalstypen die zich regelmatig voordoen in de Nederlandse rechtspraak, in het bijzonder binnen het strafproces bij de beoordeling van de vordering van de benadeelde partij. Ook bij de weergave van de resultaten van dat rechtspraakonderzoek is het 'basisrecept' van de *Guidelines* gevolgd.

De opstelling van de schaal is niet bedoeld als grote wijziging van de bestaande praktijk of als beperking van de vrijheid van rechters of partijen, maar als hulpmiddel om die praktijk inzichtelijker en consistentier te maken. De schaal biedt in één oogopslag een indicatie voor een passend smartengeldbedrag voor een bepaald gevalstype. Het document beoogt de rechtspraak te faciliteren door op een toegankelijke manier overzicht en aanknopingspunten te bieden voor de vaststelling van smartengeldbedragen en aldus bij te dragen aan meer consistentie in bedragen, inzichtelijkere motiveringen en een efficiëntere vaststelling van smartengeld.

Bij de opstelling van de Rotterdamse schaal zijn, afgezien van de ordening die per definitie in de schaal besloten ligt, geen normatieve keuzes gemaakt. Het is immers aan de rechter om te beoordelen of hij het aldus beschreven smartengeldniveau passend vindt. In dit onderzoeksverslag worden niettemin een aantal normatieve aspecten benoemd die bij toepassing van de schaal aan de orde kunnen of moeten komen: categorisering, toelichtingen en relevante factoren, de omvang van het smartengeld (in het algemeen en per categorie), aanpak bij meervoudigheid, de rol van de factor 'schuld', het 'peilmoment' en de wettelijke rente, samenloop van 'shockschade' en affectieschade. Daarop wordt ook een visie gegeven.

Woord vooraf

Wij danken de Raad voor de rechtspraak, die als opdrachtgever dit onderzoek mogelijk heeft gemaakt, en het Ministerie van Justitie en Veiligheid voor de financiering van het project.

Dank komt ook toe aan iedereen die tijdens consultatiebijeenkomsten, via schriftelijke reacties en/of door feedback op andere wijze heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van de Rotterdamse schaal.

Ook spreken wij onze dank en waardering uit voor de leden van onze begeleidingscommissie – Willem van Boom (voorzitter), Justus Candido, Derk-Jan van der Kolk, Jaap Sap en Nanouk Schipper – die ons hebben geholpen om de kwaliteit van het onderzoek te waarborgen en ons op uiteenlopende punten voorzagen van advies.

Finally, we express our gratitude to those working within the English judiciary and our contacts at Oxford University Press for taking the time to exchange ideas with us on this research project.

De Rotterdamse schaal en dit onderzoeksverslag zijn eind juni 2025 afgerond.

Mr. dr. Marnix Hebly
Prof. mr. Siewert Lindenbergh
Mr. drs. Willianne Oudijk
Mr. Aster Schreuder

Erasmus School of Law, Erasmus Universiteit Rotterdam

Inleiding

1.1 In het kort

In dit rapport wordt verslag gedaan van het onderzoek dat van begin 2023 tot medio 2025 is verricht en dat resulteerde in de Rotterdamse schaal. Al geruime tijd is de vaststelling van de omvang van smartengeld in Nederland een punt van discussie en lijkt de praktijk gebaat bij meer inzichtelijkheid, meer consistentie en meer efficiëntie. Doel van dit onderzoeksproject is om in die behoefte te voorzien met een schaal van lichamelijke letsels en andere gevallen waarin aanspraak bestaat op smartengeld wegens aantasting in de persoon, geordend naar de ernst van gevallen, met vermelding van bijpassende smartengeldbedragen, per type geval met bandbreedtes en factoren die de plaats binnen de bandbreedte kunnen beïnvloeden.

Bij de ontwikkeling van de Rotterdamse schaal is inspiratie geput uit de Engelse *Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases* en uit de Ierse *Personal Injury Guidelines*, die in het verleden met hetzelfde doel zijn opgesteld (hierna: *Guidelines*). In essentie is de Rotterdamse schaal een op de Nederlandse context toegesneden variant van het 'Guidelines-model' voor vaststelling van smartengeldbedragen. De opstelling van de schaal is niet bedoeld als grote wijziging van de bestaande praktijk of als beperking van de vrijheid van rechters of partijen, maar als hulpmiddel om die praktijk beter inzichtelijk en consistentier te maken.

De schaal kan worden gezien als vrucht van een 'academisch experiment': hoe zou een *Guidelines*-model er voor Nederland uit kunnen zien? Onze zoektocht leverde een concrete uitwerking op en leerde veel over hoe een dergelijk instrument, ondanks het relatieve gebrek aan inzicht in en overzicht van smartengeldbedragen in Nederland, tot stand kan worden gebracht.¹ Gedurende het onderzoeksproject deden wij bovendien indrukken op van hoe de praktijk tegen een dergelijk document aankijkt, met name door een uitgebreide consultatieronde in 2024. Die indrukken zijn vervolgens in de schaal zoveel mogelijk verwerkt.

1.2 Uitgangspunten en afbakening

Dit onderzoeksproject draait om de vraag hoe aan de hand van het voorbeeld van de Engelse en Ierse *Guidelines* kan worden gekomen tot meer ordening van smartengeldbedragen wegens persoonsaantastingen. Deze onderzoeksvraag wordt

1 De schaal zelf kan online worden geraadpleegd via de projectwebsite www.rotterdamsschaal.nl en via www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Wetenschappelijk-onderzoek/Research-Memoranda.

voornamelijk praktisch beantwoord door een concrete uitwerking tot stand te brengen: de Rotterdamse schaal. Hiertoe is rechtspraakonderzoek verricht, in welk verband uiteenlopende keuzes moesten worden gemaakt. Die worden in dit rapport uitgebreid toegelicht en verantwoord. Het ontwikkelen van de Rotterdamse schaal gaf tevens zicht op keuzes die zich opdringen wanneer een dergelijke schaal ingang vindt en een duurzaam vervolg krijgt in de Nederlandse rechtspraak, meer specifiek door borging binnen de rechtspraak in de vorm van een rechtersregeling. In dit rapport delen wij onze bevindingen hierover.

Ons onderzoek is in een aantal opzichten afgebakend. Ten eerste is het onderzoek er van meet af aan op gericht geweest het voorbeeld van de Engelse *Guidelines* te volgen: die zijn al vaker aangewezen als inspiratiebron voor Nederland en een dergelijke werkwijze lijkt relatief goed toepasbaar zonder een al te grote breuk met de huidige praktijk. Consequentie hiervan is dat dit onderzoek dus niet gaat over welke andere mogelijke werkwijzen zijn ontwikkeld in ons omringende rechtsstelsels en in hoeverre die zich wellicht (ook) zouden lenen voor navolging in Nederland.² Ook is dus niet rechtstreeks draagvlakonderzoek verricht met betrekking tot de introductie van een *Guidelines*-model in Nederland.³

Ten tweede wordt met dit project gestreefd naar een *beschrijvende* ordening van smartengeldbedragen in Nederland. De Rotterdamse schaal biedt dus nadrukkelijk geen normatief voorschrift: doel is om het Nederlandse 'huis van het smartengeld' op orde te brengen en aldus bij te dragen aan meer inzichtelijkheid, consistentie en efficiëntie wat betreft vaststelling van smartengeldbedragen. Het onderwerp laat zich niettemin ook vanuit een normatieve invalshoek benaderen: welke bedragen *behoren* te worden toegewezen bij welke categorieën, welke factoren *moeten* dat bepalen, hoeveel differentiatie is *wenselijk*, etc.? Afgezien van onvermijdelijke keuzes die ordening volgens de schaal nu eenmaal met zich brengt, worden dergelijke normatieve keuzes in dit project niet gemaakt. Normatieve(re) keuzepunten worden in

2 Zie met name Verburg 2009, die niet alleen de Engelse *Guidelines* uitvoerig belicht, maar ook ingaat op vormen van 'coördinatie' die in België, Frankrijk en Duitsland ingang hebben gevonden en op het debat over vaststelling van smartengeld in de Verenigde Staten (p. 183-220), op smartengeldformules (p. 220-230) en op rechtseconomische concepten (p. 230-232). Zie over mogelijke alternatieven ook Lindenberg 2023, p. 199-205.

3 Tijdens bijeenkomsten met rechters in 2021 en 2022 bleek al wel veel enthousiasme, en door een consultatieversie te publiceren in 2024 kon ook uit de reacties daarop natuurlijk een indruk worden opgedaan van hoe wordt aangekeken tegen een Nederlandse variant van het *Guidelines*-model (overwegend positief).

dit onderzoeksverslag wel geïdentificeerd en geanalyseerd. Het is aan de rechter om daarover te beslissen.

Ten derde is het onderzoek gebaseerd op rechtspraak. Het is immers de rechter die, wanneer sprake is van een persoonsaantasting, oordeelt 'naar billijkheid' over de omvang van de vergoeding van 'ander nadeel dan vermogensschade' (art. 6:106 BW). Dat betekent dat, ondanks dat vergoeding van (deze) schade in veel gevallen plaatsvindt zonder dat daar een rechter bij betrokken wordt, buiten beschouwing is gebleven welke bedragen in de buitengerechtelijke afwikkelingssfeer plegen te worden uitgekeerd. Die vraag laat zich naar haar aard ook niet aan de hand van rechtspraakonderzoek beantwoorden maar vergt een geheel andere ('empirische') aanpak. Het ligt overigens voor de hand dat smartengeldbedragen die door partijen buiten rechte worden overeengekomen weerspiegelen wat door rechters wordt of naar verwachting zou worden toegewezen (afwikkeling 'in de schaduw van het recht'). Vanuit dat perspectief ligt het in de rede dat de buitengerechtelijke praktijk de rechtspraak volgt, en niet andersom.

Tot slot is de scope beperkt tot aanspraken op smartengeld wegens persoonsaantasting als bedoeld in artikel 6:106 sub b Burgerlijk Wetboek (BW): lichamelijk letsel, geobjectiveerd geestelijk letsel, persoonsaantastingen zonder letsel. Andere grondslagen voor een recht op smartengeld vallen in principe buiten het blikveld (zie par. 2.2). Wat dit onderzoek leert over vaststelling van smartengeldbedragen kan niettemin ook van betekenis zijn voor andere dan de in artikel 6:106 sub b BW bedoelde gevallen.

1.3 Situering van het project (2023-2025)

Al decennialang wordt in de civielrechtelijk georiënteerde literatuur gewezen op het belang van meer rechtseenheid en efficiëntie waar het gaat om vaststelling van smartengeld, in het bijzonder voor letselschadegevallen, waarbij ook al regelmatig op het Engelse systeem is gewezen als lichtend voorbeeld.⁴ Het lijkt uiteindelijk aan ontwikkelingen in de strafprocessuele sfeer toe te schrijven dat momentum is ontstaan om met de Rotterdamse schaal daadwerkelijk de handschoen op te pakken. Dat lichten we toe.

Met name het per 2011 verruimde strafprocessuele ontvankelijkheidscriterium en de toen aan de schadevergoedingsmaatregel gekoppelde 'voorschotregeling'

4 Zie voor een overzicht Verburg 2009, p. 181-182.

hebben ertoe geleid dat de strafrechter hoofdrolspeler is geworden waar het gaat om vaststelling van smartengeld. Hij oordeelt immers niet alleen veel vaker dan zijn civiele collega over smartengeldvorderingen, hij krijgt veelvuldig gevallen voorgelegd waar de civiele rechter zich zelden tot nooit mee geconfronteerd ziet. In 2019 expliciteerde de Hoge Raad dat (ook) sprake kan zijn van een persoonsaantasting – lees: aanspraak op smartengeld – vanwege de ‘aard en ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan voor de benadeelde’.⁵ De rechtsontwikkeling op dit vlak ligt vooral in handen van de strafrechter, die immers veelvuldig wordt geconfronteerd met normschendingen van een zekere ernst maar waarbij niet steeds lichamelijk of (objectiveerbaar) geestelijk letsel is vastgesteld, zoals seksuele misdrijven, ernstige bedreiging en ontvoering. En voor zover de strafrechter zich buigt over gevallen die vergelijkbaar zijn met die waarover zijn civiele collega oordeelt, zoals situaties waarin ernstig letsel is veroorzaakt, komt hij soms tot aanzienlijk hogere smartengeldbedragen dan tot nu toe zijn toegewezen in een civiele procedure.⁶ Een en ander gaf aanleiding tot een rechterlijke themadag over smartengeld in oktober 2022 in Utrecht, waaraan tientallen strafrechters en civiele rechters deelnamen.⁷ Gesterkt door het enthousiasme voor het Engelse model dat (ook) daar werd geuit, zijn wij begin 2023, op eigen initiatief, begonnen met dit project.⁸

Ook het verschijnen van het rapport *Op verhaal komen* van de Commissie onderzoek stelsel schadevergoeding voor slachtoffers van strafbare feiten (commissie-Donner) verdient in dit verband vermelding omdat dat mede aanleiding vormde voor investering in dit project.⁹ De commissie was ingesteld om mogelijkheden te onderzoeken om te komen tot een ‘afgewogen, consistent en betaalbaar stelsel’ voor overheidsbeleid inzake vergoeding van en tegemoetkoming in schade van slachtoffers van strafbare feiten.¹⁰ De commissie-Donner oordeelde onder meer dat de behandeling van de schadevergoedingsvordering binnen het *strafproces* beter moet, en suggereert in dat kader dat de beoordeling van de schade ‘processueel beter hanteerbaar’ kan worden gemaakt door middel van ‘standaardisering’.

5 HR 15 maart 2019, ECLI:NL:HR:2019:376, NJ 2019/162, m.nt. S.D. Lindenbergh (*EBI*), r.o. 4.2.1.

6 Hierover ook par. 2.4.

7 Deze themadag stond aanvankelijk gepland in oktober 2021, maar is toen vanwege ‘coronamaatregelen’ omgezet in een interactief webinar, dat eveneens werd bijgewoond door tientallen straf- en civiele rechters.

8 Zie over deze studiedag Huijsmans & Van Eekeren 2022.

9 Regeling instelling adviescollege onderzoek stelsel schadevergoeding voor slachtoffers van strafbare feiten, *Stcrt.* 2020, 31232.

10 Commissie Donner 2021, p. 13.

In juni 2023 heeft de minister in zijn beleidsreactie vervolgstappen aangekondigd, waaronder de inzet op het oplossen van een aantal specifieke knelpunten die door de commissie-Donner zijn benoemd en ook door de uitvoeringspraktijk zijn geconstateerd. Een van de gedachtelijnen is dat van ‘normering en standaardisering’ direct een positief effect te verwachten is waar het gaat om rechtszekerheid en rechtseenheid. De minister zette daarom in op nader onderzoek naar ‘normering van schadebedragen en standaardisering van de behandeling van de vordering benadeelde partij in het strafproces’, uit te zetten door de Raad van de rechtspraak.¹¹

Dat onderzoek is opgesplitst in twee delen. Het eerste ziet op de vraag hoe normering kan bijdragen aan betere behandeling van schadevergoedingsvorderingen in het strafproces. Dat heeft geleid tot het rapport *Doen wat kan*, waarin is onderzocht hoe met materiële en processuele normering kan worden gekomen tot een eerlijker, meer voorspelbare en minder willekeurige procedure, zonder afbreuk te doen aan het uitgangspunt dat materieel civiel recht wordt toegepast en met oog voor de inherente beperkingen van de voegingsprocedure in het strafproces. Het rapport bevat aanbevelingen die betrekking hebben op verheldering van materieelrechtelijke kaders, verbetering van de behandeling van schadevergoedingsvorderingen in het strafproces en ordening en explicitering van wat in het strafproces *niet* kan worden behandeld.¹² Wat betreft de eerste lijn, verheldering van materieelrechtelijke kaders, wordt erop gewezen dat smartengeldbedragen beter kunnen worden geordend en dat meer houvast kan bijdragen aan een meer inzichtelijke, consistente en efficiënte schadevaststelling. Daarmee zal naast de strafrechtelijke ook de civielrechtelijke (onderhandelings) praktijk geholpen zijn. Het rapport *Doen wat kan*, dat weliswaar primair betrekking heeft op de strafprocessuele problematiek, legt dus mede een basis voor de tweede component van het onderzoek naar mogelijkheden van ‘normering’, de Rotterdamse schaal, die van betekenis is voor *alle* domeinen waarin smartengeld wegens persoonsaantastingen wordt vastgesteld (straf, civiel en buiten rechte). Ons onderzoek naar de vraag hoe voor het Nederlandse recht een *Guidelines*-model kan worden gemaakt, waarmee wij al bezig waren, is daarmee dus onder de vleugels van de Raad voor de rechtspraak beland (en ook voorzien van financiering vanuit het Ministerie van Justitie en Veiligheid).

11 Beleidsreactie rapport Adviescollege onderzoek stelsel schadevergoeding voor slachtoffers van strafbare feiten, 2 juni 2023, p. 4.

12 Hebly & Lindenberg 2025, p. 121-128. Het rapport worden geraadpleegd via www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Wetenschappelijk-onderzoek/Research-Memoranda.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 bespreken wij het juridisch kader, de huidige praktijk, de noodzaak tot verbetering en het voorbeeld van de Engelse *Guidelines*. In hoofdstuk 3 gaan we in op de wijze waarop de Rotterdamse schaal tot stand is gekomen en verantwoorden we de keuzes die in dat verband zijn gemaakt, waarna we in hoofdstuk 4 kwesties schetsen die in de toekomst nog aandacht vragen. In hoofdstuk 5 ronden we het geheel af met een paar slotopmerkingen. De opbrengst van de consultatiefase is samengebracht in de bijlagen 1 (verslagen van bijeenkomsten) en 2 (schriftelijke reacties).

Juridisch kader, huidige praktijk en noodzaak tot verbetering

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komt eerst aan de orde wanneer aanspraak op smartengeld bestaat en hoe de omvang van het smartengeld wordt vastgesteld (par. 2.2 en 2.3). Daarna bespreken wij waarom verbetering nodig is (par. 2.4) en gaan we in op het Engelse *Guidelines*-model als alternatief voor de huidige Nederlandse praktijk (par. 2.5). De afronding (par. 2.6) vormt de opmaat voor het volgende hoofdstuk, waarin uitvoerig wordt verantwoord hoe de Rotterdamse schaal tot stand is gebracht.

2.2 Wanneer smartengeld?

Smartengeld is de vergoeding van 'ander nadeel dan vermogensschade'. Volgens artikel 6:95 lid 1 BW bestaat alleen een aanspraak op smartengeld als de wet daarin voorziet. De rechter dient daarom eerst vast te stellen of inderdaad is voldaan aan de wettelijke vereisten voor een aanspraak op smartengeld. Op dit punt volstaat dus geen 'billijkheidsoordeel'.¹³

De belangrijkste grondslagen voor een aanspraak op smartengeld zijn vastgelegd in artikel 6:106 BW:

'Voor nadeel dat niet in vermogensschade bestaat, heeft de benadeelde recht op een naar billijkheid vast te stellen schadevergoeding:

- a. indien de aansprakelijke persoon het oogmerk had zodanig nadeel toe te brengen;
- b. indien de benadeelde lichamelijk letsel heeft opgelopen, in zijn eer of goede naam is geschaad of op andere wijze in zijn persoon is aangetast;
- c. indien het nadeel gelegen is in aantasting van de nagedachtenis van een overledene en toegebracht is aan de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot, de geregistreerde partner of een bloedverwant tot in de tweede graad van de overledene, mits de aantasting plaatsvond op een wijze die de overledene, ware hij nog in leven geweest, recht zou hebben gegeven op schadevergoeding wegens het schenden van zijn eer of goede naam.'

In de praktijk draait het meestal om het bepaalde onder b, in het bijzonder om lichamelijk letsel en aantasting in de persoon 'op andere wijze'. Onder dat laatste vallen volgens de rechtspraak van de Hoge Raad enerzijds geobjectiveerd geestelijk

¹³ Uitdrukkelijk in deze zin HR 15 oktober 2019, ECLI:NL:HR:2019:1465, NJ 2019/468, m.nt. W.H. Vellinga, r.o. 2.4.2.

letsel en anderzijds gevallen waarin de aard en ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan een aanspraak op smartengeld rechtvaardigen.¹⁴

Wat betreft de eerste categorie, geobjectiveerd geestelijk letsel, gaat het om objectiveerbare aantastingen van de geestelijke gezondheid, waarvan in de regel slechts sprake is bij een in de psychiatrie erkend ziektebeeld.¹⁵ In gevallen waarin een aanspraak bestaat op smartengeld vanwege de aard en ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan voor de benadeelde, de tweede categorie, gaat het bijvoorbeeld om verkrachting,¹⁶ belaging¹⁷ of vrijheidsontneming en grove bedreiging met een vuurwapen.¹⁸ Deze categorie komt vooral in beeld wanneer niet reeds op basis van lichamelijk of geobjectiveerd geestelijk letsel vaststaat dat een recht op smartengeld bestaat.¹⁹ In beginsel zal degene die zich op deze categorie beroept de aantasting in de persoon met concrete gegevens moeten onderbouwen. In voorkomend geval kunnen evenwel de aard en de ernst van de normschending meebrengen dat de in dit verband relevante nadelige gevolgen daarvan voor de benadeelde zo voor de hand liggen, dat een persoonsaantasting kan worden aangenomen. Van een aantasting in de persoon op andere wijze als bedoeld in artikel 6:106, aanhef en onder b, BW, is niet reeds sprake bij de enkele schending van een fundamenteel recht.²⁰

Dit onderzoeksproject beperkt zich in principe tot de zojuist besproken vormen van de persoonsaantasting (zie par. 1.2). Gevallen waarin de aansprakelijke het oogmerk had om ander nadeel dan vermogensschade toe te brengen (art. 6:106, aanhef en onder a, BW) doen zich in de praktijk niet vaak (bewijsbaar) voor. In die gevallen zal

14 HR 15 maart 2019, ECLI:NL:HR:2019:376, NJ 2019/162, m.nt. S.D. Lindenberg (EBI), r.o. 4.2.1.

15 In meer recente jurisprudentie lijkt de Hoge Raad overigens ruimte te bieden voor de feitenrechter om zonder concrete diagnose in de rapportage van de deskundige aan te nemen dat sprake is van geestelijk letsel. Zie HR 24 december 2021, ECLI:NL:HR:2021:1947, NJ 2023/287, m.nt. J.L. Smeehuijzen, r.o. 4.5.3 en HR 28 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:958, NJ 2023/285, m.nt. J.L. Smeehuijzen onder NJ 2023/287, r.o. 3.7. Zie hierover ook Lindenberg 2023, p. 99-101.

16 Bijv. HR 2 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1496, RvdW 2021/1094.

17 Bijv. HR 8 december 2020, ECLI:NL:HR:2020:1956, NJ 2021/66 en HR 6 juli 2021, ECLI:NL:HR:2021:1002, RvdW 2021/797.

18 Bijv. HR 15 december 2020, ECLI:NL:HR:2020:2012, NJ 2021/68, m.nt. S.D. Lindenberg en HR 14 september 2021, ECLI:NL:HR:2021:1243.

19 Een en ander neemt niet weg dat bij de vaststelling van de omvang van het smartengeld relevant kan zijn dat sprake is van 'samenloop' van smartengeldgrondslagen. Zie hierover ook par. 4.2.3.

20 HR 15 maart 2019, ECLI:NL:HR:2019:376, NJ 2019/162, m.nt. S.D. Lindenberg (EBI), r.o. 4.2.1.

voor de omvang van het smartengeld veelal bepalend zijn waaruit het opzettelijk krenkende gedrag bestond en wat daarvan de gevolgen zijn geweest. Gevallen van aantasting van de nagedachtenis van een overledene (art. 6:106, aanhef en onder c, BW) doen zich zo mogelijk nog minder voor.

Naast artikel 6:106 BW biedt ook een aantal andere wettelijke bepalingen grondslag voor een aanspraak op smartengeld. Denk bijvoorbeeld aan artikel 6:107 en 6:108 BW ('affectieschade'), artikel 533 lid 1 van het Wetboek van Strafvordering (Sv) (de verdachte die, naar achteraf blijkt, zonder geldige grondslag in voorlopige hechtenis heeft gezeten), artikel 10:11 en artikel 10:12 van de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz),²¹ het EU-recht (waaronder art. 82 lid 1 Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)) en gevallen waarin uit artikel 13 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) de verplichting volgt om te voorzien in een aanspraak op vergoeding van ander nadeel, zoals bij schending van de redelijke termijn.²² Deze andere grondslagen hebben gemeen dat vragen rijzen over de verhouding tot artikel 6:106 BW. In veel gevallen is (nog) niet duidelijk in hoeverre aansluiting kan of moet worden gezocht bij de in het kader van artikel 6:106 BW ontwikkelde lijnen.

2.3 Vaststelling van smartengeldbedragen

Is voldaan aan de wettelijke vereisten voor het bestaan van een aanspraak op smartengeld, dan komt de rechter toe aan de begroting, oftewel de vaststelling van de omvang van het te vergoeden 'ander nadeel'. De rechter stelt volgens artikel 6:106 BW de omvang van het smartengeld vast *naar billijkheid*. Er staat niet 'naar *redelijkheid* en *billijkheid*', omdat de maat van ander nadeel dan vermogensschade zich niet op rationele gronden in een geldbedrag laat uitdrukken. Vaststelling naar billijkheid kan in wezen worden gezien als vorm van schadebegroting in overeenstemming met de aard van de schade, zoals voorgeschreven door artikel 6:97 BW. Aan smartengeld worden verschillende functies toegedicht: compensatie, genoegdoening, erkenning en rechtshandhaving.²³ Deze verschillende functies

21 In dat verband publiceerde het Landelijk Overleg Vakinhoud Familierecht (LOVF) medio 2024 de *Oriëntatiepunten voor schadevergoeding in verplichte zorgzaken*.

22 Zie voor een volledig overzicht Lindenbergh 2023, par. 6.3.4-6.4.4.

23 TM, Parl. Gesch. Boek 6, p. 377 (compensatie en genoegdoening); Lindenbergh 2023, par. 3.5 en 3.6.

kunnen per gevaltype meer of minder een rol spelen bij de vaststelling van de omvang van het smartengeld.²⁴

De Hoge Raad heeft, toegespitst op gevallen van *letsel*, enkele nadere aanwijzingen gegeven voor de vaststelling van de omvang van smartengeld in concrete gevallen:

‘De begroting van immateriële schade geschiedt naar billijkheid met inachtneming van alle omstandigheden van het geval, waaronder de aard van de aansprakelijkheid en de ernst van het aan de aansprakelijke te maken verwijt, alsmede, in geval van letselschade, de aard van het letsel, de ernst van het letsel (waaronder de duur en de intensiteit), de verwachting ten aanzien van het herstel en de leeftijd van het slachtoffer. Voorts dient de rechter bij de begroting, indien mogelijk, te letten op de bedragen die door Nederlandse rechters in vergelijkbare gevallen zijn toegekend.’²⁵

De rechter dient verder rekening te houden met geldontwaarding en hij mag ‘letten op’ ontwikkelingen in ons omringende landen maar die zijn, evenals de door de benadeelde gestelde voorgenomen wijze van besteding van het smartengeld, niet beslissend.²⁶

De omvang van het geleden nadeel moet worden afgeleid uit min of meer objectieve factoren, waarbij vooral betekenis toekomt aan de aard en ernst van het letsel.

De Hoge Raad verwoordt het als volgt:

24 Lindenbergh 2023, par. 3.5 en 3.6.

25 HR 28 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:793, NJ 2019/379, m.nt. W.H. Vellinga (*Overzichtsarrest benadeelde partij*), r.o. 2.8.7.

26 HR 17 november 2001, ECLI:NL:HR:2000:AA8358, NJ 2001/215, m.nt. A.R. Bloembergen (*D./B.*).

‘Bij de bepaling van de omvang van de vergoeding zullen de persoonlijke omstandigheden van de benadeelde een rol spelen, doch de rechter zal de zwaarte van het verdriet, de ernst van de pijn, het gemis aan levensvreugde en het geschokte rechtsgevoel met name moeten afleiden uit min of meer objectieve factoren en concrete aanwijzingen, zoals de aard van het letsel en de gevolgen daarvan voor de benadeelde. De wijze waarop en de intensiteit waarmee het derven van levensvreugde door de benadeelde is of zal worden beleefd, zullen in rechte vaak niet, of niet anders dan zeer globaal, kunnen worden vastgesteld, zodat bij de begroting van het nadeel zal moeten worden geabstraheerd van de concrete beleving en in meer objectieve zin moet worden vastgesteld in welke mate van nadeel als hier bedoeld sprake is geweest.’²⁷

In de kern gaat het erom dat de individuele, subjectieve beleving van de getroffene in kwestie zich niet goed laat vaststellen en op geld laat waarderen, en dus ook een weinig tastbaar aanknopingspunt vormt voor gevalsvergelijking. Vaststelling van de omvang van smartengeld houdt dus – onvermijdelijk – enige ‘abstractie’ in van het nadeel dat in het concrete geval wordt geleden. De aard en de ernst van het letsel vormen als het ware een eerste, meer objectieve indicatie van het subjectieve leed, en lenen zich daarmee wel relatief goed voor onderlinge vergelijking en ‘rangschikking’. Dat geldt niet alleen voor lichamelijk letsel, maar ook voor naar objectieve maatstaven vastgesteld geestelijk letsel.

Ook in gevallen waarin de aanspraak op smartengeld is gegrond op ‘de aard en ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan’, zal het fundament voor de aanspraak het perspectief bij de begroting bepalen en dient de rechter bij de begroting, indien mogelijk, te letten op de bedragen die door Nederlandse rechters in vergelijkbare gevallen zijn toegekend. Wordt vanwege de aard en ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan voor de benadeelde een aanspraak op smartengeld aangenomen, dan ligt het voor de hand om de waardering en gevalsvergelijking te baseren op enerzijds de aard en ernst van de normschending in kwestie en anderzijds de aard en ernst van de gevolgen daarvan.²⁸

27 HR 20 september 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE2149, NJ 2004/112, m.nt. J.B.M. Vranken (Coma), r.o. 3.5.

28 Lindenberg 2023, p. 195. Zie ook par. 3.4.1.

2.4 Waarom verbetering nodig is

Zoals gezegd, wordt de omvang van smartengeld volgens de wet door de rechter vastgesteld 'naar billijkheid' (art. 6:106 BW). Hij moet daarbij rekening houden met 'alle omstandigheden van het geval'²⁹ en letten op eerder door de rechter in vergelijkbare gevallen toegewezen smartengeldbedragen.³⁰ Dat biedt de rechter maximale ruimte, maar inzicht in en overzicht van eerder door rechters toegewezen bedragen is beperkt.

De huidige Nederlandse praktijk is namelijk dat men zich aan de hand van de bundel *Smartengeld. Uitspraken van de Nederlandse rechter over de vergoeding van immateriële schade*³¹ – ook wel de 'smartengeldgids' genoemd – en/of aan de hand van elders gepubliceerde rechtspraak oriënteert op door rechters in vergelijkbare gevallen toegewezen bedragen. Voor zover deze smartengeldgids een ordening bevat, lijkt die historisch gegroeid en is zij niet steeds even goed navolgbaar. Zo wordt bijvoorbeeld niet verantwoord waarom wordt onderscheiden tussen verschillende oorzaken van letsel (verkeer, medisch, arbeid, strafbare feiten), terwijl de relevantie van dat onderscheid voor de omvang van de bedragen niet onmiddellijk in het oog springt. De smartengeldgids bevat telkens een korte samenvatting van de motivering van de door de rechter gegeven beslissing. Het daarin noemen van omstandigheden wekt de suggestie dat die omstandigheden richtinggevend zijn geweest voor de keuze van het smartengeldbedrag in de desbetreffende zaak, maar van verschillende vermelde omstandigheden is dikwijls niet duidelijk waarom, laat staan hoe zij van betekenis zijn voor de omvang van het gekozen bedrag. Dit is niet uitsluitend toe te schrijven aan de smartengeldgids, maar hangt ook samen met de mate waarin en de wijze waarop rechterlijke uitspraken worden gemotiveerd. In de literatuur is in de afgelopen decennia dan ook meermalen voorgesteld om te komen tot een betere wijze van smartengeldvaststelling.³² Mede vanwege ontevredenheid over het algemene Nederlandse 'smartengeldpeil' is eerder wel getracht om via overleg in de (civiele) buitengerechtelijke praktijk te komen tot een andere wijze van

29 Volgens TM, Parl. Gesch. Boek 6, p. 377 moet de rechter daarbij rekening houden met 'alle omstandigheden van het geval'.

30 HR 17 november 2001, ECLI:NL:HR:2000:AA8358, NJ 2001/215, m.nt. A.R. Bloembergen (D./B.).

31 Donkerlo 2025.

32 Zie uitvoering, met vermelding van literatuur, Verburg 2009, p. 175-264.

vaststelling van smartengeldbedragen maar dit leidde, afgezien van normbedragen van De Letselschade Raad voor 'licht letsel', vooralsnog niet tot resultaat.³³

Zoals in de inleiding reeds is opgemerkt (par. 1.3), lijken vooral de recente ontwikkelingen in de strafprocessuele sfeer zuurstof te hebben gegeven aan het al langer lopende debat over de wijze waarop smartengeld wordt vastgesteld. Dat debat is immers niet alleen van betekenis voor de civiele rechter en voor de zich daarop oriënterende praktijk van buitengerechtelijke schadeafwikkeling, maar in toenemende mate ook voor de strafrechter, die inmiddels in het kader van de vordering benadeelde partij in het strafproces veel vaker over smartengeld oordeelt dan zijn civiele collega. Die praktijk heeft geleid tot kritiek op rechterlijke uitspraken over de omvang van smartengeld: die zouden onvoorspelbaar en zelfs willekeurig zijn.³⁴ Er zijn bovendien aanwijzingen dat smartengeldbedragen die binnen bepaalde categorieën zijn toegewezen (bijvoorbeeld 'shockschade', oftewel schade vanwege confrontatie met een schokkende gebeurtenis) sterk uiteenlopen, terwijl die variatie niet op de rechterlijke motiveringen is terug te voeren.³⁵ Ten slotte loopt de omvang van door civiele rechters en strafrechters toegewezen topbedragen zeer uiteen. De civiele rechter heeft tot op heden (nominaal) niet meer dan € 200.000 aan smartengeld toegewezen,³⁶ terwijl de strafrechter inmiddels (nominaal) € 400.000 toeweest,³⁷ zonder dat daarvoor in de gebruikte motiveringen bevredigende verklaringen zijn te vinden.

De rechtspraktijk lijkt dus gebaat bij meer inzichtelijkheid, meer consistentie en meer efficiëntie. Dat kan bijdragen aan rechtseenheid, aan vertrouwen in de rechtspleging en aan afwikkeling van geschillen in en buiten rechte.

33 Zie daarover uitvoerig het smartengeldnummer van tijdschrift *Verkeersrecht* (2013-7/8). De discussie heeft effect gesorteerd in de rechtspraak. Zie bijv. Hof Arnhem-Leeuwarden 14 januari 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:181, *NJF* 2014/115, r.o. 3.28 (slot): 'Omdat het hof ook rekening wil houden met de in de literatuur gevoerde discussie over de hoogte van het smartengeld, zal het hof het voornoemde bedrag met 10% verhogen.'

34 Commissie Donner 2021, p. 55.

35 Zie de conclusie van A-G T.N.B.M. Spronken en A-G S.D. Lindenberg, ECLI:NL:PHR:2022:166, nr. 4.4.26. Zie met betrekking tot toewijzingen wegens 'shockschade' ook Overheul 2021, die signaleert dat in de door haar onderzochte gevallen de toegewezen bedragen lagen tussen € 0 en € 30.000.

36 Rb. Midden-Nederland 19 januari 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:106, JA 2022/52.

37 Rb. Rotterdam 12 juli 2024, ECLI:NL:RBROT:2024:6787.

2.5 De Guidelines als voorbeeld

De bestaande praktijk van gevalsvergelijking aan de hand van rechterlijke uitspraken uit het verleden kan worden gefaciliteerd door deze praktijk inzichtelijker te maken en bovendien meer structureel oog te hebben voor ontwikkelingen. Een aansprekend voorbeeld daarvan bieden de Engelse *Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases*. Hoewel het Engelse (aansprakelijkheids)recht in veel opzichten verschilt van dat van Nederland, zijn de uitgangspunten voor vaststelling van smartengeld wegens letsel in Engeland niet wezenlijk anders. Ook in Engeland vindt vaststelling van smartengeld plaats aan de hand van vergelijking met eerder door rechters toegewezen bedragen en gaat het om een waardering van '*pain, suffering and loss of amenity*'. Ook in Engeland waren overzichten van uitspraken niet steeds even inzichtelijk en bevatten zij uitspraken die onderling niet consistent leken. Bovendien gaven zij geen inzicht in de wijze waarop moest worden omgegaan met geldontwaarding. Dat heeft in 1992 geleid tot publicatie van de *Guidelines* door de *Judicial Studies Board* (tegenwoordig: *Judicial College*, een rechterlijk expertisecentrum). Daarin worden verschillende letsels beschreven naar hun aard en ernst, en worden per type letsel bandbreedtes van aan de bestaande rechtspraak ontleende bedragen vermeld.³⁸ De publicatie was niet bedoeld als wijziging van de bestaande praktijk, of als beperking van de vrijheid van rechters of partijen, maar als hulpmiddel om die praktijk beter inzichtelijk en consistent te maken. Lord Donaldson vat de kern van het probleem samen in zijn voorwoord bij de eerste editie van de *Guidelines*:

'Since no monetary award can compensate in any real sense, these damages cannot be assessed by a process of calculation. Yet whilst no two cases are ever precisely the same, justice requires that there be consistency between awards.'

Over het doel van de *Guidelines* merkt hij vervolgens op:

'What it is intended to do, and what it does quite admirably, is to distil the conventional wisdom contained in the reported cases, to supplement it from the collective experience of the working party and to present the result in a convenient, logical and coherent form.'

De rechter behoudt zijn vrijheid en volle – immers: '*Guidelines are not tramlines*' – maar heeft op gestructureerde wijze eenvoudig inzicht in wat zijn collega's doen.

38 Laatstelijk: Judicial College, *Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases*, Oxford University Press 2024. Zie over de totstandkoming en werking van de *Guidelines* uitvoerig Verburg 2009, p. 199 e.v.

Door de inzichtelijkheid van de publicatie en de brede verspreiding ervan, geniet zij een grote mate van acceptatie. De *Guidelines* worden ongeveer tweejaarlijks herzien, waarbij ontwikkelingen in waardering van letsels, nieuwe rechterlijke uitspraken en geldontwaarding worden verwerkt.³⁹ Ook zijn in de loop des tijds nieuwe categorieën toegevoegd, zoals 'sexual abuse'⁴⁰ als bijzondere categorie van 'psychiatric and psychological damage'. Deze Engelse aanpak heeft als voordelen dat hij aansluit bij de bestaande praktijk van gevalsvergelijking, deze praktijk inzichtelijker maakt en tevens op een consistentere wijze rekening houdt met ontwikkelingen in waardering van letsels dan dat via individuele uitspraken kan gebeuren. Tegelijkertijd laat hij de gebruiker alle ruimte en voorziet hij in een wisselwerking met rechterlijke uitspraken.

Over de verworvenheden van de *Guidelines* merkte Lord Woolf in 2000 op:

*'The assessment requires the judge to make a value judgment. That value judgment had been increasingly constrained by the desire to achieve consistency between the decisions of different judges. Consistency is important, because it assists in achieving justice between one claimant and another and one defendant and another. It also assists to achieve justice by facilitating settlements. The courts have become increasingly aware that this is in the interests of the litigants and society as a whole, particularly in the personal injury field. Delay in resolving claims can be a source of great injustice as well as the cause of expense to the parties and the justice systems. It is for this reason that the introduction of the Guidelines by the Judicial Studies Board (JSB) in 1992 was such a welcome development.'*⁴¹

Zoals in de vorige paragraaf uiteen is gezet, lijkt het hier genoemde belang van (meer) consistentie en efficiëntie zich thans in Nederland meer dan ooit op te

39 Dat periodieke onderhoud neemt niet weg dat bij plotselinge hoge inflatie alsnog een 'uplift' nodig kan zijn, omdat dan ook de meest actuele editie van de *Guidelines* wat betreft de omvang van de genoemde bedragen niet meer helemaal actueel is. Vgl. recent *Blair v Jaber* [2023] EW Misc 3 (CC).

40 Deze categorie is toegevoegd in de zestiende editie van de *Guidelines* (2022), nadat hiertoe aanbevelingen zijn gedaan die voortvloeiden uit onderzoek naar verschillende grootschalige misbruikschandalen. Zie Independent Inquiry Sexual Child Abuse, *Accountability and Reparations*, Investigation Report September 2019, p. 105-106, te raadplegen via www.iicsa.org.uk/reports-recommendations/publications/investigation/accountability-reparations.html.

41 Lord Woolf in *Heil v Rankin* [2000] 3 All ER 138, 149.

dringen. Vanwege duidelijke signalen vanuit wetenschap⁴² en praktijk⁴³ dat een met de *Guidelines* vergelijkbaar model dat belang zou kunnen dienen, is de Rotterdamse schaal uitgewerkt als concreet voorbeeld voor Nederland. Tijdens de consultatiefase van dit onderzoek (2024) is ook duidelijk gebleken dat, hoewel er op de (eerste) concrete uitwerking ervan soms nog wel wat is aan te merken, het *Guidelines*-model velen aanspreekt en breed wordt gezien als een verbetering ten opzichte van de gebruikelijke wijze van vaststelling.⁴⁴

Wij zijn overigens niet de eersten die het Engelse voorbeeld (zouden) navolgen, en mogelijk ook niet de laatsten. In Noord-Ierland zijn in 1997 de *Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases in Northern Ireland* geïntroduceerd, die grotendeels dezelfde categorisering en systematiek hanteren als de Engelse *Guidelines*.⁴⁵ In Ierland werd in 2004 het *Book of Quantum* gepubliceerd, dat later is vervangen door de *Personal Injuries Guidelines*, die eveneens sterk voortbouwen op de Engelse werkwijze.⁴⁶ In Finland kent men overigens een vergelijkbare werkwijze (categorieën, bandbreedtes, beschrijvingen), zij het dat daar duidelijk met andere categorieën wordt gewerkt (naast tijdelijke en blijvende letsels ook overlijdensschade en tegen de persoon gerichte schendingen).⁴⁷

Een aanpak geënt op de Engelse *Guidelines* leidt niet tot een fundamentele breuk met de huidige Nederlandse praktijk. Sterker nog: een dergelijke werkwijze lijkt vooral bij te dragen aan 'vervolmaking' van onze huidige wijze van smartengeldvaststelling.⁴⁸ Dat verdient enige toelichting. In het *Guidelines*-model wordt voor vergelijking van gevallen aansluiting gezocht bij een beperkt aantal kernomstandigheden. Dat doet

42 Zie Verburg 2009, p. 181-182 met verdere verwijzingen.

43 Zie bijv. Commissie Donner 2021, p. 54-56 en p. 60, met verdere verwijzingen. Zie ook Huijsmans & Van Eekeren 2022.

44 Zie evenwel ook schriftelijke reactie nr. 12 voor een kritisch geluid: dat behoefte zou bestaan aan meer inzichtelijkheid, consistentie en efficiëntie wordt niet herkend vanuit de (verzekeraars) praktijk, en er worden vraagtekens geplaatst bij de uitvoerbaarheid, calculeerbaarheid en betaalbaarheid wanneer de Rotterdamse schaal leidend zou worden.

45 Zie www.judiciaryni.uk/publications/green-book-Guidelines-assessment-general-damages-personal-injury-cases-northern-1.

46 Zie judicialcouncil.ie/personal-injuries-Guidelines-committee.

47 Op de website van de Finse overheid is een Engelse vertaling van de Finse richtlijnen voor smartengeld beschikbaar. Zie julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162880.

48 Vgl. Verburg 2009, p. 263, die concludeert dat een systeem zoals ontwikkeld in Engeland beter past dan een aanpak geënt op een invaliditeitsscoringsysteem zoals het Belgische en Franse recht dat kennen.

recht aan de aard van de gevallen en is in overeenstemming met de bestaande Nederlandse praktijk: ook daarin vindt bij letsel gevalsvergelijking in de kern plaats aan de hand van de aard en de ernst van het letsel. Die praktijk vindt steun in rechtspraak van de Hoge Raad, die immers heeft benadrukt dat het bij de vaststelling van de omvang van het smartengeld nu eenmaal gaat om een inschatting van de mate waarin iemand leed zal hebben ondervonden aan de hand van min of meer objectieve aanknopingspunten (zie hiervoor par. 2.3).⁴⁹ De schaal van letsels en andere categorieën faciliteert dit. Daarnaast voorziet de *Guidelines*-systematiek per (sub)categorie in een bandbreedte en worden factoren geëxpliciteerd die relevant zijn voor differentiatie binnen de betreffende bandbreedte. Op die manier worden ook meer individuele, subjectieve omstandigheden meegewogen die mede bepalen hoezeer de benadeelde in kwestie door de gebeurtenis wordt getroffen (in verhouding tot andere gevallen die onder dezelfde categorie kunnen worden geschaard). Niet alleen voor gevallen van letsel, maar ook voor andersoortige persoonsaantastingen lijkt met de *Guidelines*-werkwijze vooral meer helderheid en structuur te kunnen worden aangebracht in wat in feite reeds staande praktijk is.

2.6 Afronding

In dit hoofdstuk is besproken wanneer aanspraak op smartengeld bestaat, hoe de omvang van het smartengeld wordt vastgesteld, waarom sprake is van een noodzaak tot verbetering en hoe die kan worden bereikt met behulp van een *Guidelines*-model. Al met al is duidelijk geworden dat het Engelse model als concreet voorbeeld kan dienen voor de Nederlandse praktijk. Dat vergt op allerlei manieren een vertaalslag, die we met de Rotterdamse schaal – zo goed en kwaad als het kan – hebben gemaakt. Hoe we daarbij te werk zijn gegaan, komt uitvoerig aan bod in het volgende hoofdstuk.

⁴⁹ HR 20 september 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE2149, NJ 2004/112, m.nt. J.B.M. Vranken (Coma), r.o. 3.5.

Totstandkoming van de schaal

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt toegelicht hoe de Rotterdamse schaal tot stand is gekomen. Dit doen wij door per deel van de schaal uiteen te zetten welke stappen wij hebben gezet en te verantwoorden welke keuzes in dat verband zijn gemaakt. Voor deel A (lichamelijk letsel) doen we dit in paragraaf 3.2 en voor deel B (geobjectiveerd geestelijk letsel) in paragraaf 3.3. De toelichting op de werkwijze voor deel C (smartengeld anders dan vanwege letsel) volgt in paragraaf 3.4.

Aan de Rotterdamse schaal is gewerkt in de periode 2023-2025. In de zomer van 2024 is een conceptversie gepubliceerd voor open consultatie, inclusief toelichting op de totstandkoming.⁵⁰ Iedereen kon van september tot en met december 2024 schriftelijk reageren op het document. Daarnaast is de schaal op 3 oktober 2024 uitvoerig bediscussieerd tijdens een speciale themamiddag met leden van de Rechtspraak en zijn op 15 en 16 oktober 2024 open expertmeetings georganiseerd op de campus van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Onder meer op basis van de opbrengst van de consultatiefase is vervolgens toegewerkt naar de aangescherpte en verder uitgebouwde 2025-editie.⁵¹ Waar relevant wordt in dit hoofdstuk verantwoord op welke punten en op welke wijze de consultatieversie concreet is doorontwikkeld in de tweede fase van het onderzoeksproject.

3.2 Deel A: lichamelijk letsel

3.2.1 Indeling in letselcategorieën, beschrijving van relevante factoren

Om te komen tot een Nederlandse variant van het 'Guidelines-model' moest een aantal stappen worden gezet. Om te beginnen lag het voor de hand dat, net als in Ierland en Noord-Ierland, wordt aangesloten bij de Engelse categorisering van letsels en aandoeningen. De wijze waarop en de ernst waarmee de lichamelijke of geestelijke gezondheid kan worden aangetast zal tussen de verschillende rechtsstelsels immers niet wezenlijk verschillen. Hetzelfde geldt voor de in de *Guidelines* geformuleerde gezichtspunten ter oriëntatie binnen de bandbreedtes, die telkens helpen om de ernst van (de gevolgen van) het letsel in een concreet geval nader te bepalen. Uitgangspunt was dus dat de Rotterdamse schaal tot stand kon

50 De documenten konden worden gedownload via de projectwebsite www.rotterdamseschaal.nl. Langs verschillende wegen, zoals juridische websites en sociale media, is de publicatie onder de aandacht van professionals gebracht.

51 De opbrengst van de consultatiefase is samengebracht in bijlagen 1 (verslagen van bijeenkomsten) en 2 (schriftelijke reacties).

worden gebracht door het zo goed mogelijk vertalen van de Engelse *Guidelines* naar een Nederlandse variant. Van een aantal categorieën was evenwel direct duidelijk dat deze specifiek moesten worden toegesneden op de Nederlandsrechtelijke context (zie par. 3.2.3).

De *Guidelines* zijn uitvoerig geanalyseerd om te bezien waar en hoe rubriceringen en teksten in de Nederlandse variant konden worden aangescherpt met het oog op de consistentie en hanteerbaarheid van het document. Met name wat betreft de relevante begrotingsfactoren is veel aandacht besteed aan consistentie. Hierbij konden wij inspiratie putten uit de Ierse en Noord-Ierse *Guidelines*, die eveneens sterk voortbouwen op het Engelse model maar waarin op sommige onderdelen andere keuzes zijn gemaakt, en dankbaar gebruikmaken van commentaren die we op dit punt ontvingen naar aanleiding van de consultatieversie (2024). In de Engelse *Guidelines* wordt bij veel letselcategorieën een opsomming gegeven van relevante factoren, maar ontbreekt deze ook regelmatig en zijn de relevante factoren soms ‘verstopt’ in de toelichting bij de letselcategorieën. Daarnaast is de opsomming van factoren *inhoudelijk* niet altijd consistent. Zo wordt bijvoorbeeld ‘medische behandeling’ bij sommige typen letsels wel genoemd, maar bij andere categorieën, waarvoor deze omstandigheid evengoed relevant lijkt, niet. Bovendien worden regelmatig uiteenlopende bewoordingen gebruikt voor in wezen dezelfde factor. Om de Rotterdamse schaal wat betreft de relevante begrotingsfactoren zo consistent mogelijk te maken, is daarom een overzicht gemaakt van de factoren die terugkomen in de *Guidelines*, en is onderzocht welke algemene factoren in principe altijd relevant zijn en dus bij iedere letselcategorie kunnen worden vermeld (zoals leeftijd). Vervolgens is per categorie gekeken welke andere factoren daarbij nog relevant kunnen zijn voor de vaststelling van het smartengeld.

3.2.2 Bedragen; omrekenfactor

Ook de bedragen die bij de verschillende categorieën en bandbreedtes zijn vermeld, zijn ‘vertaald’ naar het Nederlandse niveau. Het is namelijk onmogelijk (gebleken) om, rechtstreeks gebaseerd op Nederlandse rechtspraak, voor de ruim tweehonderd *Guidelines*-categorieën bandbreedtes te schetsen (‘bottom-up’). Daarvoor is het zicht op wat concreet door rechters in Nederland aan smartengeld wordt toegewezen voor

Totstandkoming van de schaal

de in de *Guidelines* genoemde letselcategorieën eenvoudigweg veel te beperkt.⁵² We lichten dat toe.

Om te beginnen is het aantal beschikbare rechterlijke uitspraken in algemene zin beperkt: letselschadezaken worden veelal buitengerechtelijk afgewikkeld en over de omvang van het smartengeld wordt relatief weinig geprocedeerd. De strafrechter oordeelt wel (en in toenemende mate) over vorderingen tot vergoeding van ander nadeel, maar de eigen dynamiek en beperkingen van de strafprocessuele context en de grens van ontvankelijkheid brengen met zich dat uitspraken van de strafrechter niet steeds goed zicht geven op hoe de rechter het geval ‘volledig’ waardeert. Daarnaast speelt mee dat het model van de *Guidelines* uitgaat van enkelvoudige letselcategorieën: het geeft voor een specifieke vorm van letsel met een bepaalde mate van ernst een aanknopingspunt voor de hoogte van het smartengeld. In veel gevallen is evenwel sprake van meervoudig letsel en valt uit de motivering van de rechter niet af te leiden hoe de ‘samenvallende’ letsels afzonderlijk (zouden) zijn gewaardeerd.⁵³ Ook de smartengeldgids geeft om die reden voor een groot aantal letselcategorieën onvoldoende ‘grip’ op de waardering van de ‘enkelvoudige’ letsels om met voldoende precisie een bandbreedte van smartengeldbedragen te kunnen bepalen. Aanvullend jurisprudentieonderzoek via www.rechtspraak.nl blijkt hier geen oplossing voor te bieden. Bovendien zou dat kunnen leiden tot een ‘oververtegenwoordiging’ van in het strafproces toegewezen bedragen die, zoals gezegd, mogelijk niet steeds ‘representatief’ zijn. Naast het dikwijls ontbreken van voldoende bruikbare uitspraken blijkt dat zich inconsistenties of althans (grote) verschillen voordoen tussen uitspraken onderling. Ook als wel voldoende bruikbare uitspraken beschikbaar zouden zijn om zicht te krijgen op bedragen die in Nederland voor een bepaalde *Guidelines*-categorie worden toegewezen, is dus niet gezegd dat dat een consistent beeld zou opleveren op basis waarvan zonder meer ‘passende’, bruikbare bandbreedtes kunnen worden vastgesteld. Dit is tenslotte een van de redenen waarom een ordeningsslag nu juist gewenst is.

52 Dit blijkt overigens niet alleen in Nederland lastig: in de toelichting op de totstandkoming van de Ierse *Guidelines* worden veel van dezelfde moeilijkheden beschreven en is uitgelegd waarom het niet mogelijk is om een catalogus van bedragen op te stellen op basis van Ierse rechterlijke uitspraken. Zie The Judicial Council, *Report on the draft Guidelines for the assessment of general damages in personal injury cases*, 2020, par. 49 e.v., te raadplegen via [judicialcouncil.ie/assets/uploads/documents/Personal Injuries Guidelines Report.pdf](http://judicialcouncil.ie/assets/uploads/documents/Personal%20Injuries%20Guidelines%20Report.pdf).

53 Zie over meervoudigheid ook par. 4.2.3.

Ondanks de hier genoemde hindernissen blijkt dat op een (beperkt) aantal categorieën wel redelijk goed vat kan worden gekregen wat betreft bedragen die worden toegewezen in de Nederlandse rechtspraak. Die hebben wij gebruikt om een 'smartengeld-wisselkoers' vast te stellen met behulp waarvan vrijwel alle Engelse bedragen naar het Nederlandse niveau zijn omgerekend. De achterliggende gedachte hierbij is dat ten aanzien van lichamelijk en geestelijk letsel de in de *Guidelines* neergelegde relatieve waardering ('letsel aan een arm ten opzichte van letsel aan een been') ook voor Nederland als vertrekpunt zou kunnen dienen. Wij hebben geen contra-indicaties aangetroffen die erop zouden wijzen dat de Engelse onderlinge waardering van letsels afwijkt van hoe in Nederland letsels ten opzichte van elkaar worden gewaardeerd. Veelzeggend is dat ook Ierland, dat werd geconfronteerd met vergelijkbare uitdagingen als Nederland, de relatieve waardering van het Engelse model als vertrekpunt heeft genomen, kennelijk eveneens vanuit de gedachte dat die Engelse onderlinge waardering van letsels niet (wezenlijk) afwijkt van hoe in Ierland letsels ten opzichte van elkaar worden gewaardeerd. Uit de totstandkoming van de Ierse versie van de *Guidelines* blijkt dat daar dan ook een vergelijkbare implementatiemethode is gekozen, waarbij een verhouding is bepaald tussen het niveau van smartengeld ten opzichte van Engeland en Noord-Ierland en veel gewicht is toegekend aan de bandbreedtes van bedragen in de Engelse respectievelijk Noord-Ierse *Guidelines*.⁵⁴

Een aantal in de *Guidelines* gebezigde categorieën zijn redelijk bruikbaar gebleken voor directe vergelijking met de Nederlandse rechtspraak en dus voor het bepalen van een 'wisselkoers'. 'Bruikbaar' betekent in dit verband dat voldoende Nederlandse rechterlijke uitspraken beschikbaar zijn die een 'volledige' waardering bevatten van 'enkelvoudig' letsel en die, eenmaal verzameld, een relatief overzichtelijke bandbreedte van bedragen opleveren. Het gaat om 'volledig verlies van één oog', 'volledig verlies van zicht in één oog', 'ernstig, maar onvolledig verlies van zicht in één oog', 'ernstige PTSS', 'minder ernstige littekens in het gezicht', 'paraplegie' en 'ernstig hersenletsel'. Per categorie zijn uitspraken verzameld uit de (online) smartengeldgids, soms aangevuld met resultaten via www.rechtspraak.nl. Voorts zijn referentiepunten gevonden in de zogenoemde 'topbedragen': de hoogste bedragen die rechters aan smartengeld hebben toegewezen.

Op grond van een overzicht van de toegekende (geïndexeerde) bedragen is per categorie eerst een globale bandbreedte van Nederlandse smartengeldbedragen

⁵⁴ Zie The Judicial Council, *Report on the draft Guidelines for the assessment of general damages in personal injury cases*, 2020, par. 111-112, te raadplegen via judicialcouncil.ie.

Totstandkoming van de schaal

bepaald. Vervolgens is de verhouding berekend tussen het midden van de bandbreedte uit de Engelse *Guidelines* en dat van de gevonden bandbreedte in Nederland. Een en ander is schematisch weergegeven in tabel 1.

	Bandbreedte Engelse <i>Guidelines</i> (versie 2024, 'niveau' augustus 2023)	Midden van Engelse bandbreedte	Bandbreedte in Nederland o.b.v. jurisprudentie (indexering tot 1 juni 2025)	Midden van bandbreedte in Nederland	Verhouding midden Engelse en Nederlandse bandbreedte
Volledig verlies van één oog	£ 66.920 - £ 80.210	£ 73.565	€ 25.450 - € 45.810	€ 35.630	0,484
Volledig verlies van het zicht in één oog	£ 60.130 - £ 66.920	£ 63.525	€ 23.414 - € 45.556	€ 34.485	0,543
Ernstig, maar geen volledig verlies van zicht in één oog	£ 28.900 - £ 48.040	£ 38.470	€ 4.072 - € 30.540	€ 17.306	0,450
Ernstige PTSS	£ 28.250 - £ 73.050	£ 50.650	€ 8.144 - € 53.954	€ 31.049	0,613
Paraplegie	£ 267.340 - £ 346.890	£ 307.115	€ 127.250 - € 213.780	€ 170.515	0,555
Ernstig hersenletsel	£ 267.340 - £ 344.150	£ 305.745	€ 91.620 - € 219.500	€ 162.880	0,533
Misvorming van het gezicht – minder ernstige littekenvorming	£ 4.820 - £ 16.770	£ 10.795	€ 2.000 - € 7.940	€ 4.970	0,460
Topbedragen	£ 493.000		€ 434.686 (strafrechter) ⁵⁵ € 234.140 (civiele rechter) ⁵⁶		0,882 0,475

Tabel 1. Bandbreedtes voor letselcategorieën in de Engelse *Guidelines* en in Nederlandse jurisprudentie en de verhoudingen daartussen.

55 Rb. Rotterdam, 24 december 2020, ECLI:NL:RBROT:2020:13006.

56 Rb. Midden-Nederland 19 januari 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:106, JA 2022/52.

In de rechter kolom wordt de verhouding weergegeven tussen het midden van de Engelse en van de Nederlandse bandbreedte. Gegeven de onderlinge variatie in die verhoudingen, is ervoor gekozen om de omrekenfactor vast te stellen aan de hand van het gemiddelde daarvan. Aldus laat de algemene verhouding tussen het in Engeland toegewezen smartengeld, afgaande op bedragen uit de *Guidelines*-versie uit 2024, en het actuele niveau in Nederland medio 2025 zich globaal uitdrukken in de factor 0,56 (het afgeronde gemiddelde van de resultaten uit de rechterkolom).

Vermenigvuldiging van alle in de 2024-editie van de *Guidelines* vermelde bedragen (in Britse pond uitgedrukt) met 0,56 leidt dus tot bedragen (in euro) die bij *benadering* medio 2025 (meer specifiek: op 1 juni 2025) in Nederland bij de betreffende categorieën zouden passen.⁵⁷ Op deze manier zijn dus de Engelse bedragen omgerekend naar het Nederlandse niveau. Vervolgens zijn de resultaten afgerond om te voorkomen dat de schaal een exactheid zou suggereren die op dit punt nu eenmaal niet kan worden bereikt.⁵⁸

Ten aanzien van een aantal letselcategorieën spreken de Ierse *Guidelines* evident meer aan als het gaat om inzichtelijkheid en hanteerbaarheid, en is er daarom voor gekozen de Ierse variant te volgen.

Het gaat om de volgende categorieën in de Rotterdamse schaal:

- middelwaar bekken- en heupletsel (par. 5.5 onder (b) (III)),
- gering bekken- en heupletsel (par. 5.5 onder (c) (I) t/m (II)),
- gering armletsel (par. 5.7 onder (d) (I)),
- minder ernstig armletsel (par. 5.7 onder (c)),
- gering polsletsel (par. 5.9 onder (d) (I) en (II)),
- gedeeltelijk of volledig verlies van wijsvinger (par. 5.10 onder (g)),
- ander letsel aan of breuk van wijsvinger (par. 5.11, vingerletsel onder (f)),
- gedeeltelijk of volledig verlies ring- of middelvinger (par. 5.10 onder (h)),
- ander letsel aan of breuk ring- of middelvinger (par. 5.11, vingerletsel onder (g)),
- gedeeltelijk of volledig verlies van pink (par. 5.10 onder (i)),
- ander letsel aan of breuk van pink (par. 5.11, vingerletsel onder (h)),
- ander beenletsel - gering beenletsel (par. 5.13 onder (f) (I) t/m (III)),

⁵⁷ Voor de consultatieversie (2024) is langs vergelijkbare weg een omrekenfactor gevonden, die hoger lag (namelijk 0,65). Dat is met name hieraan toe te schrijven dat toen is gerekend met bedragen uit de 2022-versie van de Engelse *Guidelines*.

⁵⁸ < € 10.000: afronding op 500-tallen; < € 100.000: afronding op 1.000-tallen; > € 100.000: afronding op 5.000-tallen.

Totstandkoming van de schaal

- gering knieletsel (par. 5.14 onder (c) (I) en (II)),
- gering enkelletsel (par. 5.15 onder (d) (I) en (II)),
- achillespees - gering (par. 5.1.6 onder (d) (I) en (II)),
- gering voetletsel (par. 5.17 onder (e) (I) t/m (III)),
- gering teenletsel (par. 5.18 onder (d) (I) en (II)),
- andere aandoeningen aan bovenste ledematen (par. 7.2 onder (a) t/m (d)),
- voortplantingsorganen mannelijk (par. 4.5 onder (b) (ii) en (iii) en (c) (ii) en (iii)).

Hiertoe is eerst het algemene niveau tussen de Engelse en Ierse *Guidelines* bepaald. Hiervoor is de verhouding berekend tussen het midden van de bandbreedte van letselcategorieën die zowel in de Engelse als de Ierse *Guidelines* zijn opgenomen. Globaal staan de bedragen uit de Engelse *Guidelines* (2024) in een verhouding van 0,92 tot die uit de Ierse *Guidelines* (2021). Voor categorieën ten aanzien waarvan de Ierse *Guidelines* evident meer aanspraak, zijn de Ierse bedragen via deze factor eerst 'omgerekend' naar het Engelse niveau. Vervolgens zijn deze bedragen naar het Nederlandse niveau omgerekend zoals hiervoor is toegelicht (van Engelse naar Nederlandse bedragen via de algemene omrekenfactor). Een kleine 10% van het totale aantal omgerekende letselcategorieën in deel A en B is aldus gebaseerd op Ierse voorbeelden.

3.2.3 Aanpassingen specifiek voor Nederlandse context

3.2.3.1 Maatwerk ten opzichte van bepaalde letselcategorieën

Voor een paar categorieën ligt het niet voor de hand om zonder meer op de Engelse voorbeelden voort te bouwen zoals hiervoor is beschreven. Die 'afwijkende' categorieën bespreken wij in deze paragraaf. Het gaat om asbestziekten (par. 3.2.3.2), licht letsel (par. 3.2.3.3), 'whiplash' (par. 3.2.3.4) en dodelijke verwondingen (par. 3.2.3.5).

3.2.3.2 Asbestziekten

De situatie in Nederland wijkt af van de *Guidelines* waar het gaat om asbestziekten, nu in de bemiddelingspraktijk van het Nederlandse Instituut Asbestslachtoffers (IAS) wordt gewerkt met 'normbedragen' waar in de Nederlandse rechtspraak niet van lijkt te worden afgeweken,⁵⁹ ondanks dat de rechter niet gebonden is aan deze bedragen. In Nederland kennen we op dit punt dus een zekere normering, reden waarom de

59 Zie (relatief) recent onder meer Rb. Overijssel 8 januari 2025, ECLI:NL:RBOVE:2025:46, JA 2025/47 en Rb. Oost-Brabant 13 oktober 2022, ECLI:NL:RBOBR:2022:4505.

schaal ten aanzien van de categorieën mesotheliom en asbestose de (actuele) IAS-normen vermeldt.

3.2.3.3 *Licht letsel*

De 'Letselschade Richtlijn Licht Letsel (schadeafwikkeling en smartengeld)' van De Letselschade Raad voorziet in definities en bedragen die moeten bijdragen aan een efficiënte en slachtoffervriendelijke wijze van afwikkeling van kleinere letselschades. Van 'licht letsel' als bedoeld in de richtlijn is sprake als het letsel binnen zes maanden 'restloos' geneest (met uitzondering van niet-ontsierende littekens) en er geen complicaties optreden, het letsel niet of maximaal voor een periode van drie maanden tot beperkingen voor het verrichten van betaalde arbeid, huishoudelijke werkzaamheden en/of (andersoortige) zelfwerkzaamheid leidt, en er na zes maanden geen verdere medische behandelingen of controles nodig zijn.⁶⁰ Civiele rechters vallen soms uitdrukkelijk terug op de in deze richtlijn genoemde smartengeldbedragen.⁶¹ Daarom is, op de plek waar in de Engelse *Guidelines* het hoofdstuk '*Minor Injuries*' is opgenomen, in de Rotterdamse schaal een hoofdstuk over licht letsel ingevoegd met daarin de smartengeldbedragen zoals vermeld in de Richtlijn Licht Letsel (versie 1 januari 2025).⁶²

Om overlap en inconsistenties te voorkomen is vervolgens de 'onderkant' van alle in de schaal genoemde categorieën lichamelijk letsel afgestemd op de 'bovenkant' van de categorie licht letsel. Deze afstemming ziet op de hoogte van het bedrag en op de inhoud van de beschrijvingen op het punt van de duur van herstel. Als een letselcategorie uit de *Guidelines* volledig overlapt met de Richtlijn Licht Letsel, is deze niet in de Rotterdamse schaal opgenomen. Overlap tussen categorieën wordt aldus vermeden. Bij de lichtere letselcategorieën wordt telkens verwezen naar het hoofdstuk over licht letsel.

60 De Letselschade Richtlijn Licht Letsel (schadeafwikkeling en smartengeld), 1 januari 2025, p. 1.

61 Zie bijv. Rb. Amsterdam 20 oktober 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:6765, Rb. Rotterdam 16 september 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:7786, Hof Den Haag 25 mei 2021, ECLI:NL:GHDHA:2021:1076. Referenties ernaar door strafrechters hebben wij in de gepubliceerde rechtspraak niet kunnen vinden.

62 Hoewel de Richtlijn Licht Letsel op het eerste oog overeenkomsten vertoont met '*Minor Injuries*' in de *Guidelines*, wijkt de indeling bij nadere beschouwing significant af. Daarom kon deze categorie ook niet fungeren als referentiepunt voor de vaststelling van een algemene omrekenfactor (waarover hiervoor par. 3.2.2).

Totstandkoming van de schaal

3.2.3.4 'Whiplash'

De zogenoemde '*Whiplash Injuries*' zijn in Engeland strak genormeerd door de Whiplash Injury Regulations 2021,⁶³ als uitvloeisel van de Civil Liability Act 2018. Daarmee heeft de Engelse wetgever '*whiplash*' met klachten die tot twee jaar aanhouden in feite buiten de rechterlijke letselschaal geplaatst.⁶⁴ Daarom kon het Engelse voorbeeld op dit punt niet worden gevolgd voor Nederland. In zowel de Ierse als de Noord-Ierse *Guidelines* wordt '*whiplash*' genoemd in de toelichting van de meer algemene categorie '*Neck injuries*', waarbij lastigheden worden aangestipt met betrekking tot de objectiveerbaarheid van klachten en wordt benadrukt dat onzekerheid over het bestaan en de omvang van klachten niet simpelweg zou mogen resulteren in een gering smartengeldbedrag.

Voor de Rotterdamse schaal lag de keuze voor om '*whiplash*' te plaatsen onder de meer algemene categorie nekletsel (zoals in Ierland en Noord-Ierland) of om daar zelf een categorie voor op te stellen. Mede op basis van de reacties op de consultatieversie (2024) is ervoor gekozen een specifieke categorie op te nemen in de schaal, gebaseerd op onderzoek naar uitspraken van Nederlandse rechters waarin de gevolgen van dergelijk letsel worden gewaardeerd met het oog op het smartengeld ('bottom up'). Daarbij is gewerkt op dezelfde wijze als waarop de categorieën voor deel C van de schaal zijn onderzocht (zie hierna par. 3.4).

3.2.3.5 Dodelijke verwondingen

De benadering van smartengeld wegens dodelijke verwondingen verschilt sterk per rechtsstelsel. Zo lijken in de Engelse versie de smartengeldbedragen relatief laag te liggen (omgerekend via de algemeen toegepaste omrekenfactor kan het smartengeld oplopen tot ongeveer € 16.000) en worden daar vrij specifieke subcategorieën gehanteerd, terwijl de Ierse versie juist van één algemene categorie uitgaat, waarvoor de bandbreedte oploopt tot de 'top' (€ 550.000 in de Ierse *Guidelines* uit 2021).⁶⁵

De vaststelling van de omvang van het smartengeld bij dodelijke verwondingen is onder meer ingewikkeld omdat twee belangrijke begrotingsfactoren in tegengestelde richting lijken te wijzen: enerzijds de omvang of intensiteit van het veroorzaakte leed

63 Statutory Instrument 2021 No. 642.

64 Het moet gaan om verkeersongevallen die hebben plaatsgevonden op of na 31 mei 2021.

65 De Noord-Ierse *Guidelines* liggen hier tussenin, en gaan uit van één categorie waarbinnen (voorzichtig) een indicatie wordt gegeven voor twee gevalstypen. Voor een ernstig geval wordt een bedrag passend geacht van ongeveer 1/10 van de 'top' van de bedragen in de Noord-Ierse *Guidelines*.

en anderzijds de duur ervan. Dat het leed zich gedurende een relatief korte periode voordoet, kan wijzen in de richting van een lager bedrag: de gelaedeerde hoeft de gevolgen van het letsel immers minder lang te dragen. Daartegenover staat dat het letsel zo ernstig is dat het dodelijk is en het leed bovendien ook het vooruitzicht van de naderende dood kan omvatten, wat juist kan wijzen in de richting van een hoog bedrag.⁶⁶ In de Nederlandse literatuur is in dit licht bepleit dat bij dodelijke verwondingen weliswaar een aanzienlijk bedrag billijk zou zijn, maar niet per definitie een 'topbedrag'.⁶⁷

Voor dodelijke verwondingen ligt het daarom voor de hand om te zoeken naar een benadering die het meest lijkt aan te sluiten bij de Nederlandsrechtelijke context, waarbij opmerking verdient dat er mede door het beperkte aantal rechterlijke uitspraken (ook) op dit punt geen bestendige lijn zichtbaar is. Wat betreft indeling lijkt de benadering uit de Ierse *Guidelines*, waarbij dodelijke verwondingen in één algemene categorie worden gevat, het meest hanteerbaar en het beste te passen bij het beeld – hoe beperkt ook – van de Nederlandse rechtspraak. Voorbeelden van Nederlandse uitspraken indiceren direct dat het niveau van het smartengeld bij dodelijke verwondingen wezenlijk hoger ligt dan in de omgerekende Engelse *Guidelines*. Aan de andere kant lijkt een bedrag tot aan de 'top' zoals in Ierland evenmin te passen bij het Nederlandse beeld. Voor dodelijke verwondingen wordt daarom volstaan met (slechts) een indicatie van de 'top' van de bedragen die in Nederland binnen deze categorie zijn toegewezen als oriëntatiepunt.⁶⁸ Dat betekent dat in het concrete geval een (aanmerkelijk) lager bedrag passend kan zijn, afhankelijk van een weging van onder meer de bij de categorie vermelde factoren.

Wij laten hier rusten dat voor overgang onder algemene titel (waaronder vererving) van de smartengeldvordering nodig is dat de benadeelde tijdens leven aan de wederpartij heeft medegedeeld aanspraak te maken op smartengeld (art. 6:95 lid 2

66 Zie in dit verband ook Hoge Raad 8 juli 1992, ECLI:NL:HR:1992:ZC0665, NJ 1992/174 (AMC/O.), r.o. 3.3: onder het verdriet is ook begrepen het verdriet dat het slachtoffer heeft doordat als gevolg van de gebeurtenis zijn levensverwachting is bekort.

67 Lindenbergh 2023, par. 11.3.3.3.

68 Ondanks het zeer beperkte aantal rechterlijke uitspraken in Nederland lijkt duidelijk dat de 'top' van de bedragen die in Nederland binnen deze categorie worden toegewezen ligt rond € 195.000. Zie Rechtbank Midden-Nederland 19 januari 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:106, JA 2022/52; Rechtbank Overijssel 23 februari 2015, ECLI:NL:RBOVE:2015:944, JA 2015/68, m.nt. M.S.E. van Beurden; Gerechtshof Den Haag 22 oktober 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:2753, JA 2020/4, m.nt. Y. Bosschaart; Rechtbank Rotterdam 17 mei 2024, ECLI:NL:RBROT:2024:4911.

BW) en dat dit problematisch kan zijn bij letsel waarna een slachtoffer overlijdt zonder bij kennis te zijn geweest.⁶⁹ Het biedt wel een mogelijke verklaring waarom het aantal uitspraken waarin smartengeld wordt toegewezen wegens dodelijke verwonding(en) zeer beperkt is.

3.3 Deel B: geobjectiveerd geestelijk letsel

3.3.1 Voortborduren op de Guidelines

Het vierde hoofdstuk van de Engelse *Guidelines* is gewijd aan '*Psychiatric and Psychological Damage*'. Daarin worden een paar subcategorieën behandeld: '*Psychiatric Damage Generally*', '*Post-Traumatic Stress Disorder*' en sinds een paar jaar ook '*Sexual and/or Physical Abuse*'. Ook wat betreft geobjectiveerd geestelijk letsel bieden de *Guidelines* bruikbare aanknopingspunten voor Nederland. De opzet van deel B volgt daarom, net als deel A, uit een bewerking van de Engelse *Guidelines*, en de bedragen zijn eveneens gebaseerd op de algemene omrekenfactor (zie hiervoor par. 3.2.2). Bij de vertaalslag naar de Nederlandsrechtelijke context is er evenwel voor gekozen om geestelijk letsel niet tussen lichamelijke letsels te plaatsen, maar daaraan een eigen deel te wijden (deel B), dat volgt op de lichamelijke letsels (deel A) en voorafgaat aan smartengeld anders dan vanwege letsel (deel C). Dat is niet alleen in lijn met de bepaling van artikel 6:106 sub b BW, waaruit volgt dat geobjectiveerd geestelijk letsel een 'andere wijze' van aantasting in de persoon is dan lichamelijk letsel, maar biedt ook ruimte om in de toelichting uitvoeriger aandacht te besteden aan bijzonderheden met betrekking tot de vaststelling van smartengeld in deze categorie.

De in het hoofdstuk '*Psychiatric and Psychological Damage*' opgenomen categorie '*Sexual and/or Physical Abuse*' is niet overgenomen in de Rotterdamse schaal; gevallen van seksueel misbruik waarin niet reeds op grond van lichamelijk dan wel geobjectiveerd geestelijk letsel aanspraak bestaat op smartengeld, worden immers behandeld in deel C.⁷⁰ In die gevallen rechtvaardigen immers de aard en ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan een aanspraak op smartengeld, en ligt het met het oog op de zeer frequente toepassing in het strafproces voor de hand om voor rubricering aansluiting te zoeken bij categorisering van strafbare feiten (zie par. 3.4).

69 Zie daarover uitvoerig concl. A-G T. Hartlief 22 april 2025, ECLI:NL:PHR:2025:484.

70 In de Ierse *Guidelines* is het Engelse voorbeeld op dit punt ook (of althans nog) niet gevolgd; in de Noord-Ierse *Guidelines* worden een aantal bijkomende factoren genoemd die relevant zijn in gevallen waarin '*psychiatric injury*' voortvloeit uit seksueel misbruik.

3.3.2 Shockschade

Aparte vermelding verdient 'shockschade', die in de Rotterdamse schaal niet als afzonderlijke categorie is ondergebracht, maar in de praktijk wel veelvuldig aan de orde is. Belangrijk is om te benadrukken dat met het begrip 'shockschade' niet een specifiek type geestelijk letsel wordt bedoeld. De term duidt in wezen een groep van gevallen aan waarin de schade op een *bijzondere wijze is ontstaan*, namelijk in verband met kennisneming van een schokkende gebeurtenis. Juist die wijze van ontstaan roept afbakeningsvragen op (aan wie komt onder welke omstandigheden een aanspraak tot vergoeding van welke schade toe?).⁷¹ Beslissend voor het bestaan van een aanspraak op smartengeld is of sprake is van objectiveerbaar geestelijk letsel, en dat kan nu eenmaal bestaan in verschillende ziektebeelden (zoals een posttraumatische stressstoornis of depressie). Zoals de *Guidelines* geen afzonderlijke categorie bevatten voor gevallen van 'shockschade' (*nervous shock*), ligt dat dus ook voor de Rotterdamse schaal niet voor de hand.

Vaststelling van de omvang van het smartengeld na confrontatie van een schokkende gebeurtenis zal moeten plaatsvinden aan de hand van de rapportage van de deskundige die het geestelijk letsel heeft vastgesteld: om welk type geestelijk letsel gaat het en wat zijn daarvan de ernst, de te verwachten duur en de gevolgen daarvan voor de benadeelde? Bij de vaststelling van de omvang van smartengeld wegens geestelijk letsel gaat het dus in de kern om (vergelijking aan de hand van) dezelfde factoren als bij lichamelijk letsel: de aard en ernst van het letsel en de (verwachte) gevolgen daarvan.⁷² Nu voor aansprakelijkheid voor vermogensschade en ander nadeel door confrontatie met een schokkende gebeurtenis nodig is dat door een daartoe bevoegde deskundige is vastgesteld dat sprake is van een in de psychiatrie erkend ziektebeeld, ligt het in de rede om de omvang van het smartengeld tevens te baseren op de gegevens die uit die rapportage blijken over de aard en ernst van het letsel en de verwachte gevolgen daarvan.

71 Vgl. de conclusie van A-G T.N.B.M. Spronken & A-G S.D. Lindenberg, ECLI:NL:PHR:2022:166, nr. 4.1.4.

72 Vgl. HR 28 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:793, NJ 2019/379, m.nt. W.H. Vellinga (*Overzichtsarrest benadeelde partij*), r.o. 2.8.7: 'De begroting van immateriële schade geschiedt naar billijkheid met inachtneming van alle omstandigheden van het geval, waaronder de aard van de aansprakelijkheid en de ernst van het aan de aansprakelijke te maken verwijt, alsmede, in geval van letselschade, de aard van het letsel, de ernst van het letsel (waaronder de duur en de intensiteit), de verwachting ten aanzien van het herstel en de leeftijd van het slachtoffer. Voorts dient de rechter bij de begroting, indien mogelijk, te letten op de bedragen die door Nederlandse rechters in vergelijkbare gevallen zijn toegekend.'

De samenloop met vergoeding van 'affectieschade' komt aan de orde in paragraaf 4.2.6.

3.4 Deel C: smartengeld anders dan vanwege letsel

3.4.1 Een categorie in ontwikkeling

Ook buiten gevallen van lichamelijk letsel (deel A) en geobjectiveerd geestelijk letsel (deel B) bestaat onder omstandigheden een aanspraak op smartengeld wegens aantasting in de persoon. Artikel 6:106 onder b BW noemt reeds schending van de eer en goede naam. In 2019 verduidelijkte de Hoge Raad dat daarnaast de 'aard en de ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan voor de benadeelde' kunnen meebrengen dat sprake is van een persoonsaantasting 'op andere wijze' die een aanspraak op smartengeld rechtvaardigt. Van een dergelijke aantasting in de persoon op andere wijze is volgens de Hoge Raad niet reeds sprake bij de enkele schending van een fundamenteel recht.⁷³

Uitgangspunt is dat de benadeelde niet alleen de aard en ernst van de normschending, maar ook de aard en ernst van de gevolgen daarvan moet onderbouwen. Het is evenwel niet steeds duidelijk wat in verband met bepaalde normschendingen de gevolgen zijn die mede bepalen of inderdaad een aanspraak op smartengeld bestaat. In sommige gevallen wordt een 'bewijsvermoeden' gehanteerd: de aard en ernst van de normschending kunnen meebrengen dat ook zonder nadere onderbouwing aannemelijk is dat de benadeelde hiervan relevante nadelige gevolgen ondervindt. Die gevolgen liggen dan in het licht van de normschending zozeer voor de hand dat een persoonsaantasting kan worden aangenomen.⁷⁴

De gronden om een aanspraak op smartengeld te aanvaarden, bepalen ook het perspectief voor de begroting. De aard en ernst van de *normschending* en van de gevolgen daarvan voor de benadeelde zijn niet alleen bepalend voor de vraag óf smartengeld gerechtvaardigd is, maar – logischerwijs – ook voor de (vervolg) vraag hoeveel smartengeld billijk is. Bij de aard van de normschending kan in het bijzonder worden gedacht aan de mate waarin de normschending is gericht tegen de persoon dan wel deze rechtstreeks raakt. Bij de *ernst van de normschending* kan worden gedacht aan de aard van de aansprakelijkheid en de mate van schuld, alsmede de duur en frequentie van een schending. In gevallen waarin zonder nadere onderbouwing aannemelijk is dat de benadeelde nadelige gevolgen

73 HR 15 maart 2019, ECLI:NL:HR:2019:376, NJ 2019/162, m.nt. S.D. Lindenbergh (EBI), r.o. 4.2.2.

74 HR 15 maart 2019, ECLI:NL:HR:2019:376, NJ 2019/162, m.nt. S.D. Lindenbergh (EBI), r.o. 4.2.1.

van de normschending ondervindt die relevant zijn voor het bestaan van een smartengeldaanspraak, ligt het voor de hand dat ook de vaststelling van de *omvang* van het smartengeld mede berust op de *veronderstelde gevolgen*.

Met de vrij open formulering ('aard en ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan') heeft de Hoge Raad ruimte geboden voor verdere rechtsontwikkeling. In de rechtspraak is en wordt afgetast in welke gevallen zich een dergelijke persoonsaantasting 'op andere wijze' voordoet en welke onderbouwing daarvoor nodig is. Het is een terrein dat nog volop in ontwikkeling is en de (onder) grenzen zijn nog niet uitgekristalliseerd. Wel tekenen zich de eerste contouren af van gevalstypen waarin de aard en de ernst van de normschending en van de (veronderstelde) gevolgen daarvan voor de benadeelde meebrengen dat sprake is van een persoonsaantasting 'op andere wijze'. Zo volgt uit rechtspraak van de Hoge Raad dat bij verschillende 'misdrijven tegen de persoon' een persoonsaantasting kan worden aangenomen, zonder dat hiervoor een onderbouwing van specifieke gevolgen is vereist. Op dit vlak ligt de rechtsontwikkeling dus vooral in handen van de strafrechter. Andere gevallen waarin regelmatig een persoonsaantasting wordt aangenomen zijn bijvoorbeeld schending van de persoonlijke levenssfeer.

3.4.2 Aanpak

3.4.2.1 Rechtspraakonderzoek

De Engelse en Ierse *Guidelines* zien uitsluitend op letselcategorieën en niet op andere 'smartengeldwaardige' gevallen zoals hier bedoeld. Een 'bottom-up' aanpak – een beschrijving 'rechtstreeks' gebaseerd op onderzoek naar de Nederlandse rechtspraak – is dus onvermijdelijk. Daarom hebben we uitvoerig jurisprudentieonderzoek verricht naar toewijzingen van smartengeld na normschendingen waarvan aannemelijk is dat zij (dikwijls) leiden tot een persoonsaantasting vanwege de aard en ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan voor de benadeelde. In deze paragraaf wordt toegelicht hoe het jurisprudentieonderzoek is uitgevoerd; in par. 3.4.2.2 wordt verantwoord hoe de vertaalslag is gemaakt van dit jurisprudentieonderzoek naar een beschrijving volgens het format van de *Guidelines*.

In de Rotterdamse schaal worden aanknopingspunten geboden voor de omvang van het smartengeld bij normschendingen die in veel gevallen leiden tot een persoonsaantasting. Daartoe is verkend bij welke gevalstypen op grond van de aard en de ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan voor de benadeelde meestal een persoonsaantasting wordt aangenomen. Daarvoor moet (dus) sprake

Totstandkoming van de schaal

zijn van een substantiële hoeveelheid toewijzende uitspraken. Wanneer het beeld van een onderzochte categorie (vooralsnog) wisselend is of het volume beperkt, is de categorie niet opgenomen in de schaal. Voorbeelden hiervan zijn schennis van de eerbaarheid en minder ernstige bedreiging: van deze gevallen kan (thans) niet worden gezegd dat in de meeste gevallen een persoonsaantasting wordt aangenomen. Bij andere gevaltypen, zoals discriminatie, bleken eenvoudigweg te weinig uitspraken te vinden.

Per type normschending waarvan aannemelijk is dat zij tot een persoonsaantasting leidt (zoals verschillende seksuele misdrijven, belaging, onttrekking aan ouderlijk gezag) is via www.rechtspraak.nl een substantiële steekproef genomen van recente feitenrechtspraak.⁷⁵ Afgezien van smartengeld wegens schending van de eer en goede naam, is gericht gezocht naar uitspraken waarin de 'EBI-formule' de grond vormt voor de aanspraak op smartengeld.⁷⁶ De gevonden uitspraken zijn steeds gesorteerd op tijd ('datum uitspraak, nieuwste boven'). Uitgangspunt is dat iedere steekproef bestaat uit minimaal vijftig uitspraken, maar hier is ook maatwerk nodig gebleken. Is het beeld van de relevante factoren en de bandbreedte van de bedragen die in de meeste gevallen worden toegewezen na de eerste steekproef van vijftig uitspraken nog 'in beweging' en daarmee nog niet voldoende duidelijk, dan is de steekproef verruimd totdat sprake was van een stabiel beeld.

Lang niet alle uitspraken zijn even bruikbaar gebleken voor het verkrijgen van scherp zicht op bedragen die worden toegewezen bij bepaalde typen normschendingen. Uitdagingen bevinden zich (ook⁷⁷) hier in meervoudigheid. Met grote regelmaat doet zich immers de situatie voor dat meerdere delicten zijn bewezen die leiden tot persoonsaantastingen, wat het zicht ontnemt op welke bedragen precies 'passen' bij bepaalde persoonsaantastingen. Uitspraken zijn geselecteerd waarin de onderzochte normschending zich goed laat 'isoleren' of althans het belangrijkste aanknopingspunt lijkt te zijn voor de vaststelling van het smartengeld, of wanneer in het strafrecht onderscheiden delicten vanuit civielrechtelijk perspectief neerkomen

75 Voor strafrechtelijke delicten is als zoekterm gebruikt 'immateriële schade' (omdat dit meer resultaten geeft dan 'smartengeld'), in combinatie met het onderzochte delict.

76 Soms kwam dit expliciet terug in de motivering (verwijzing naar het EBI-arrest van de Hoge Raad), soms viel uit de uitspraak af te leiden dat de aard en ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan voor de benadeelde de grond voor de aanspraak op smartengeld vormde.

77 Zie eerder par. 3.2.2: in veel gevallen van letsel is ook sprake van meervoudigheid, waardoor uit de motivering van de rechter niet is af te leiden hoe de 'samenvallende' letsels afzonderlijk (zouden) zijn gewaardeerd.

op 'een enkelvoudige' onrechtmatige daad. Denk in het laatste geval aan een brandstichting bij een woning, die strafrechtelijk ook als bedreiging kwalificeert. Uitspraken waarin de onderzochte normschending gepaard gaat met letsel van betekenis bij de benadeelde zijn in principe buiten de selectie gehouden. Alleen als de normschending vaak mede bestaat uit geweld jegens de benadeelde, zijn ook uitspraken betrokken waarin sprake is van zeer licht letsel (zoals een blauw oog of een schaafwond). Denk bijvoorbeeld aan gevallen van mensenhandel.

Van alle geïnccludeerde uitspraken zijn de relevante metagegevens verzameld: ECLI-nummer, de datum van de uitspraak, de grondslag voor aansprakelijkheid, de grondslag voor het smartengeld, het toegewezen bedrag en de beoordeling van de smartengeldvordering (volledig toegewezen, gedeeltelijk niet-ontvankelijk verklaard of gedeeltelijk afgewezen). Daarnaast zijn per onderzochte normschending de voor de begroting (kennelijk) relevante omstandigheden verzameld in een overzicht. Voorbeelden zijn de leeftijd van de benadeelde, de duur van de normschending, de omvang van de inbreuk op bijvoorbeeld de persoonlijke levenssfeer of seksuele integriteit van de benadeelde, etc. Naast factoren die worden genoemd in de motivering van de (gedeeltelijke) toewijzing van het smartengeld is bij uitspraken van strafrechters ook gekeken naar factoren die zijn genoemd bij de strafmotivering. Ook die kunnen immers inzicht geven in de aard en ernst van de normschending en de gevolgen daarvan voor de benadeelde; de strafrechter verwijst daar regelmatig naar in de motivering van zijn toewijzende smartengeldbeslissing.

3.4.2.2 *Vertaalslag naar de schaal*

Voor iedere onderzochte normschending is uitvoerig gezocht naar patronen in het geselecteerde overzicht van rechterlijke uitspraken wat betreft toegewezen bedragen en relevante omstandigheden. Daarbij is gezocht naar mogelijkheden om per normschending deelcategorieën te onderscheiden, gebaseerd op de ernst waarin de persoonsaantasting en/of normschending zich kan voordoen. De geselecteerde uitspraken zijn gesorteerd op het toegewezen bedrag, waarna is gezocht naar overeenkomsten in de omstandigheden bij de hogere en lagere bedragen. Zo tekenden zich vaak lijnen af in de onderzochte rechtspraak en bleken bepaalde omstandigheden in de ernstiger of juist minder ernstige gevallen vaker wel of niet aanwezig. Bij de meeste normschendingen bood dit aanknopingspunten om stapsgewijs deelcategorieën met bijbehorende bandbreedtes te onderscheiden.

Uit de rechtspraakanalyse komt niet steeds zonder meer een eenduidige, consistente lijn naar voren. Om zo veel mogelijk tegemoet te komen aan de tijdens de consultatiefase zo duidelijk gebleken behoefte aan zo veel mogelijk invulling van

deel C, is niettemin gezocht naar manieren tot uitbreiding (ten opzichte van de consultatieversie), zonder afstand te doen van het uitgangspunt dat de schaal op Nederlandse rechtspraak gebaseerd is. Regelmatig is het mogelijk gebleken om per normschending subcategorieën te onderscheiden, bijvoorbeeld omdat de duur van de normschending daarvoor een bruikbaar aanknopingspunt vormt. Denk aan zeer ernstige, ernstige en (relatief) minder ernstige gevallen van verkrachting. Daarnaast is gekeken of bepaalde subcategorieën en bandbreedtes vanuit een oogpunt van consistentie voor de hand liggen (mede gelet op bijv. onderverdeling in de Oriëntatiepunten voor straftoemeting) en op ten minste een *gedeelte* van de onderzochte rechtspraak kunnen worden gebaseerd, etc. Voorts kon gebruik worden gemaakt van 'extrapolatie' of van 'interpretatie vanuit het tegenovergestelde': als aan bepaalde feiten en omstandigheden kennelijk een bepaald gewicht toekomt, dan zal het ontbreken daarvan een effect in tegengestelde richting (moeten) hebben, etc. Aldus heeft deel C een veel rijkere inhoud gekregen dan in de consultatieversie (2024).

3.4.3 *Wet seksuele misdrijven*

Afzonderlijke bespreking verdient hier de Wet seksuele misdrijven (Wsm), die in de loop van het onderzoeksproject in werking is getreden.⁷⁸ Met deze wet wordt 'de strafrechtelijke aansprakelijkheid voor verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag opnieuw vastgesteld en begrensd'.⁷⁹ De achtergrond hiervan is onder andere dat de 'grenzen zijn opgeschoven van wat binnen onze samenleving als acceptabel en toelaatbaar seksueel gedrag wordt beschouwd'.⁸⁰ De wet is van toepassing op strafbare feiten die na 1 juli 2024 (het moment van inwerkingtreding) zijn begaan.⁸¹

Deze rechtsonwikkeling heeft relevantie voor deel C van de schaal, waarin verschillende categorieën en bandbreedtes zijn opgenomen ten aanzien van smartengeld bij seksuele misdrijven. In het kader van dit project is een analyse verricht van rechterlijke uitspraken waarin nog het recht is toegepast dat gold voorafgaand aan de inwerkingtreding van de Wet seksuele misdrijven. Hoewel de civielrechtelijke aansprakelijkheid niet langs de lijnen van het strafrecht hoeft te lopen, is een wijziging van de strafrechtelijke aansprakelijkheid wel van betekenis. De gewijzigde strafrechtwetgeving is immers een weerspiegeling van gewijzigde

78 Stb. 2024, nr. 59.

79 Kamerstukken II 2023/24, 36222, nr. 3, p. 3.

80 Kamerstukken II 2023/24, 36222, nr. 3, p. 7.

81 Kamerstukken II 2023/24, 36222, nr. 3, p. 124.

maatschappelijke opvattingen, en deze kan doorwerken in de beoordeling van de onrechtmatigheid. Onder andere de verlaging van de drempel voor strafbaarheid wegens aanranding en verkrachting die voortkomt uit de Wet seksuele misdrijven kan relevant zijn.⁸² Ook in het kader van de beoordeling of de 'aard en ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan' een persoonsaantasting meebrengen, kan relevant zijn waar de grenzen van het strafrecht liggen.

Denkbaar is dat de hoogte van de smartengeldbedragen, de gevallen waarin een persoonsaantasting wordt aangenomen en daarbij aansluitende categorisering zich met het nieuwe recht zullen ontwikkelen. Bij een verdere ontwikkeling van de schaal verdient het daarom aanbeveling om in de toekomst nader jurisprudentieonderzoek te doen naar gevallen waarin naar nieuw recht is geoordeeld.

3.4.4 Afronding

In dit hoofdstuk is beschreven hoe de Rotterdamse schaal tot stand is gekomen, meer specifiek hoe een ordeningsslag is gemaakt wat betreft de Nederlandse smartengeldbedragen, met als uitgangspunt dat het resultaat zo veel mogelijk is gebaseerd op uitspraken van Nederlandse rechters. In het volgende hoofdstuk wordt vooruitgeblikt op het (mogelijke) vervolg.

82 *Kamerstukken II 2023/24, 36222, nr. 3, p. 15.*

Perspectieven voor het vervolg

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt vooruitgeblikt op een mogelijk vervolg op deze ontwerpfase van de Rotterdamse schaal. We roepen in herinnering dat wij bij de opstelling van de Rotterdamse schaal het maken van normatieve keuzes zoveel als mogelijk hebben vermeden.⁸³ Het maken van dergelijke keuzes is immers aan de rechter. Dat neemt niet weg dat met het opstellen van de schaal dergelijke keuzes meer in beeld komen. Daarom gaan we daar in dit hoofdstuk iets nader op in.

In paragraaf 4.2 worden eerst een aantal inhoudelijke onderwerpen besproken die de vaststelling van de omvang van smartengeld in het algemeen betreffen en die zich in het bijzonder opdringen als het gaat om stroomlijning en eventueel ook bijsturing met dit model. Mede op basis van de inbreng die wij gedurende de consultatiefase kregen, tekenen wij hier onze indrukken en ideeën daarover op. Wij benadrukken hier alvast dat voor directe toepassing van de (huidige) schaal in de praktijk geenszins noodzakelijk is dat (eerst) knopen worden doorgenhakt op de punten die wij hier aanstippen. In paragraaf 4.3 delen wij een aantal meer praktische inzichten die wij hebben opgedaan gedurende ons onderzoek en die van belang kunnen zijn wanneer de schaal een duurzaam vervolg krijgt.

4.2 Aandachtspunten voor verdere ontwikkeling

4.2.1 Categorisering, toelichtingen en factoren

De Rotterdamse schaal biedt een uitgebreide ordening van smartengeldbedragen bij letsel (zowel lichamelijk als geestelijk) op een wijze die sterk voortbouwt op de Engelse en Ierse *Guidelines*: voor het grootste deel komen de letselcategorieën, toelichtingen en begrotingsfactoren overeen. Dat heeft voordelen: een onderverdeling die in andere landen reeds haar praktische waarde heeft bewezen zal in Nederland waarschijnlijk ook werken. Overeenkomstige categorisering heeft bovendien als voordeel dat men ook in de toekomst eenvoudig inspiratie kan blijven opdoen bij andere landen waarin men vanuit dezelfde basis werkt. Wanneer in Engeland of Ierland bepaalde categorieën worden aangepast, bijvoorbeeld op grond van ontwikkelingen in de rechtspraak en/of op medisch vlak, kan daarbij aansluiting worden gezocht als dat ook voor Nederland voor de hand ligt. Dit geldt niet alleen voor de categorisering, maar ook voor de toelichtende teksten en voor de opgesomde factoren die van betekenis zijn bij navigatie binnen een

83 Zie par. 1.2.

bandbreedte. En wanneer zich in andere landen onderlinge verschuivingen voordoen wat betreft bedragen, kan dat aanleiding zijn om ook de verhoudingen binnen de Nederlandse schaal te heroverwegen. In het bijzonder valt te wijzen op verwachte ontwikkelingen met betrekking tot aantastingen van de mannelijke en vrouwelijke voortplantingsorganen ('reproductive system').⁸⁴

Er kunnen ook redenen zijn om juist af te wijken van de Engelse en Ierse indelingen, toelichtingen en factoren en om vooral (ook) een eigen koers te varen. Zo kan worden gekozen voor minder differentiatie tussen letsels en aandoeningen; de Ierse *Guidelines* wijken in dit opzicht ook regelmatig af van de Engelse. Men kan bijvoorbeeld uitgaan van twee of drie in plaats van acht subcategorieën 'handletsel'. Uitgaande van dezelfde totale bandbreedte voor alle handletsels (van € 3.500 tot € 140.000) komt dat erop neer dat wordt gewerkt met minder bandbreedtes die een (veel) ruimere reikwijdte hebben. Bovendien zal bij dergelijke aanpassingen ook moeten worden bezien aan de hand van welke begrotingsfactoren wordt vastgesteld welk bedrag binnen die ruimere bandbreedtes in het concrete geval passend is. Het model kan dus wel beknopter worden vormgegeven, maar dat leidt niet zonder meer tot meer eenvoud wat betreft de toepassing. Meer differentiatie is daarentegen ook niet steeds 'beter' in de zin dat de vaststelling van bedragen eenvoudiger wordt met meer (sub)categorieën en kleinere bandbreedtes. Wanneer meer categorieën worden onderscheiden, wordt immers de kans groter dat discussie ontstaat over de vraag welke categorie precies van toepassing is (is dit handletsel 'minder ernstig' of 'middelzwaar'?), en dus binnen welke bandbreedte het bedrag wordt gezocht.

Wat betreft de persoonsaantastingen anders dan vanwege letsel (deel C) geldt dat, nu deze categorie geheel bottom-up tot stand is gekomen, vooral de ontwikkelingen in de eigen rechtspraak belangrijk zijn om te volgen. Het gaat bij de persoonsaantasting vanwege de aard en ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan voor de benadeelde immers om een categorie die thans volop

84 In de *Guidelines* (2024) wordt opgemerkt: 'Although there are separate sections for injuries to the male and female reproductive systems as there are biological differences which require separate consideration, there are also injuries which are common to both sexes: the loss of the ability to have children, sexual dysfunction, and psychological reaction to injury are all equally relevant to both sexes. Historically those factors have not been reflected equally for each sex in the *Guidelines*. Where relevant, the brackets have been amended to reflect parity between sexes and the cases for both sexes have been taken into account in the brackets suggested. That may mean that the cases on which the brackets are based are for the other sex. The brackets will be reviewed in future editions to the extent judicial decisions warrant it.'

in ontwikkeling is in de rechtspraak. In het bijzonder de recent in werking getreden Wet seksuele misdrijven verdient in dit verband aandacht. Denkbaar is immers dat de gevallen waarin een persoonsaantasting wordt aangenomen, de daarbij aansluitende categorisering en de hoogte van de smartengeldbedragen zich met het nieuwe recht zullen ontwikkelen (zie eerder par. 3.4.3).

Tijdens de consultatiefase zijn over de categorisering, toelichtingen en factoren een aantal opmerkingen geplaatst. Zo zou het goed zijn dat de schaal redelijk gedetailleerd is: zou gekozen worden voor ruimere categorieën dan zou dat erin kunnen resulteren dat steeds 'te pragmatisch' voor het midden wordt gekozen, waarmee geen recht zou worden gedaan aan de variaties die zich in de praktijk voordoen.⁸⁵ Er is ook op gewezen dat de keuzes die op dit punt worden gemaakt van betekenis zijn voor toepassing in het strafproces: hoe meer discussie kan of moet worden gevoerd, des te groter het risico is op niet-ontvankelijkheid.⁸⁶ Ook is opgemerkt dat letsel aan voortplantingsorganen heroverweging verdient. In dat verband wordt bijvoorbeeld het wel of niet hebben van een 'kinderwens' als relevante factor genoemd, terwijl dat een kwestie betreft die in een procedure wellicht liever niet aan de orde wordt gesteld. Voorts zouden seksuele problemen bij mannen een grotere rol van betekenis lijken te spelen dan bij vrouwen, wat zonder nadere toelichting niet goed te begrijpen is.⁸⁷ Wat betreft geestelijk letsel is opgemerkt dat een aparte categorie PTSS naast algemeen geestelijk letsel werkbaar is en ook zou passen bij de werkelijkheid, nu PTSS vaak aan de orde is.⁸⁸ Anderen vroegen zich juist af waarom voor deze indeling is gekozen of uitten hun twijfels bij het nut ervan.⁸⁹

Onze indruk is dat de Rotterdamse schaal over het geheel genomen voorziet in een werkbare balans wat betreft de aantallen (sub)categorieën voor letsels en aandoeningen, de omvang van de bijbehorende bandbreedtes en de toepasselijkheid van de daarbij genoemde begrotingsfactoren. Dat is voor een groot deel toe te schrijven aan de wijze waarop de Engelse *Guidelines* zijn opgezet: voor het merendeel kon daar immers aansluiting bij worden gezocht. Voor letselcategorieën die op een evident aansprekender wijze zijn weergegeven in

85 Schriftelijke reactie nr. 13.

86 Consultatiebijeenkomst 1.

87 Zie schriftelijke reactie nr. 11, 13 en 17.

88 Consultatiebijeenkomst 3.

89 Consultatiebijeenkomst 1.

de Ierse *Guidelines* (als het gaat om inzichtelijkheid en hanteerbaarheid) is ervoor gekozen de Ierse variant te volgen.⁹⁰

Van een andere orde is de vraag of de in de *Guidelines* gehanteerde categorieën en begrippen voor letsels en aandoeningen ook in lijn zijn met hoe deze in de medische wereld worden onderscheiden en opgevat. De *Guidelines*, en (dus) ook de Rotterdamse schaal, bevatten immers regelmatig categorieën en begrippen die een medische definitie kennen ('paraplegie', 'epicondylitis', 'complex regionaal pijnsyndroom', etc.). Naar aanleiding van de consultatieversie zijn door een tandheelkundige vraagtekens geplaatst bij de wijze waarop gebitsletsels worden gepresenteerd in de schaal, maar verder hebben wij vanuit de 'medische hoek' geen concrete opmerkingen gekregen.⁹¹ Wij hebben niet kunnen achterhalen in hoeverre en op welke wijze medische deskundigheid betrokken is (geweest) bij de totstandkoming en/of doorontwikkeling van de *Guidelines*, en ook de beschrijvingen van letsels en aandoeningen in de Rotterdamse schaal zijn als zodanig niet op 'medische juistheid' gecontroleerd.⁹² Dat lijkt op zichzelf ook niet noodzakelijk, nu men met de in de *Guidelines* gehanteerde begrippen en toelichtingen in de praktijk kennelijk al geruime tijd uit de voeten kan.

4.2.2 Omvang van het smartengeld

4.2.2.1 Het algemene smartengeldpeil

Een vraag die in Nederland al geruime tijd speelt, is wat het 'juiste' smartengeldniveau is. Discussie bestaat althans over de vraag of het smartengeldniveau in Nederland voldoende op peil is (gebleven). Die vraag kan betrekking hebben op de smartengeldbedragen in het algemeen, maar kan ook zien op specifieke categorieën, die dan in verhouding tot andere gevallen te hoog of te laag zouden zijn. Op dat laatste aspect gaan we in de volgende paragraaf in (par. 4.2.2.2).

Wat betreft het algemene smartengeldniveau merken wij het volgende op. Ten aanzien van lichamelijk en (geobjectiveerd) geestelijk letsel ordent de Rotterdamse schaal de Nederlandse smartengeldbedragen, uitgaande van de categorieën, factoren en verhoudingen zoals gehanteerd in de Engelse en Ierse

90 Zie par. 3.2.1.

91 Schriftelijke reactie nr. 9.

92 De tekstuele vertaling is wel door een medicus nagelezen, om vertaalfouten op te sporen die kunnen optreden wanneer medische vaktaal van het Engels naar het Nederlands wordt vertaald.

Guidelines, waarbij via de algemene omrekenfactor wordt vastgehouden aan ons 'eigen' Nederlandse smartengeldniveau.⁹³ De schaal laat dus zien hoe ons smartengeld 'erbij zou liggen' als hier te lande zou worden gewerkt met dezelfde categorieën, factoren én onderlinge verhoudingen als gehanteerd in de *Guidelines*. Voor de persoonsaantastingen anders dan door letsel (deel C) geldt eveneens dat de schaal het 'eigen' Nederlandse smartengeldniveau weergeeft: hier kon het beeld niet anders dan rechtstreeks worden gebaseerd op onderzoek naar uitspraken van Nederlandse rechters.⁹⁴

Dit onderzoeksproject staat aldus neutraal tegenover de vraag wat het 'juiste' smartengeldniveau is: het beoogt geen wijziging aan te brengen in de hoogte van het algemene smartengeldpeil. Dat neemt niet weg dat de zojuist beschreven omrekening een *onderlinge herschikking* van bedragen met zich kan brengen in die zin dat de verhoudingen tussen letselcategorieën niet geheel overeen hoeven te komen met de huidige Nederlandse praktijk.⁹⁵ In hoeverre inderdaad sprake is van een dergelijke herschikking laat zich naar ons beste weten evenwel niet goed vaststellen, omdat voor verreweg de meeste categorieën nu juist geen scherp zicht kan worden verkregen op bedragen die door Nederlandse rechters worden toegewezen. Voor zover dat wel kon, heeft dat nu juist ten grondslag gelegen aan de hiervoor toegelichte omrekenfactor. Toetsen of de schaal bij bepaalde letselcategorieën hogere of lagere bedragen noemt dan thans in de Nederlandse rechtspraak worden toegewezen, vergt tenslotte goede grip op wat in Nederland *in het algemeen* voor een categorie wordt toegewezen, waarvoor voldoende representatieve uitspraken nodig zijn, en die kunnen nu juist voor heel veel letselcategorieën niet worden gevonden. Het is natuurlijk goed mogelijk dat buiten rechte voor bepaalde letselcategorieën structureel lagere of hogere smartengeldbedragen worden uitgekeerd, maar die buitengerechtelijke sfeer valt buiten de scope van dit onderzoek.⁹⁶

93 Zie par. 3.2.2.

94 Zie par. 3.4.2.

95 Voor persoonsaantastingen anders dan door letsel (deel C) geldt niet dat de Rotterdamse schaal een relatieve herschikking van de 'werkelijke' bedragen in Nederland met zich zou kunnen brengen zoals bij de letselcategorieën, omdat dit deel direct is gebaseerd op onderzoek naar Nederlandse rechtspraak.

96 Zie over de uitgangspunten van ons onderzoek eerder par. 1.2. Tijdens de consultatiefase zijn hier wel vraagtekens bij geplaatst, zie bijv. schriftelijke reactie nr. 12.

Dat brengt ons bij de 'uitersten' van de schaal. Ondanks dat zich niet goed laat vaststellen in hoeverre de schaal leidt tot een herschikking ten opzichte van de 'werkelijke bedragen' in de huidige praktijk, lijkt het er wel op dat aansluiting bij de Engelse onderlinge verhoudingen de relatief lichte letselcategorieën in Nederland 'opwaardeert'. Voor zover dat inderdaad het geval is, kan dat wat ons betreft worden gezien als een 'correctie' op de onderlinge verhoudingen. In Nederland zijn de door rechters toegewezen 'topbedragen' de afgelopen jaren immers zeer sterk gestegen tot inmiddels nominaal € 400.000 in 2024,⁹⁷ wat neerkomt op bijna een verdubbeling van de 'top' in een enkel decennium;⁹⁸ een stijging die we aan de 'onderkant' niet hebben waargenomen. Bovendien geldt hier ook het omgekeerde: de ordening die de schaal met zich brengt leidt niet alleen tot het optrekken van relatief lichte categorieën, maar ook tot een 'matigend' effect aan de bovenkant. Bij de zwaarste letselcategorieën in de schaal staan immers bedragen vermeld die niet in de buurt komen van de huidige 'recordbedragen' in de (straf)rechtspraak.⁹⁹ Ook dat is een effect van het werken met een algemene omrekenfactor, waarmee de Engelse onderlinge verhoudingen worden 'geïmporteerd'.

Een andere vraag is hoe vaak de in de schaal opgenomen gevallen zich voordoen. Daar hebben wij geen onderzoek naar verricht, maar het ligt wel voor de hand dat 'de bulk' vooral relatief lichte letsels betreft. Structurele toepassing van de schaal leidt dus niet tot een verhoging of verlaging van het algemene 'smartengeldpeil' in Nederland, maar zou dus wel kunnen resulteren in een toename van de totale 'smartengeldlast' in Nederland.¹⁰⁰ Het 'matigende' effect aan de bovenkant treft naar verwachting immers veel minder zaken dan die door het 'optrekkende' effect aan de onderkant worden geraakt.

4.2.2.2 Omvang van smartengeld voor specifieke categorieën

In de vorige paragraaf ging het over het *algemene* smartengeldpeil en voornamelijk over hoe dat in principe ongemoeid blijft met de Rotterdamse schaal. Een andere vraag is of 'binnen' het totaalplaatje categorieën opvallen die afzonderlijke aandacht behoeven en die, meer concreet, vragen om aanpassing van de bedragen omdat deze 'te hoog' of 'te laag' zijn. Voor de goede orde: 'te hoog' of 'te laag' betekent

97 Rb. Rotterdam 12 juli 2024, ECLI:NL:RBROT:2024:6787.

98 Zo werd in 2015 nog een 'recordbedrag' van € 200.000 toegewezen in Rb. Gelderland 11 november 2015, ECLI:NL:RBGEL:2015:6968.

99 Voor de meest ernstige vorm van verlamming is de top van de bandbreedte thans € 275.000.

100 Hier lijkt ook op te worden gedoeld in schriftelijke reactie nr. 12 waarin mogelijke gevolgen voor verzekeraars worden besproken.

Perspectieven voor het vervolg

hier niet dat in de schaal vermelde bedragen niet accuraat zouden beschrijven wat de Nederlandse rechter werkelijk toewijst, bijvoorbeeld omdat er duidelijk afwijkende uitspraken te vinden zijn. Het gaat hier om categorieën ten aanzien waarvan op grond van *normatieve* overwegingen aanpassingen aangewezen zouden kunnen zijn ('kijkend naar het geheel, welke bedragen *behoren* hier dan eigenlijk te worden toegewezen?').

Tijdens de consultatiefase zijn een aantal letselcategorieën aan de orde gesteld omdat deze vragen oproepen over de omvang van de bedragen. Vraagtekens zijn bijvoorbeeld geplaatst bij het verschil in waardering tussen blindheid en doofheid, en ook bij de verhouding tussen neurologisch letsel en orthopedisch letsel.¹⁰¹ Het bedrag voor ernstige brandwonden zou laag zijn,¹⁰² terwijl het voor gering oogletsel juist aan de hoge kant zou zijn.¹⁰³ Ook de bedragen voor PTSS zouden te hoog zijn, in welk verband is opgemerkt dat die aandoening lastig is aan te tonen.¹⁰⁴ Bij de aansluiting bij de Letselschade Richtlijn Licht Letsel (schadeafwikkeling en smartengeld) worden ook wel vraagtekens geplaatst: er zouden nauwelijks ontwikkelingen hebben plaatsgevonden in de omvang van bedragen voor licht letsel.¹⁰⁵

Wat betreft de persoonsaantastingen anders dan door letsel (deel C) springt een aantal categorieën in het oog die mogelijk om 'normatieve bijstelling' vragen. Tijdens de consultatiefase zijn althans regelmatig bezwaren geuit tegen de omvang van het smartengeld dat in bepaalde gevallen klaarblijkelijk wordt toegewezen. De bandbreedtes bij deel C zouden voor meerdere categorieën te laag zijn, gezien de aard, ernst en de gevolgen van de genoemde delicten, of deze lijken zich althans niet goed te verhouden tot andere categorieën (bijvoorbeeld onttrekking aan het ouderlijk gezag, vrijheidsberoving en gijzeling, mensenhandel, belaging, ontucht en verkrachting).¹⁰⁶ Soms wordt in meer algemene zin opgemerkt dat de bedragen voor seksuele misdrijven aan de lage kant zouden zijn.¹⁰⁷ Met name deel C heeft een

101 Schriftelijke reactie nr. 8.

102 Schriftelijke reactie nr. 15.

103 Schriftelijke reactie nr. 11.

104 Consultatiebijeenkomst 2.

105 Schriftelijke reactie nr. 13 en 16. Zie over de aansluiting bij de richtlijn eerder par. 3.2.3.3.

106 Zie bijv. schriftelijke reactie nr. 6, 11, 16 en 17. Dit is ook opgemerkt tijdens consultatiebijeenkomst 1.

107 Schriftelijke reactie nr. 13, 15 en 16.

grondige bewerking ondergaan sinds de consultatieversie (2024).¹⁰⁸ Dat betekent dat de vraagtekens en bezwaren die naar aanleiding van de consultatieversie zijn opgeworpen niet zonder meer ook nog betrekking hebben op de huidige versie van de schaal (2025).

Aanpassing van bandbreedtes voor specifieke categorieën op grond van *normatieve* overwegingen betekent dat in meer of mindere mate wordt gestuurd op een 'breuk met het verleden', omdat dan afstand wordt genomen van de bedragen die in principe zijn gebaseerd op wat thans in de rechtspraak wordt toegewezen.¹⁰⁹ Een normatieve 'bijsturing' zou kunnen worden gezien als een billijkheidsoordeel van meer algemene strekking, waartoe een meer abstracte vorm van gevalsvergelijking wordt toegepast ('ten opzichte van categorieën X en Y verdient categorie Z een hogere/lagere bandbreedte van bedragen').

Normatieve sturing zou ook kunnen plaatsvinden door introductie van 'drempelbedragen' voor gevallen die zijn opgenomen in deel C. Niet iedere krenking rechtvaardigt het aannemen van een persoonsaantasting: de aard en ernst van de normschending en van de gevolgen daarvan voor de benadeelde moeten een zeker gewicht hebben bereikt om te kunnen spreken van een aantasting in de persoon als bedoeld in artikel 6:106 BW. Daarom ligt het wat ons betreft voor de hand om in gevallen waarin deze 'drempel' is gepasseerd ook wat betreft *bedragen* een drempel te hanteren, van bijvoorbeeld € 1.000 of € 2.500.¹¹⁰

Denkbaar is overigens dat wanneer een rechtersregeling tot stand zou worden gebracht, wordt gewerkt met een combinatie van beschrijving ('deze bedragen liggen op grond van onderzoek naar eerder toegewezen bedragen voor de hand') en advisering of sturing ('hogere/lagere bedragen lijken voor deze categorie als geheel billijk(er) en verdienen daarom aanbeveling'). Maar er kan juist ook voor worden

108 Zie over de werkwijze uitgebreid par. 3.4.

109 Dat de bedragen voor bijna alle letselcategorieën (deel A en B) zijn vastgesteld via de 'omweg' van de omrekenfactor doet er niet aan af dat de in de schaal genoemde bedragen zijn gebaseerd op wat in de rechtspraak wordt toegewezen; wel heeft er op die manier al een (eerste) ordeningsslag plaatsgevonden.

110 Een dergelijk 'drempelbedrag' zou omgekeerd een referentiepunt kunnen zijn voor de rechter die moet beoordelen of van een persoonsaantasting op de 'EBI-grond' wel sprake is: de aard en ernst van de normschending en van de gevolgen ervan voor de benadeelde moeten immers wel van een zodanig gewicht zijn dat toewijzing van het drempelbedrag gerechtvaardigd is. Zie ook Lindenberg 2023, nr. 452.

gekozen om de schaal in dit opzicht ‘neutraal’ te houden en dus de praktijk (eerst) haar werk te laten doen. De individuele rechter behoudt immers de vrijheid om een bedrag boven of onder de bandbreedte toe te wijzen; als in individuele uitspraken wordt afgeweken van een bepaalde bandbreedte in de schaal, kan dat aanleiding zijn tot bijstelling daarvan in een volgende versie.¹¹¹

Tot slot merken wij hier op dat de bandbreedtes die bij verschillende subcategorieën in de schaal worden vermeld niet steeds direct op elkaar aansluiten en soms ‘overlappen’. Zie bijvoorbeeld de bandbreedtes bij minder ernstig, middelzwaar en ernstig borstletsel (het hoogste bedrag van de bandbreedte sluit niet direct aan op het laagste bedrag uit de bovengelige categorie) en bij middelzware en ernstige littekenvorming (het hoogste bedrag van de bandbreedte overstijgt het laagste bedrag uit de bovengelige categorie). Dat vloeit voort uit de omrekening van de bedragen uit de Engelse *Guidelines*; ook in de Ierse variant komt het voor. Voorstelbaar is evenwel dat bandbreedtes anders op elkaar worden afgestemd (minder of geen ‘gaten’ of ‘overlap’ tussen bandbreedtes); of en zo ja, hoe dat moet gebeuren, is (mede) een kwestie van normatieve aard, reden waarom wij daar met het opstellen van de schaal van zijn weggebleven.

4.2.3 Meervoudigheid

De schaal biedt handvatten voor de vaststelling van smartengeld in uiteenlopende categorieën: een specifiek type letsel (zoals amputatie van de arm onder de elleboog) of een bepaalde normschending (zoals belaging). De werkelijkheid laat zich evenwel lang niet altijd ‘vangen’ in eenduidige categorieën: vaak is sprake van meervoudigheid, dat wil zeggen dat meer dan één categorie van de schaal in beeld komt (een gebeurtenis leidt tot zowel arm- als beenletsel). Meervoudigheid doet zich in dit model ook voor wanneer sprake is van meerdere ‘smartengeldwaardige normschendingen’. Denk aan een geval waarin sprake is van zowel onttrekking aan het ouderlijk gezag als ontucht met binnendringen, of aan diefstal met geweld in combinatie met vrijheidsberoving. Samenloop kan zich in principe voordoen tussen alle subcategorieën van de delen A, B en C van de schaal, en kan dus bijvoorbeeld neerkomen op samenloop van schouderletsel (deel A) met geestelijk letsel (deel

111 Zie bijv. Rb. Oost-Brabant 13 januari 2025, ECLI:NL:RBOBR:2025:128-131: ‘De rechtbank heeft acht geslagen op “De Rotterdamse Schaal” en aansluiting gezocht bij de categorie toekenning van smartengeld zonder aangetoond letsel bij seksuele misdrijven, specifiek verkrachting. Het toe te wijzen bedrag ligt meestal tussen € 4.000,- en € 12.500,-. Gelet op de omstandigheden en de bedragen die in vergelijkbare gevallen zijn toegekend acht de rechtbank een bedrag van € 15.000,- billijk en wijst zij de vordering tot dit bedrag toe (...).’

B).¹¹² In dit soort situaties, die zich in de praktijk veelvuldig voordoen, is niet in één oogopslag duidelijk over welke orde van grootte het gaat en welke factoren relevant zijn voor het vaststellen van het smartengeld.¹¹³

De Rotterdamse schaal kan ook voor situaties waarin sprake is van ‘overlappende’ categorieën goede aanknopingspunten bieden voor de begroting, maar die gevallen vergen wel wat meer maatwerk. Uitgangspunt is dat moet worden gekeken naar de algehele impact van de gebeurtenis op de benadeelde. In veel gevallen betekent dit dat een optelsom van eerst afzonderlijk vastgestelde bedragen ‘per letsel’ niet zonder meer resulteert in een passend totaalbedrag.

In sommige gevallen zal bij meerdere letsels sprake zijn van ‘overlap’ wat betreft de weerslag op de gelaedeerde. Dat wil zeggen dat de voor de afzonderlijke letsels relevante factoren elkaar overlappen, waardoor sprake kan zijn van ‘dubbeltelling’ wanneer eerst ieder letsel afzonderlijk wordt gewaardeerd en de daaruit volgende deelbedragen vervolgens bij elkaar worden opgeteld (denk aan een geval van letsel aan de elleboog en de pols aan dezelfde arm). De impact van de gebeurtenis kan evenwel ook omvangrijker zijn dan tot uitdrukking komt in een optelsom van de op zichzelf gewaardeerde letsels. Is bijvoorbeeld sprake van letsel aan de onderste ledematen waardoor het loopvermogen is aangetast, en is daarnaast ook sprake van armletsel, dan kan de ‘totale impact’ groter zijn, omdat het armletsel het gebruik van (loop)hulpmiddelen belemmert. Het geheel is dan dus meer dan de ‘som der (na) delen’. Niet steeds leidt ‘optellen’ tot over- of onderwaardering van het nadeel: dat kan wel degelijk in een passend bedrag resulteren wanneer de begrotingsfactoren die voor elk van de letsels relevant zijn (vrijwel) geen overlap vertonen en de te vergoeden immateriële nadelen in feite gewoon ‘cumuleren’. Daarvan kan bijvoorbeeld sprake zijn wanneer een ongeval of misdrijf leidt tot orthopedisch letsel (zoals armletsel) en een ontsierend litteken in het gezicht.

112 Binnen een subcategorie ligt samenloop – als vanzelfsprekend – niet voor de hand: het heeft geen zin om bijvoorbeeld heupletsel te kwalificeren als zowel ‘middelzwaar’ als ‘zwaar’.

113 Dit is een van de belangrijkste redenen waarom van verreweg de meeste in de *Guidelines* genoemde ‘enkelvoudige’ categorieën niet goed kan worden vastgesteld hoe deze in de Nederlandse smartengeldrechtspraak worden gewaardeerd. Zie par. 3.2.2 en 3.2.3.

In Engeland en Ierland is de problematiek van multiple injuries uiteraard ook gesignaleerd. Terwijl de *Guidelines* zelf geen instructie bevatten op dit punt, is in Engeland de uitspraak *Sadler v Filipiak* richtinggevend. Daarin wordt de zogenoemde 'stand back-benadering' geschetst, die erop neerkomt dat eerst per 'geïsoleerd' letsel een smartengeldbedrag wordt vastgesteld om vervolgens een 'stap achteruit' te doen en te bezien of aldus een passend 'totaalbedrag' is gevonden.¹¹⁴ De benadering gaat dus uit van de mogelijkheid van correctie van de initiële optelsom van de gevonden deelbedragen, door ophoging (vanwege de grotere impact door de combinatie van letsels) of door bijstelling omlaag (ter voorkoming van 'dubbeltelling').

In Ierland is het 'proportionaliteitsbeginsel' richtinggevend, waaruit volgt dat het bedrag aan smartengeld voor de combinatie van letsels in een redelijke verhouding dient te staan tot het 'topbedrag' en de omvang van het smartengeld bij ander letsel. De aanpak in de Ierse *Guidelines* uit 2021 is dat eerst wordt bezien of een van de aanwezige letsels kan worden aangemerkt als het meest ernstig, afgaande op de in de *Guidelines* neergelegde schaal, om eerst voor dat letsel een passend bedrag te bepalen. Dat bedrag kan vervolgens worden verhoogd ter 'aanvullende' compensatie van de impact van het lichtere letsel. Bij hantering van de Ierse werkwijze is dus, anders dan bij de zojuist geschetste Engelse benadering, geen 'bijstelling naar beneden' aan de orde van de initiële optelsom van bedragen per letsel. In Ierse rechtspraak is – onder verwijzing naar de toelichting in de *Guidelines* – opgemerkt dat voor de toets of het totaalbedrag voor alle letsels 'proportioneel' is, het behulpzaam kan zijn om te bezien hoe dit zich verhoudt tot andere letselcategorieën uit de *Guidelines*.¹¹⁵ In december 2024 is in een concept voor de volgende versie van de Ierse *Guidelines* overigens een benadering voorgesteld die (meer) neigt naar de Engelse stand back-benadering.¹¹⁶

114 *Sadler v Filipiak* [2011] EWCA Civ 1728. Zie eerder ook *Brown v Woodall* [1995] PIQR Q36: 'no doubt having considered the various injuries and fixed a particular figure as reasonable compensation for each'.

115 *Agnieszka Zaganczyk v John Pettit Wexford Unlimited Company and C & M Delaney Limited* 2023 IECA 223, par. 27.

116 Zie Board of the Judicial Council, *Draft Personal Injuries Guidelines 2nd Edition*, te raadplegen via judicialcouncil.ie.

In de consultatieversie van de schaal hebben wij een concreet voorstel gedaan voor een aanpak in lijn met de Ierse werkwijze. Ons voorstel kwam op het volgende neer. Eerst moet worden gezien of een van de letsels het meest ernstig ('dominant') is om, indien dit het geval is, voor dat letsel een passend smartengeldbedrag te bepalen met behulp van de schaal. Vervolgens kan worden gezien of en zo ja, welke verhoging van dat bedrag nodig is om de gelaedeerde te compenseren voor de impact van het 'bijkomende' letsel.

Leidt bijvoorbeeld een ongeval of misdrijf tot ernstig verlies van zicht in één oog, middelzware PTSS en verlies van de natuurlijke darmfunctie waarvoor een stoma nodig is, dan volgt uit de schaal dat het verlies van de natuurlijke darmfunctie het 'dominante', want meest ernstige letsel is: daar zijn immers de hoogste bedragen aan gekoppeld. De eerste stap is dan om een bedrag voor dit letsel te bepalen aan de hand van de voor deze categorie beschreven bandbreedte en voor de begroting relevante factoren. In dit geval lijkt aanleiding te bestaan om het gevonden bedrag vervolgens te verhogen, nu er geringe overlap is met (de gevolgen van) aantasting van het zicht en geestelijk letsel. Daarom ligt het voor de hand om ook voor deze twee 'bijkomende' letsels een passend bedrag te bepalen op basis van de voor deze categorieën beschreven bandbreedtes en factoren, daarbij rekening houdend met enige overlap wat betreft de gevolgen (nadelen die al zijn meegewogen in verband met het meer dominante letsel moeten niet 'dubbel' tellen).

Voor meervoudigheid van normschendingen stelden wij eenzelfde benadering voor als bij letsel: het gaat erom dat het 'totaalbedrag' passend is, waarvoor een eenvoudige optelsom van deelbedragen die op zichzelf zouden passen bij de afzonderlijke normschendingen en (veronderstelde) gevolgen meestal niet volstaat vanwege het risico van dubbeltelling en dus overcompensatie. Ook hier ligt het dus voor de hand om eerst te kijken of een van de aan de orde zijnde categorieën het meest ernstig is ('dominant') om, indien dit het geval is, eerst voor deze gebeurtenis een passend smartengeldbedrag te bepalen met behulp van de schaal. Vervolgens kan worden gezien of en zo ja, welke aanvulling hierop nog nodig is.

Tijdens de consultatiefase is het onderwerp meervoudigheid regelmatig ter sprake gekomen. Er is op gewezen dat het aanwijzen van een standaard aanpak mede een normatieve keuze is,¹¹⁷ maar er lijkt geen overeenstemming te bestaan over de vraag welke aanpak het meest passend is of althans de minste bezwaren of vragen oproept. Opgemerkt is dat het bij letsels van min of meer vergelijkbare ernst niet goed mogelijk zou zijn om het 'dominante' letsel aan te wijzen, en bovendien zijn sommige letsels qua ernst wel vergelijkbaar, maar niet qua aard; wel zou deze benadering worden herkend in de civiele praktijk.¹¹⁸ Wat betreft de stand back-benadering is enerzijds opgemerkt dat deze iets onsympathieks zou hebben, omdat van een initieel bedrag mogelijk iets moet worden afgetrokken.¹¹⁹ Anderzijds is opgemerkt dat deze aanpak juist de voorkeur zou verdienen omdat deze het meest inzichtelijk zou zijn.¹²⁰ Tot slot is ook gewezen op cumulatie van letsels en smartengeldwaardige normschendingen: op dit punt zou meer instructie gewenst zijn.¹²¹

Onze algemene indruk is dat de praktijk hier gebaat kan zijn bij instructie, met name ter voorkoming van onnodige discussie, maar de opvattingen over hoe gevallen van meervoudigheid moeten worden benaderd lopen uiteen. Hoezeer de keuze voor een bepaalde aanpak of instructie structureel van invloed is op uitkomsten, laat zich lastig inschatten. Bij deze stand van zaken ligt het wat ons betreft voor de hand dat de rechter elk van de hier geschetste methodes kan toepassen en afhankelijk van het concrete geval een keuze zal moeten maken. Denkbaar is dat zich op termijn, wanneer in Nederland meer ervaring is opgedaan met de schaal, een bepaalde werkwijze in het algemeen laat aanbevelen.

4.2.4 *Schuld als factor*

Uit de parlementaire geschiedenis en rechtspraak van de Hoge Raad volgt dat de aard van de aansprakelijkheid en de mate van verwijtbaarheid als generieke factoren van betekenis zijn bij het vaststellen van de omvang van het smartengeld

117 Consultatiebijeenkoms 3.

118 Consultatiebijeenkoms 2.

119 Consultatiebijeenkoms 3.

120 Consultatiebijeenkoms 1.

121 Consultatiebijeenkoms 2.

in geval van letsel.¹²² Daarbij lijkt de gedachte te zijn dat verwijtbaar(der) gedrag meer leed veroorzaakt.¹²³ Uit de rechtspraak valt echter zelden concreet af te leiden *welk gewicht* de aard van de aansprakelijkheid en de mate van verwijtbaarheid precies in de schaal leggen bij de begroting. Dit verhindert om daar op rechtspraak gebaseerde aanknopingspunten voor te bieden in de schaal. In de Engelse en Ierse *Guidelines* komt de mate van verwijtbaarheid bovendien niet voor als relevante factor bij de vaststelling van het smartengeld, waardoor hier niet op hun voorbeelden kan worden teruggevallen.

Het zij benadrukt dat dit onderwerp niet ziet op de persoonsaantastingen anders dan vanwege (geobjectiveerd) letsel. In gevallen waarin de aard en ernst van de normschending en van de (al dan niet veronderstelde) gevolgen daarvan voor de benadeelde het bestaan van een smartengeldaanspraak rechtvaardigen, ligt het immers voor de hand dat die elementen eveneens bepalend zijn voor de vraag naar de omvang daarvan. De aard en ernst van de normschending worden dan dus al 'van nature' meegewogen; de factoren die bij uiteenlopende normschendingen in deel C worden vermeld, bieden daarvoor handvatten.

122 Zie HR 8 juli 1992, ECLI:NL:HR:1992:ZC0665, NJ 1992/714 (*Hiv-besmetting*), r.o. 3.3 ('aard van de aansprakelijkheid'); HR 9 augustus 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE2117, NJ 2010/61, m.nt. M.H. Wissink (*Wrongful birth II*), r.o. 5.3 ('de aard van de aansprakelijkheid en de zwaarte van het aan de aansprakelijke gemaakte verwijt'); HR 20 september 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE2149, NJ 2004/112, m.nt. J.B.M. Vranken (*Coma*), r.o. 3.5 ('aard van de aansprakelijkheid'); HR 28 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:793, NJ 2019/379, m.nt. W.H. Vellinga (*Overzichtsarrest benadeelde partij*), r.o. 2.8.7 ('de aard van de aansprakelijkheid en de ernst van het aan de aansprakelijke te maken verwijt').

123 Lindenberg 2023, p. 193.

Om te laten zien dat de schaal zich ook leent voor standaardisering bij het verdisconteren van de ernst van het aan de aansprakelijke te maken verwijt, hebben wij in de consultatieversie van de Rotterdamse schaal (2024) een voorstel geformuleerd. Dat kwam erop neer dat bedragen die in de schaal worden vermeld passen bij de normale, gemiddelde verwijtbaarheid. Het initieel vastgestelde bedrag zou bijvoorbeeld met 10% kunnen worden verhoogd als sprake is van opzet of bewuste roekeloosheid. Omgekeerd zou in gevallen waarin schuld geheel afwezig is (risicoaansprakelijkheid zonder dat schuldelementen aanwezig zijn) bijstelling van 10% naar beneden kunnen plaatsvinden.¹²⁴

Tijdens de consultatiefase is het onderwerp regelmatig aan bod gekomen, waarbij overwegend kritisch is gereageerd op de door ons voorgestelde '10%-richtlijn'. Men lijkt het er wel over eens dat deze factor mee kan wegen, maar de vraag is of dit met een vast percentage zou moeten.¹²⁵ Kritiek is geuit op de grondslag van ons voorstel. Men vroeg zich af hoe is onderzocht hoe en in welke mate verwijtbaarheid een rol speelt in onderzochte uitspraken en of een vast percentage van 10% ook wel 'spoort met de maatschappelijke opvattingen'.¹²⁶ Het voorgestelde percentage zou aan de zuinige kant zijn en 'niet toereikend', waarbij erop wordt gewezen dat eerder in de literatuur wel is gepleit voor een veel serieuzer rol voor de mate van verwijtbaarheid waar het gaat om het smartengeld.¹²⁷ Het percentage zou ook niet overeenstemmen met het verschil dat in het Besluit vergoeding affectieschade wordt gemaakt tussen een 'normale' gebeurtenis en een misdrijf: in het laatste geval bestaat aanspraak op een bedrag dat bijna 17% hoger is.¹²⁸ Voorts is de vraag opgeworpen of de 10%-norm ook zou moeten gelden bij kwalitatieve aansprakelijkheid (bijvoorbeeld die van ouders voor fouten van hun kinderen).¹²⁹ De suggestie is opgeworpen om wat betreft het verwijtbaarheidsaspect te onderzoeken of kan worden aangesloten bij

124 Deze insteek is overigens gevolgd in de Regeling beroepsgelateerde gezondheidsklachten politie, *Stcrt.* 2025, 9867, zij het dat uitgangspunt is dat smartengeld wordt begroot vanuit een situatie van afwezigheid van schuld, omdat het betreffende stelsel een algemene 'werkgeversverantwoordelijkheid' tot uitdrukking brengt die niet is gebaseerd op schuldaansprakelijkheid (toelichting op art. 4.16).

125 Consultatiebijeenkomst 2 en 3.

126 Schriftelijke reactie nr. 1.

127 Schriftelijke reactie nr. 13.

128 Schriftelijke reactie nr. 10.

129 Consultatiebijeenkomst 1.

de LOVS-oriëntatiepunten voor straftoemeting en de wijze waarop daarin bepaalde omstandigheden strafverzwarend kunnen werken.¹³⁰

Voor de verdere ontwikkeling van de schaal, bijvoorbeeld in de vorm van een rechtersregeling, zijn verschillende benaderingen ten aanzien van de 'factor schuld' denkbaar. Ten eerste kan ervoor worden gekozen dit aspect (vooralsnog) niet in de schaal te behandelen. Dat betekent dat uitsluitend aanknopingspunten worden gegeven voor waardering van de gevolgen, althans waar het gaat om letsel. Praktisch komt dit erop neer dat, nadat aan de hand van de schaal een bedrag is vastgesteld, een 'correctie' aan de orde kan zijn wanneer de aard van de aansprakelijkheid en/of de mate van verwijtbaarheid daartoe aanleiding geven. Een hulpmiddel als de schaal kan echter ook mogelijkheden bieden om dit aspect (op termijn) toch te stroomlijnen en wellicht ook enige normatieve sturing te geven aan oordelen op dit punt. Wij menen dat de praktijk hiermee geholpen zou zijn. Het door ons in de consultatieversie voorgestelde schuldopslagpercentage is hiervan een voorbeeld, maar ook andere varianten zijn denkbaar, waarbij bijvoorbeeld nader kan worden gediifferentieerd op grond van schuldgradaties. Uiteindelijk ligt hier een meer fundamentele kwestie achter verscholen, namelijk de vraag hoeveel gewicht het verwijtbaarheidsaspect in de schaal zou moeten leggen bij begroting van smartengeld wegens letsel, wat samenhangt met de vraag naar de functie die hier aan smartengeld wordt toegedicht. Dat is bij uitstek (ook) een normatieve vraag.

4.2.5 Begrotingsmoment, geldontwaarding en wettelijke rente

De bedragen die de Rotterdamse schaal vermeldt bieden een indicatie van het 'huidige smartengeldpeil': dat wil zeggen de actuele bedragen op het moment van verschijnen (medio 2025). Hantering van de schaal zal er praktisch op neerkomen dat telkens op basis van alle ten tijde van de begroting bekende feiten en omstandigheden wordt gezien welk smartengeldbedrag op basis van het actuele smartengeldniveau, zoals weergegeven in de schaal, passend is.¹³¹ Dit leidt tot twee vragen: 1) hoe moet worden omgegaan met geldontwaarding sinds het verschijnen van de schaal? en 2) hoe moet in een concrete zaak worden omgegaan met het ingangsmoment van de wettelijke rente?

130 Consultatiebijeenkomst 1.

131 Ook in Engeland is niet de '*date of injury*' maar de '*date of trial*' leidend bij gebruikmaking van de actuele smartengeldschaal. Zie Varuhas, Higgins & Edelman 2025, nr. 40-279: '*The award is made on the "scale" current at the date of trial rather than at the date of injury.*'

Perspectieven voor het vervolg

Wat betreft de eerste vraag ligt het in de rede om de schaal regelmatig aan de geldontwaarding aan te passen (zie ook hierna par. 4.3.2). De in de schaal vermelde bedragen zijn gebaseerd op de in de Nederlandse rechtspraak toegewezen smartengeldbedragen, die daartoe zijn geïndexeerd aan de hand van de daadwerkelijke inflatie zoals deze maandelijks wordt vastgesteld door het CBS. Inflatie wordt gemeten aan de hand van de consumentenprijsindex (CPI). De inflatiecijfers worden berekend door de CPI van een maand te vergelijken met diezelfde maand een jaar eerder. De indexatie loopt altijd minstens een maand achter op de actuele inflatie: het CBS publiceert eerst een voorlopige raming in de eerste week van de volgende maand, en pas circa twee weken later de definitieve cijfers. De bedragen in de Rotterdamse schaal zijn daarom geïndexeerd tot 1 juni 2025. Zolang er geen latere inflatiecorrectie is doorgevoerd, kan bij de vaststelling van de omvang van het smartengeld in een concreet geval rekening worden gehouden met de geldontwaarding die sinds die datum heeft plaatsgevonden.

Wat betreft de tweede vraag (ingangsmoment wettelijke rente) bestaat enige onzekerheid. Verdedigbaar is om bij de vaststelling van de omvang van het smartengeld de bedragen in de schaal tot uitgangspunt te nemen en de wettelijke rente te laten ingaan op het moment van de vaststelling van het bedrag in een concrete zaak. We lichten dat nader toe.

In de schade die het gevolg is van vertraging in de voldoening van een geldsom voorziet de verplichting tot vergoeding van wettelijke rente over die som over de periode dat de schuldenaar met de voldoening ervan in verzuim is geweest (art. 6:119 BW). De te vergoeden wettelijke rente biedt ook compensatie voor verlies van koopkracht; een aanvullende vergoeding wegens geldontwaardingsschade is uitgesloten.¹³² Uit artikel 6:83 sub b BW volgt dat verzuim zonder ingebrekestelling intreedt wanneer de verbintenis voortvloeit uit onrechtmatige daad of 'wanprestatie' en deze verbintenis niet terstond wordt nagekomen, oftewel direct nadat de verbintenis opeisbaar is geworden.¹³³ De parlementaire geschiedenis leert dat voor de vraag wanneer een vordering tot schadevergoeding opeisbaar is, het moment waarop de schade 'geacht moet worden te zijn geleden' in de regel bepalend is, waarbij de wijze waarop zij wordt begroot 'van groot belang' kan zijn. De voorbeelden die in dit verband worden genoemd, zien op de (veronderstelde) vrijheid van de rechter om te komen tot een 'abstracte' of 'concrete' begroting van (zaak)schade en op de ruimte die de rechter heeft om de aansprakelijke ter vergoeding van

¹³² MvA II, Parl. Gesch. BW Boek 6, p. 473-474.

¹³³ MvA II, Parl. Gesch. Boek 6, p. 295.

toekomstige schade tot eenmalige of periodieke betaling te veroordelen.¹³⁴ Hoe een en ander moet worden betrokken op het smartengeld is destijds niet aan de orde gesteld.

In de praktijk pleegt te worden aangenomen dat de smartengeldaanspraak wettelijke rente draagt vanaf het moment van de aansprakelijkheidscheppende gebeurtenis, maar goed beschouwd heeft de Hoge Raad zich hier (nog) niet eenduidig over uitgelaten. Het uitgangspunt wordt soms wel teruggevoerd op het *Eerste peildatum*-arrest uit 1997, maar eigenlijk zegt de Hoge Raad er in dat arrest vrijwel niets over.¹³⁵ Ook in latere rechtspraak van de Hoge Raad wordt op dit vlak geen knoop doorgehakt en lijkt hij juist ruimte te laten voor verschillende benaderingen.¹³⁶

Onzes inziens laat het juridisch kader toe dat wanneer het smartengeldbedrag wordt vastgesteld op basis van alle op het moment van de waardering bekende feiten en omstandigheden, vergelijkend met wat naar dan actuele maatstaven billijke bedragen zijn voor de desbetreffende categorie, de wettelijke rente vanaf dit 'oordeelsmoment' gaat lopen. De wijze van begroting ('*ex nunc*') brengt aldus met zich dat de te vergoeden (reeds geleden en toekomstige) schade wordt geacht te zijn geleden op het moment van begroting. In de literatuur is (door een paar van ons) eerder reeds gepleit voor deze meer consistente benadering.¹³⁷ Dit eenduidige uitgangspunt heeft niet alleen als voordeel dat ten aanzien van smartengeldaanspraken duidelijkheid wordt gecreëerd omtrent de ingangsdatum van de wettelijke rente, die in het bijzonder lastig ligt wanneer de aansprakelijkheidscheppende gebeurtenis een langere periode beslaat, maar ook dat geen discussie meer wordt uitgelokt over de vraag of de omvang van het smartengeld naar 'normen van toen' of 'normen van nu' moet worden vastgesteld.¹³⁸ Dit laatste dringt zich met name op wanneer de gevolgen van de gebeurtenis zich over een langere periode uitstrekken

134 MvA II, Parl. Gesch. Boek 6, p. 475.

135 Zie HR 17 oktober 1997, ECLI:NL:HR:1997:ZC2461, NJ 1998/508, m.nt. J.B.M. Vranken (*Eerste peildatum*arrest), r.o. 3.11: 'In het door die rechtbank toegewezen bedrag van f 1 000 000 is in elk geval een bedrag aan immateriële schade begrepen van f 50 000. Dit bedrag betreft schade die geacht moet worden terstond bij het ongeval te zijn ontstaan, nu de rechtbank te Haarlem op dit punt geen oordeel heeft gegeven en in het onderhavige geding door de advocaten deze zienswijze voor wat betreft de immateriële schade niet is betwist.'

136 Zie voor een recente bespreking van de rechtspraak van de Hoge Raad op dit punt concl. A-G V.M.A. Sinnige 11 februari 2025, ECLI:NL:PHR:2025:190, nr. 4.5-4.18.

137 Zie Hebly 2019, p. 392-397, en ook Lindenberg 2023, nr. 481.

138 Zie Hebly 2019, p. 395-397.

en opvattingen over de hoogte van het smartengeld verschuiven tussen de aansprakelijkheidscheppende gebeurtenis en het moment van begroting.

In reactie op de consultatieversie (2024) zijn vraagtekens geplaatst bij deze aanpak. Sommigen betwijfelen of deze benadering wel in lijn is met de rechtspraak van de Hoge Raad, en er wordt op gewezen dat de wettelijke rente een 'correctiemechanisme' kan zijn voor het veel te lang hebben moeten wachten op de betaling van het smartengeld; de voorgestelde benadering zou neerkomen op een 'breuk met de huidige praktijk die vaak meer oplevert'.¹³⁹ Dat kan, maar men kan zich ook afvragen of benadeelden niet dikwijls worden 'overgecompenseerd' wanneer (eerst) het smartengeld wordt vastgesteld op grond van het actuele, geïndexeerde 'smartengeldprijspeil' en (vervolgens) wordt vermeerderd met wettelijke rente vanaf het moment van de aansprakelijkheidscheppende gebeurtenis. Er vindt dan immers tweemaal compensatie voor geldontwaarding plaats: zowel via indexatie als via de wettelijke rente. Hantering van het door ons voorgestelde uitgangspunt sluit overigens ook niet uit dat met het smartengeld wordt 'gereageerd' op situaties waarin de benadeelde te lang verstoken is gebleven van diens schadevergoeding. Integendeel: juist wanneer de smartengeld aanspraak pas vanaf de begroting wettelijke rente draagt, kan bij de vaststelling van de omvang ervan worden meegewogen dat de benadeelde te lang heeft moeten wachten op de vergoeding. Dit staat dan niet (langer) op gespannen voet met de fixatie van de wettelijke rente.

Kortom: het huidige juridische kader laat volgens ons toe dat wanneer de rechter een smartengeldbedrag vaststelt op basis van alle op het moment van zijn waardering bekende feiten en omstandigheden, vergelijkend met wat naar dan actuele maatstaven billijke bedragen zijn voor de desbetreffende categorie, de wettelijke rente over dit bedrag gaat lopen vanaf het begrotingsmoment. Wat ons betreft bestaan hier goede argumenten voor, en het zou ook aansluiten bij het doel van de Rotterdamse schaal – meer inzichtelijkheid, consistentie en efficiëntie – als het document op dit punt een aanbeveling bevat. Omdat het ook hier uiteindelijk (mede) een normatieve kwestie betreft, is het laatste woord niet aan ons maar aan de rechter.

4.2.6 Samenloop shockschade met vergoeding van affectieschade

Dan nog een meer specifiek onderwerp. De aanspraak op smartengeld wegens geestelijk letsel als gevolg van confrontatie met een schokkende gebeurtenis kan samenlopen met de aanspraak op vergoeding van affectieschade (art. 6:107 lid 1 onder b, resp. 6:108 lid 3 BW). Daarvoor heeft de Hoge Raad als regel gegeven:

¹³⁹ Consultatiebijeenkomst 1 en 3.

*'In zo'n geval van samenloop van deze aanspraken zal de rechter aan de hand van de omstandigheden van het geval naar billijkheid en schattenderwijs moeten afwegen in hoeverre bij het bepalen van de hoogte van de vergoeding van de immateriële schade die het gevolg is van het hiervoor bedoelde, door de hevige emotionele schok veroorzaakte geestelijk letsel, rekening wordt gehouden met die aanspraak op affectieschade.'*¹⁴⁰

De wijze waarop de feitenrechter met dit voorschrift omgaat en de uitwerking daarvan op de toegewezen smartengeldbedragen loopt in de huidige praktijk sterk uiteen.¹⁴¹ Het ligt in de rede dat de rechter daarover meer duidelijkheid schept.

Het ligt wat ons betreft, als eerder gezegd (zie par. 3.3.2), voor de hand om bij de vaststelling van de omvang van het smartengeld wegens geestelijk letsel als gevolg van confrontatie met een schokkende gebeurtenis op basis van de gegevens uit de deskundigenrapportage over het geestelijk letsel alle gevolgen van de aansprakelijkheidsvestigende gebeurtenis mee te nemen. Die gevolgen zullen betrekking hebben op de aard en ernst van het geestelijk letsel, die mede zullen zijn bepaald door de kwetsing of het verlies van een naaste.¹⁴² Neemt de rechter bij de vaststelling van de omvang van het smartengeld aldus het volledige concreet geleden ander nadeel dan vermogensschade in ogenschouw, dan ligt het onzes inziens in de rede om daarnaast niet ook nog het forfaitaire bedrag wegens vergoeding van affectieschade toe te wijzen. De praktijk lijkt hier hoe dan ook gebaat bij een concretere norm of althans instructie. Die kan wat ons betreft (ook) ingang vinden via een document als de Rotterdamse schaal, dat immers meer inzichtelijkheid, consistentie en efficiëntie beoogt wat betreft vaststelling van smartengeldbedragen.

140 HR 28 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:958, NJ 2023/285, m.nt. J.L. Smeehuijzen (*Hoogeveen*), r.o. 3.9, slot.

141 Zie Van Wees e.a. 2025, p. 202 e.v. alsmede Hebly & Lindenbergh 2025, p. 96 e.v.

142 Zo vormt de kwetsing of het verlies van een naaste volgens DSM-V, 309.81 een van de classificatiecriteria van de posttraumatische stressstoornis.

4.3 Borging binnen de rechtspraak, periodiek onderhoud

4.3.1 Een rechtersregeling?

De Rotterdamse schaal zou kunnen dienen als basis voor een 'rechtersregeling'.¹⁴³ De vaststelling van de omvang van smartengeld leent zich als zodanig bij uitstek voor een dergelijk product van rechterlijke samenwerking.¹⁴⁴ Het ligt voor de hand dat de beoogde inzichtelijkheid, consistentie en efficiëntie kunnen worden vergroot indien rechterlijke overlegorganen zouden komen tot richtlijnen, aanbevelingen of oriëntatiepunten.¹⁴⁵ Een wijziging van de wet is hiervoor niet vereist: rechters kunnen binnen het (ruime) kader dat de wetgever hun met artikel 6:97 en 6:106 BW heeft geboden een rechtersregeling ontwikkelen om te waarborgen dat zij de hun toebedeelde taak – vaststelling van smartengeld naar billijkheid – naar behoren kunnen vervullen.¹⁴⁶ Belangrijker dan het precieze 'etiket', maar daarvan niet geheel losstaand, is de vraag hoezeer de regeling de rechter kan en moet 'binden'. Zou inderdaad worden gekozen voor een model zoals voorgesteld met de Rotterdamse schaal, dan ligt het voor de hand dat daaraan niet een hogere formele status wordt toegekend dan dat het een vertrekpunt van denken vormt over de hoogte van een vast te stellen smartengeldbedrag. De smartengeldschaal kan de rechter helpen, maar bindt hem niet: het staat de rechter altijd vrij om van de voorgestelde benadering af te wijken. Motivering van afwijking strekt natuurlijk wel tot aanbeveling, al was het maar omdat dat kan bijdragen aan een transparante *feedback loop*.

Als de oplevering van de Rotterdamse schaal inderdaad aanleiding vormt om binnen de muren van de rechtspraak concreet na te denken over een rechtersregeling, zal de vraag opkomen in hoeverre de Rotterdamse schaal daarbij inhoudelijk wordt 'gevolgd' of dat er wellicht ook aanleiding wordt gezien om een en ander aan te passen, waarvoor in de vorige paragrafen voorbeelden zijn genoemd. Dat de rechtersregeling een niet-bindend *hulpmiddel* vormt staat immers niet in de weg aan (normatieve) sturing met betrekking tot de smartengeldproblematiek. Integendeel: het biedt juist kansen om een en ander te coördineren op een meer gestructureerde wijze dan via individuele rechterlijke uitspraken, terwijl rechters te allen tijde hun waarderingsvrijheid behouden.

143 Zie over rechtersregelingen in meer algemene zin uitvoerig Teuben 2004.

144 Vgl. Verburg 2009, p. 272. e.v.

145 Vergelijk bijvoorbeeld de in juli 2024 door het Landelijk Overleg Vakinhoud Familierecht (LOVF) vastgestelde *Oriëntatiepunten voor schadevergoeding in verplichte zorgzaken*.

146 Vgl. Verburg 2009, p. 273.

Wij wijzen erop dat wij in de loop van dit onderzoek in overleg zijn getreden met de 'Werkgroep smartengeld' en met rechterlijke overlegorganen (LOVS, LOVCK, LOVCH) om hen voor te lichten over de achtergrond, aard, opzet en wijze van totstandkoming van de Rotterdamse schaal.¹⁴⁷

4.3.2 Periodiek onderhoud, feedbackloop

Wordt de Rotterdamse schaal in de praktijk gebruikt, dan dient deze bij de tijd te worden gehouden. Denk aan aanpassing aan geldontwaarding, ontwikkeling in topbedragen, ontwikkelingen op medisch vlak, et cetera. Alleen al vanwege geldontwaarding verdient het aanbeveling dat smartengeldbedragen regelmatig worden geactualiseerd (indexering). Het ligt voor de hand dat een dergelijk document ook in andere opzichten periodieke evaluatie behoeft: moeten nieuwe (sub)categorieën worden toegevoegd (in het bijzonder in deel C)?, kunnen toelichtingen en instructies worden aangescherpt?, ligt nadere normatieve (bij)sturing voor de hand?, enzovoorts. Ook wat betreft periodieke herziening kunnen de Engelse *Guidelines* als voorbeeld dienen: sinds 1992 brengt een rechterlijke werkgroep tweejaarlijks een nieuwe editie uit, waarbij niet alleen bedragen worden geïndexeerd, maar ook ervaringen kunnen worden meegenomen die in de tussenliggende periode zijn opgedaan. De Ierse *Guidelines* moeten op grond van de Ierse Judicial Council Act 2019 iedere drie jaar worden herbeoordeeld.¹⁴⁸

Denkbaar is dat de schaal niet (of niet uitsluitend) wordt gepubliceerd in de vorm van een periodiek te verschijnen uitgave, waarin de bedragen dan 'vastliggen' totdat een nieuwe editie verschijnt, maar dat (ook) wordt voorzien in een *online tool* die op veel regelmatigere basis indexeert, al dan niet met vaste afrondingsregels. Dat zou als voordeel kunnen hebben dat de bedragen die de schaal presenteert zo min mogelijk kunnen 'verouderen'. Hier geldt: hoe meer geldontwaarding in een bepaalde periode

147 Wij spraken met het LOVS op 6 december 2024, met het LOVCK op 11 februari 2025 en met het LOVCH op 14 april 2025.

148 Art. 18 lid 5 bepaalt: 'The Personal Injuries Guidelines Committee may, from time to time, review the personal injuries Guidelines and shall - (a) review those Guidelines within 3 years of the first Guidelines being adopted by the Council under section 7 and at least once thereafter in every 3 year period beginning on the completion of the first review (...)'.
'

optreedt, des te meer het zal uitmaken hoe actueel de bedragen zijn die worden gepresenteerd.¹⁴⁹

4.4 Afronding

In dit hoofdstuk is vooruitgeblikt op het (mogelijke) vervolg van dit onderzoeksproject en zijn onderwerpen aangestipt die de agenda voor de verdere ontwikkeling van de schaal (mede) zouden kunnen bepalen: categorisering, toelichtingen en relevante factoren, de omvang van het smartengeld (in het algemeen en per categorie), aanpak bij meervoudigheid, de rol van de factor 'schuld', het 'peilmoment' en de wettelijke rente, samenloop van 'shockschade' en affectieschade. Het zij nogmaals benadrukt dat het voor directe toepassing van de (huidige) schaal in de praktijk geenszins noodzakelijk is dat (eerst) knopen worden doorgenhakt op deze 'materiële' punten die in dit hoofdstuk zijn aangestipt (par. 4.2).

¹⁴⁹ In Engeland, waar de *Guidelines* tweejaarlijks worden herzien, deed zich recent de situatie voor dat de rechter een 'uplift' van 12% noodzakelijk achtte omdat door relatief hoge inflatie de (op dat moment) meest actuele editie van de *Guidelines* (2022) wat betreft de omvang van de genoemde bedragen niet meer helemaal actueel was ten tijde van de uitspraak (maart 2023). Zie *Blair v Jaber* [2023] EW Misc 3 (CC).

Slot

Op de consultatieversie van de Rotterdamse schaal, die halverwege het project in 2024 is gepubliceerd, zijn veel positieve reacties gekomen. Hoewel hier en daar ook wel kritische punten naar voren zijn gebracht, lijkt men in het algemeen gecharmeerd van het *Guidelines*-format waarin (letsel)categorieën worden beschreven en bandbreedtes voor bedragen worden vermeld, en ziet men hierin een (kans op) verbetering ten opzichte van de huidige Nederlandse praktijk.¹⁵⁰ Op zichzelf hoeft dat niet te verbazen: in de literatuur is in de afgelopen decennia immers al meermalen voorgesteld om te komen tot een betere wijze van smartengeldvaststelling, waarbij ook al is gewezen op de Engelse *Guidelines* als voorbeeld voor Nederland.¹⁵¹ Nu ligt er – voor het eerst – een concreet document op tafel met daarin een veelomvattende ordening van het Nederlandse smartengeld (de persoonsaantastingen) naar Engels voorbeeld.

Het publiceren van de consultatieversie in september 2024 heeft ons niet alleen zeer waardevolle input opgeleverd waarmee de schaal aanzienlijk kon worden verbeterd, het document blijkt in de praktijk ook al te ‘leven’. Tijdens de consultatiefase werd meermaals opgemerkt dat de schaal reeds een bruikbaar hulpmiddel is gebleken voor buitengerechtelijke afwikkeling. Gaandeweg verschenen steeds meer rechterlijke uitspraken waarin de schaal expliciet aan de orde komt (doordat partijen zich erop beroepen) en soms zelfs rechtstreeks wordt benut door de rechter, waarbij het gaat om zowel lichtere als ernstiger gevallen.¹⁵² En in de per april 2025 in werking getreden Regeling beroepsgerelateerde gezondheidsklachten politie schrijft artikel 4.16 uitdrukkelijk voor dat ‘de hoogte van het smartengeld wordt bepaald door toepassing van de categorieën en factoren die zijn opgenomen in de Rotterdamse schaal’.¹⁵³

Hoewel binnen dit project niet empirisch is onderzocht in hoeverre ‘draagvlak’ bestaat voor een model als dat van de Rotterdamse schaal – dat zou immers een andersoortige methodologie vergen – lijkt het er dus op dat dat er wel is, en dat er zelfs al wel van wordt uitgegaan dat dit of een dergelijk model de toekomst heeft als hulpmiddel bij vaststelling van smartengeld. In hoofdstuk 4 benoemen we aandachtspunten die wat ons betreft relevant zijn voor het daadwerkelijk ‘levend houden’ en verder ontwikkelen van de schaal als goed hulpmiddel voor de praktijk.

150 Zie voor een ‘tegengeluid’ schriftelijke reactie nr. 12.

151 Zie uitvoerig, met vermelding van literatuur, Verburg 2009, p. 175-264.

152 Op 25 juni 2025 gaat het om 37 op www.rechtspraak.nl gepubliceerde uitspraken.

153 *Stcrt.* 2025, 9867.

Literatuur

Commissie Donner 2021

Commissie onderzoek stelsel schadevergoeding voor slachtoffers van strafbare feiten, *Op verhaal komen. Naar een afgewogen, consistent en betaalbaar stelsel voor compensatie van slachtoffers van een strafbaar feit*, maart 2021.

Donkerlo 2025

M. Donkerlo, *Smartengeld. Uitspraken van de Nederlandse rechter over de vergoeding van immateriële schade*, Den Haag: ANWB 2025.

Hebly 2019

M.R. Hebly, 'Wettelijke rente over smartengeld – pleidooi voor een consistent uitgangspunt', *Verkeersrecht* 2019, afl. 11, p. 392-397

Hebly & Lindenbergh 2025

M.R. Hebly & S.D. Lindenbergh, *Doen wat kan. Hoe normering kan bijdragen aan betere behandeling van schadevergoedingsvorderingen in het strafproces* (Research Memoranda 2025-2), Den Haag: Raad voor de rechtspraak 2025.

Huijsmans & Van Eekeren 2022

E.C. Huijsmans & P.J. van Eekeren, 'De rechtspraak (civiel en straf) in gesprek over smartengeld', *Afwikkeling Personenschade* 2022/4, p. 81-85.

Lindenbergh 2023

S.D. Lindenbergh, *Smartengeld*, Deventer: Wolters Kluwer 2023.

Overheul 2021

A.M. Overheul, 'Vergoeding van shockschade sinds de invoering van de Wet affectieschade', *Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade* 2021/1, p. 1-11.

Teuben 2004

K. Teuben, *Rechtersregelingen in het burgerlijk (proces)recht* (diss. Leiden) (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. II), Deventer: Kluwer 2004.

Varuhas, Higgins & Edelman 2025

J. Varuhas, A. Higgins & J. Edelman, *McGregor on Damages*, Londen: Sweet & Maxwell 2025.

Verburg 2009

G.J.M. Verburg, *Vaststelling van smartengeld* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2009.

Van Wees e.a. 2025

K. van Wees e.a., *Evaluatie Wet vergoeding affectieschade*, Den Haag: Boom 2025.

Begeleidingscommissie

Bij dit onderzoek was een begeleidingscommissie betrokken, die tot taak had het onderzoek te begeleiden en de opdrachtgever en de onderzoekers te adviseren over de opzet en uitvoering en zo nodig de bijstelling van het onderzoek.¹⁵⁴

De begeleidingscommissie was als volgt samengesteld:

- Willem van Boom (voorzitter), hoogleraar burgerlijk recht, Radboud Universiteit Nijmegen
- Justus Candido, raadsheer (strafrecht), gerechtshof Den Haag
- Derk-Jan van der Kolk, advocaat/partner bij Van Traa advocaten
- Jaap Sap, raadsheer (civiel), gerechtshof Arnhem-Leeuwarden
- Nanouk Schipper (secretaris), juridisch adviseur Landelijk Bureau Vakinhoud rechtspraak (namens inhoudelijk opdrachtgever LOVS, LOVCK en LOVC-Hoven)

154 Instellingsbesluit begeleidingscommissie onderzoek normering van schade, Stcrt. 2024, 5869.

Bijlage 1: Verslagen consultatiebijeenkomsten

1. Themamiddag Rechtspraak 3 oktober 2024

Er waren ongeveer 60 deelnemers bij de themamiddag van de Rechtspraak, naast de onderzoekers. De verdeling tussen rechters en medewerkers uit het civiele recht en het strafrecht was ongeveer gelijk. Tijdens de themamiddag hebben de onderzoekers eerst plenair een toelichting gegeven op de achtergrond, totstandkoming en het model van de Rotterdamse Schaal. Daarna heeft in drie kleinere groepen een discussie plaatsgevonden. Bij iedere groepsdiscussie was ten minste één van de onderzoekers van de EUR aanwezig.

Verslag groep 1

Tijdens de groepsdiscussie kwamen de volgende vragen en onderwerpen aan bod:

- Is de schaal (terminologie en waardering) ook voorgelegd aan artsen, medisch specialisten, etc., die over de ernst, gevolgen, etc. wellicht ook iets kunnen zeggen? Vraag hen eens: 'zitten we zo goed?' En hebben de Engelsen dat (destijds) gedaan? En kan worden aangeknoopt bij de AMA-guides en/of andere systemen om invaliditeit te 'scoren'?
- Kennen ze in Engeland de voeging in het strafproces? En dus ook toepassing van de Guidelines in een beperkte, eenvoudige procedure?
- Moet iets worden toegelicht over situaties waarin sprake is van verergering van een bestaande situatie ('predispositie'/'pre-existentie')?
- De 'voorschotregeling' gaf in het bijzonder aanleiding tot discussie over welke 'incentive' daarvan uitgaat. Sommige rechters worstelen daarmee, omdat ze weten dat slachtoffers een groot belang hebben bij de 'dekking' die de Staat daarmee biedt.
- Veel aandacht ging uit naar de rol van 'schuld' en/of de aard van de aansprakelijkheid en hoe dat zou kunnen/moeten worden meegenomen in de Schaal. Aanbevolen wordt – uiteindelijk – om dit niet op te nemen, althans niet met een standaardmarge van 10% o.i.d., maar om het open te laten. De suggestie wordt gedaan om op dit punt te kijken naar de LOVS-oriëntatiepunten voor straftoemeting en de wijze waarop daar bepaalde omstandigheden strafverzwarend kunnen werken.
- De algemene indruk is dat de bedragen hoger liggen dan 'gewend', maar dat is vooral intuïtief en niet op argumenten e/o voorbeelden te baseren. Tegelijkertijd wordt gezien dat er lange tijd stagnatie/stilstand is geweest, en dat de stijging van smartengeldbedragen vooral 'aan de bovenkant' heeft plaatsgevonden, en dat die in het midden en aan de onderkant lijkt te zijn uitgebleven. De aanwezigen lijken zich wel in de bedragen te kunnen vinden.

Bijlage 1: Verslagen consultatiebijeenkomsten

- Peildatum en wettelijke rente is complex en riep vraagtekens op, met name over de 'houdbaarheid' in het licht van de rechtspraak van de Hoge Raad. Kan het wel, zoals het nu wordt voorgesteld? De aanwezige onderzoeker (Marnix Hebly) meent van wel, maar niet iedereen is er direct van overtuigd. Op dit punt lijkt het ten minste zinvol om (eerst) met concrete voorbeelden het verschil uit te leggen tussen de ene en de andere aanpak. En om toe te lichten hoe e.e.a. in te passen is in de thans geldende rechtspraak.
- Suggestie: neem discriminatie als vorm van belediging op, of als factor bij de begroting van smartengeld wegens belediging.

Verslag groep 2

De deelnemers hebben de volgende vragen gesteld:

- Hoe de omrekenfactor is bepaald en of deze ook is geverifieerd in Nederlandse jurisprudentie;
- Wat er met de Rotterdamse Schaal gaat gebeuren als de onderzoekers ter afronding van hun opdracht een volgende versie opleveren aan de Raad voor de Rechtspraak;
- Hoe men ervoor zorgt dat de consultatieversie ook bekend raakt bij collega-rechters en medewerkers van de Rechtspraak die niet bij de themamiddag aanwezig zijn;
- Hoe het onderhoud en de periodieke aanpassing van de Schaal vorm zal krijgen, en of de wetenschap daarbij ook betrokken is of kan zijn;
- Of ook een vergelijking is gemaakt met het smartengeldniveau in andere landen dan Engeland.

Verder kwamen de volgende onderwerpen aan bod:

- De algemene reactie is dat met name in deel A (lichamelijk letsel) en deel B (geobjectiveerd geestelijk letsel) van de Schaal op dit moment meerwaarde wordt gezien, zowel voor civilisten als strafrechtjuristen.
- De indeling van letsels wordt niet te gedetailleerd geacht. Eén deelnemer merkt op dat dit document mogelijk voor meer discussie zorgt en om die reden tot meer niet-ontvankelijkverklaringen zou kunnen leiden.
- De Rotterdamse Schaal kan bijdragen aan verwachtingsmanagement bij verdachten en slachtoffers over de omvang van het smartengeld.
- Het hoofdstuk over licht letsel zal zeker bij de politierechter veel worden gebruikt. Dit kan mogelijk meer worden uitgewerkt.
- Een aparte bandbreedte voor whiplash ontbreekt; hier wordt wel meerwaarde in gezien.

Bijlage 1: Verslagen consultatiebijeenkomsten

- Er wordt gevraagd of een percentage blijvende invaliditeit van de gehele persoon is meegenomen.
- De weerslag van medische behandelingen kan aanleiding geven tot een hoger bedrag aan smartengeld. Dit lijkt in de consultatieversie van de Schaal niet structureel terug te komen als één van de relevante factoren.
- PTSS vormt nu een afzonderlijke categorie, naast de categorie “geestelijk letsel algemeen”. Daar bestaan twijfels over bij de deelnemers, misschien is het onderscheid niet nodig.
- Wat betreft de benadering bij meervoudigheid hebben de deelnemers een voorkeur voor de “stand back-methode” boven de methode waarbij als eerste stap een (initieel) bedrag wordt bepaald voor het dominante letsel, maar het maakt uit welk letsel het betreft. De stand back-methode biedt het meeste inzicht, omdat eerst per letsel een bedrag wordt bepaald en daarna (expliciet) wordt bezien of de vergoeding dan te hoog of te laag uitkomt.
- Of en hoe schuld/opzet en de aard van de geschonden norm moeten meespelen, is ingewikkeld. Er wordt niet veel gevoeld voor een vast percentage, al maakt dat de beslissing wel inzichtelijker dan wanneer het slechts als factor wordt genoemd en het binnen de bandbreedtes wordt opgenomen. 10% wordt in elk geval als te weinig gezien. Daarnaast is de vraag hoe opzet dan moet meewegen. Niet elk opzetdelict betekent dat het opzet op het veroorzaken van letsel heeft gezien. Daarnaast bestaan er verschillende gradaties van schuld en opzet.
- Een voorstel voor het betrekken van de strafmaat bij de begroting door een van de deelnemers, werd niet goed ontvangen.
- De bandbreedtes in deel C (smartengeld zonder (aangetoond) letsel) worden te breed, en daarom minder bruikbaar geacht. Een nadere indeling of specificering zou kunnen helpen, bijvoorbeeld aan de hand van deelcategorieën of voorbeelden. Dit geldt niet alleen voor seksuele misdrijven, maar bijvoorbeeld ook voor diefstal met (bedreiging van) geweld.
- Ten aanzien van deel C wordt verder opgemerkt dat bepaalde veelvoorkomende delicten – zoals bedreiging – waarbij vaak om vergoeding van immateriële schade wordt verzocht, niet in de Schaal voorkomen. Een toelichting waarom deze delicten niet in de Schaal zijn opgenomen, bijvoorbeeld omdat in rechtspraak in dit type gevallen veelal geen persoonsaantasting wordt aangenomen, komt de Schaal ten goede.
- Voor deel C wordt de suggestie gedaan om deze uit te breiden met strafbare pogingen tot een delict (art. 45 Sr), zoals een poging tot moord of doodslag.
- De topbedragen in deel C lijken te laag.

Bijlage 1: Verslagen consultatiebijeenkomsten

- De voorgestelde benadering in de consultatieversie ten aanzien van de wettelijke rente achten de meeste deelnemers een goede, al waren er twijfels of deze binnen het wettelijk systeem en de jurisprudentie van de Hoge Raad past.
- Ten behoeve van het onderhouden van de schaal zou het goed zijn als rechters die de schaal toepassen, dit noemen in de motivering zodat op peilmomenten alle uitspraken bekeken kunnen worden. Deze vaste motivering zou in de inleiding/toelichting van de Schaal kunnen worden opgenomen.

Verslag groep 3

De deelnemers hebben de volgende vragen gesteld:

- In hoeverre de letsellijst van het Schadefonds Geweldsmisdrijven een ijkpunt vormt;
- Hoeveel rechterlijke uitspraken zijn bekeken en of onderscheid is gemaakt tussen enkelvoudige en meervoudige kamers;
- Hoe ver in de tijd wordt teruggedaan bij het zoeken naar jurisprudentie;
- Hoe de Engelsen tot de bedragen uit de *Guidelines* zijn gekomen;
- In hoeverre ook naar Duitsland is gekeken;
- Waarom PTSS als een aparte categorie is opgenomen, naast algemeen geestelijk letsel (deel B);
- Of deel B (geobjectiveerd geestelijk letsel) ook is gebaseerd op Nederlandse jurisprudentie;
- Waarom een 'droge klap' en bedreiging niet als typen normschendingen zijn opgenomen in deel C.

Verder kwamen de volgende onderwerpen aan bod:

- Een algemene reactie is dat de weergegeven relevante factoren voor de omvang van het smartengeld het mogelijk maken om de omvang van het toegekende smartengeld beter te motiveren.
- De bandbreedtes voor bedreigende situaties (deel C) zijn ruim, waardoor deze in de praktijk minder bruikbaar zijn.
- De smartengeldbedragen bij verkrachting liggen laag.
- Er wordt de zorg geuit dat de weergegeven bandbreedtes de indruk wekken dat een benadeelde steeds aanspraak heeft op een bedrag aan smartengeld. Er dient duidelijk te zijn dat de benadeelde de schade moet aantonen.
- De smartengeldbedragen bij PTSS liggen hoog.
- Schending van eer en goede naam komt in de praktijk vrijwel niet voor.
- Er wordt de vraag opgeworpen hoe voor rechters voldoende duidelijk is dat de normschendingen in het civiele recht en het strafrecht wezenlijk anders kunnen zijn.

Bijlage 1: Verslagen consultatiebijeenkomsten

- De bedragen bij mensenhandel worden laag geacht, wat de vraag oproept of hier een specifieke reden voor is. In het verlengde hiervan wordt besproken dat de gevaltypen die men in gedachten heeft bij een type normschending, niet steeds overeenkomen met de gevallen die in de steekproef van bekeken jurisprudentie terugkomen. De suggestie is om beter toe te lichten om welk(e) gevaltype(n) het gaat bij een normschending.
- In deel A en B worden verschillende bewoordingen gebruikt om de ernst van het letsel uit te drukken. De suggestie is om deze terminologie te uniformeren.
- De suggestie in de consultatieversie van de Rotterdamse Schaal om een hoge of lage mate van schuld tot uitdrukking te kunnen laten komen door het initieel bepaalde smartengeldbedrag met 10% te verhogen of te verlagen, wordt bediscussieerd. Het roept onder andere de vraag op waar dit percentage vandaan komt, en hoe hiermee dient te worden omgegaan als de ouders van kinderen aansprakelijk zijn.
- De voorgestelde benadering in de consultatieversie van de Schaal ten aanzien van de wettelijke rente wordt aantrekkelijk geacht, maar het is de vraag of dit past binnen het wettelijk systeem en de jurisprudentie van de Hoge Raad. Ook wordt opgemerkt dat het moeilijk is om bij lange doorlooptijden (bijvoorbeeld 10 jaar) de gehele periode zonder vergoeding voor rekening en risico van het slachtoffer te laten. In een recente uitspraak van de Rechtbank Rotterdam is eenzelfde benadering gevolgd ten aanzien van de wettelijke rente als voorgesteld in de Rotterdamse Schaal.
- De suggestie is om aanvullend in de toelichting op te nemen dat in het geval de voorgestelde benadering ten aanzien van de wettelijke rente niet wordt gevolgd, het bedrag in de tijd moet worden 'teruggezet'.
- Er wordt opgemerkt dat het van de omstandigheden afhangt welke benadering ten aanzien van de wettelijke rente redelijk kan zijn, zoals of er een terechte discussie heeft plaatsgevonden over de aansprakelijkheid of de (uitgangspunten voor het begroten van de) omvang van de schade.

2. Expertmeetings Rotterdam 15 en 16 oktober 2024

Via de website over de Rotterdamse Schaal (www.rotterdamseschaal.nl) konden alle belangstellenden zich aanmelden voor deelname aan een expertsessie op 15 of 16 oktober 2024, op de campus van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Aan de expertsessie op 15 oktober namen 8 personen deel, vanuit ARAG, het Ministerie van Defensie (twee deelnemers), Slachtofferhulp Nederland (drie deelnemers), Vasteland advocaten en de wetenschap. Aan de expertsessie op 16 oktober namen 12 personen deel, vanuit Achmea Personenschade, AK Advocaten, Ard Korevaar

Bijlage 1: Verslagen consultatiebijeenkomsten

Personenschade, FNV (twee deelnemers), Van Kempen c.s. Advocaten, Lindesk, Nationale-Nederlanden, het bestuur van NIVRE, het Verbond van Verzekeraars en de wetenschap.

Tijdens de expertmeetings hebben de onderzoekers eerst een nadere toelichting op de achtergrond, totstandkoming en het model van de Rotterdamse Schaal gegeven.

De deelnemers hebben de volgende vragen gesteld:

- Hoe de Schaal zich verhoudt tot de smartengeldcalculator van het Verbond van Verzekeraars;
- Hoe de Schaal zich verhoudt tot de letsellijst en de tegemoetkomingen van het Schadefonds Geweldsmisdrijven;
- In het kader van de omrekenfactor: of er culturele verschillen bestaan tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk die van invloed kunnen zijn op de omvang van het smartengeld;
- Of andere landen een model zoals de Engelse *Guidelines* kennen of daarmee bezig zijn;
- Wat de periodieke herziening van de *Guidelines* inhoudt die in Engeland plaatsvindt, en of periodieke aanpassing van de Rotterdamse Schaal enkel geldontwaarding zou omvatten, of dat ook ontwikkelingen in jurisprudentie hierin worden meegenomen;
- In hoeverre rekening is gehouden met een percentage blijvende invaliditeit van de gehele persoon in de Schaal;
- Of de Schaal is voorgelegd aan medici en of zij nog letseltypen missen;
- Of voor de relevante factoren voor de omvang van het smartengeld (ook) naar Nederlandse rechtspraak is gekeken;
- Of voor deel C enkel is gekeken naar strafrechtelijke uitspraken;
- Of binnen het model van de Rotterdamse Schaal nog gevalsvergelijking dient plaats te vinden;
- Wat de vervolgstappen zijn nadat de onderzoekers een volgende versie van de Rotterdamse Schaal opleveren aan de Raad voor de Rechtspraak (zomer 2025).

Verder kwamen de volgende onderwerpen aan bod:

- Enkele deelnemers geven aan dat het model van de Rotterdamse Schaal gelijkenis vertoont met de huidige praktijk, waarin uitspraken uit de smartengeldgids de referentiepunten vormen. De Schaal zorgt ervoor dat iedereen dezelfde bandbreedtes hanteert. In de praktijk komt het al voor dat belangenbehartigers naar de Rotterdamse Schaal verwijzen.

Bijlage 1: Verslagen consultatiebijeenkomsten

- Deelnemers geven aan dat de Schaal voorziet in duidelijkheid, wat zowel behulpzaam is voor professionals als voor slachtoffers.
- Er ontbreekt een afzonderlijke categorie voor whiplash en voor “hinder” in de Schaal.
- Het komt de Schaal ten goede om te verduidelijken wat onder “meestal toegewezen” smartengeldbedragen (deel C) wordt verstaan: is dit bijvoorbeeld 70, 80 of 90%?
- De uitleg over de totstandkoming, en onder andere hoe de omrekenfactor is bepaald, kan uitgebreider en verder worden verduidelijkt. Deelnemers informeerden welke rechterlijke uitspraken precies zijn gebruikt voor het bepalen van de omrekenfactor.
- Het opnemen van een percentage waarmee het smartengeld kan worden verhoogd of verlaagd in verband met een hoge of lage mate van verwijtbaarheid, is te genuanceerd.
- Wat betreft de benadering bij meervoudigheid kwam naar voren dat niet steeds duidelijk is wat het “dominante letsel” is. Zo kan gedurende het herstel fluctueren welk letsel dominant is en kan het per individu verschillen welk letsel als dominant wordt ervaren. Een suggestie is om aan te geven dat het gaat om het type letsel waarbij de bandbreedte uit de Rotterdamse Schaal tot het hoogste bedrag loopt. De benadering van het meest dominante letsel wordt herkend uit de civiele praktijk.
- Het is behulpzaam om aanvullend in de toelichting op te nemen welke benadering kan worden gevolgd bij samenloop van geobjectiveerd geestelijk letsel en een persoonsaantasting zonder (aangetoond) letsel.
- Het model van de Schaal kan in psychologische zin invloed hebben op het begroten van smartengeld; denk aan het zogenoemde *anchoring effect* (inhoudende dat de beoordeling sterk wordt beïnvloed door het eerste referentiepunt).
- De bedragen voor PTSS worden hoog geacht. Het is vaak lastig is om PTSS aan te tonen met een rapportage van een psycholoog of psychiater, in verband met de bereidwilligheid om iets op papier te zetten.
- Het Verbond van Verzekeraars heeft de Schaal voor een aantal zaken getest. Voor sommige zaken kwam het bedrag overeen, voor andere niet. De Schaal leidt dus tot een nieuwe “verhouding”.
- De Schaal zou ook kunnen worden gebruikt voor de afwikkeling van SVI-zaken, dit zou opgenomen kunnen worden in de polis.
- De bedragen in deel C zijn over het algemeen laag, ook ten opzichte van de normbedragen bij affectieschade. In dit kader wordt opgemerkt dat slachtoffers

van strafbare feiten vaak vrouwen zouden zijn, die vaak minder hoge vergoedingen zouden krijgen.

- Het heeft de voorkeur om een toelichting zoveel mogelijk te herhalen voor iedere categorie (type letsel / type normschending), omdat men bij het gebruik vaak niet terugbladert.

3. Expertgroep personenschade 1 november 2024

Met de Expertgroep personenschade (een rechterlijke expertgroep, bestaande uit strafrechters en civiele rechters met expertise op het terrein van personenschade) zijn kort de vijf aandachtspunten die de onderzoekers naar voren hebben gebracht in de consultatiefase besproken, en ook de reacties die daarop tot op heden zijn gekomen, i.h.b. tijdens de Themamiddag op 3 oktober en tijdens de Expertmeetings op 15 en 16 oktober, waarvan de Expertgroep de conceptverslagen heeft ingezien voorafgaand aan de bespreking. Tijdens de bespreking met de Expertgroep is daar nog het volgende over gezegd / aan toegevoegd.

1. *Categorisering: helder? meer of minder differentiatie? ordening Deel C?*

- Duidelijk is dat het uiteindelijk aan de Rechtspraak zal zijn om er invulling aan te geven.
- Benadrukt wordt dat onder een aantal strafrechtelijke collega's met enthousiasme op het document wordt gereageerd en dat het helder en werkbaar is.
- Een aparte categorie voor PTSS naast algemeen geestelijk letsel lijkt werkbaar en ook passend bij de werkelijkheid, waarin gestelde PTSS vaak aan de orde is.
- De vraag wordt gesteld of het bij ontucht gaat om een enkele handeling of periodiek voortduren?

2. *Meervoudigheid: voldoende werkbaar/instructief?*

- Gevraagd wordt wat te doen wanneer alle drie de categorieën A, B en C aan de orde zijn (lichamelijk letsel, geestelijk letsel en een normschending die op zichzelf al aanspraak geeft op smartengeld)
- Gesteld wordt dat de keuze voor een bepaalde aanpak bij meervoudigheid op zichzelf een *normatieve keuze* is, mede omdat het voor de hand ligt dat een verschil in aanpak ook wel een verschil in uitkomst kan opleveren.
- Bedenkingen worden geuit bij de *stand back*-benadering omdat voor het eindoordeel iets moet worden afgetrokken en dat kan als onsympathiek worden ervaren.

Bijlage 1: Verslagen consultatiebijeenkomsten

- Het zou nuttig kunnen zijn om dit met een paar casussen uit te proberen (de gedachte wordt opgeworpen dat de *stand back*-methode tot hogere bedragen leidt).
- De suggestie wordt opgeworpen dat juist wanneer het gaat om meervoudigheid, het percentage blijvende invaliditeit voor het geheel een nuttig aanknopingspunt zou kunnen zijn. Wellicht valt er nog meer te leren van navraag naar dit alles in de medische wereld, en bijv. eens met een revalidatiegeneeskundige te spreken.

3. *Rol van schuld/aard geschonden norm?*

- De 10%-marge is sterk voor discussie vatbaar en men vraagt zich af hoe dat kan worden onderbouwd. Als het niet te onderbouwen is, is het overduidelijk een normatieve keuze. Wellicht kan worden onderzocht aan de hand van bepaalde zaken wat het 'meerdere' is dat bij ernstige schuldgraad wordt toegewezen (niet expliciet, maar af te leiden uit vergelijking van bedragen?)
- Men lijkt het erover eens dat deze factor wel degelijk meeweegt
- Sommigen zijn voorstander van een vast percentage; voor discussie vatbaar is of het om slechts 10% zou moeten gaan of meer zou mogen zijn.
- De vraag wordt opgeworpen of dit een vraag is die niet vooral de strafrechtelijke context betreft, maar daar wordt tegenover gesteld dat het ook in het civiele recht relevant is wat er is gebeurd.

4. *'Peilmoment' en wettelijke rente*

- De suggestie wordt gedaan dat wordt gekeken naar het familierecht (opeisbaarheid op moment van verdeling boedel)
- Bedenkingen worden geuit bij het startpunt van de wettelijke rente per datum beoordeling, omdat de wettelijke rente een correctiemechanisme kan zijn voor het veel te lang hebben moeten wachten op de uitkering. Het is ook een breuk met de huidige praktijk die vaak meer oplevert (wettelijke rente per datum gebeurtenis)
- Het ligt voor de hand dat rechters zich hierover buigen als een smartengeldregeling tot stand wordt gebracht; het is duidelijk een normatieve keuze.

5. *Lijken bedragen te 'kloppen'?*

- Bedragen in Deel C lijken categorisch te laag.
- De methodologische vraag wordt opgeworpen of niet ook kan worden gekeken naar situaties waarin smartengeldwaardige normschendingen tot letsel leiden, om daar vervolgens het 'letseldeel' van af te trekken (bijv. o.b.v. de bedragen in Deel A of Deel B) en te bezien wat je dan 'overhoudt': is dat dan niet het deel dat aan de normschending als zodanig moet worden toegerekend?

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

In de zomer van 2024 is een conceptversie gepubliceerd voor open consultatie, inclusief toelichting op de totstandkoming. Iedereen kon van september tot en met december 2024 schriftelijk reageren op het document.

Hierna volgen uitsluitend reacties voor publicatie waarvan de inzender toestemming heeft gegeven. De reacties worden geanonimiseerd weergegeven, tenzij het gaat om een reactie namens een organisatie.

1. Schriftelijke reactie – wetenschap

Erg mooi staaltje rechtsvorming. Alvast een paar eerste reflecties en vragen:

1. Goed en helder aansluitend bij kennis en best practice: Onderbouwing met NL literatuur. Gebruik maken van Engelse classificatie. Omrekenfactor. Uitbreiding tot andere persoonsaantastingen. Jurisprudentieonderzoek daarnaar. Vasthouden aan objectivering en transparantie. Bandbreedtes. Ierse aanpak voor meervoudigheid. Iha goede methodische verantwoording.
2. Misschien nog werk aan te doen: Toepassing van meervoudigheid in de praktijk? Spoort 10% opslag/af trek voor opzet/geringe betrokkenheid met maatschappelijke opvattingen? Wat bij overlap met materiële schade? Meer iha testen systeem in burgerpanels? Ook in relatie tot:
3. Inpassings- en betaalbaarheidsvragen die beter expliciet kunnen worden gemaakt? Bij herstel toeslagen is afweging gemaakt om vergoedingsniveaus niet te publiceren vanwege - zeg maar - aanzuigende werking en/of minder goed herstel door focus op geld. Hoe spelen beide hier? Als alle letsel en toegebracht leed volgens aansprakelijkheid en overheids-herstel qua smartengeld zo wordt gecompenseerd, wat zijn dan ongeveer totale kosten? Hoe worden die gedragen? Hoe sluit Rdamse schaal aan op herstel-visie op aansprakelijkheid en strafrecht?

2. Schriftelijke reactie – wetenschap

Met veel interesse heb ik de Rotterdamse Schaal gelezen. De ordening van smartengeldbedragen die jullie hebben gemaakt lijkt mij van grote meerwaarde.

Ik heb wel een kanttekening; misschien is het meer een verzoek. Ik verricht onderzoek naar de aansprakelijkheid van hulpverleners bij voortplantingskwesaties. In dit onderzoek kom ik ook andere categorieën tegen dan die tot op heden in deel C zijn genoemd. Dit is onder meer een schending van het zelfbeschikkingsrecht. Het lijkt mij van meerwaarde als deel C wordt uitgebreid. Ik kan mij voorstellen dat bij bepaalde

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

categorieën het aantal uitspraken beperkt is, met als gevolg dat over de bandbreedte van de bedragen nog minder te zeggen is. Volgens mij zou het al helpen als de categorieën bekend zijn met relevante gezichtspunten en zouden de bedragen voor deze categorieën - voor nu - achterwege kunnen blijven.

Ter toelichting een aantal voorbeelden van categorieën. In het EBI-arrest worden al twee voorbeelden genoemd: Oudejaarsrellen ("aantasting gelegen in de gevoelens van angst, onveiligheid en onzekerheid met betrekking tot het lijf en goed van de benadeelden die een aantal uren in hun woning in een zeer bedreigende situatie verkeerden, terwijl een reactie op hun verzoek om hulp en bijstand van de politie uitbleef") en Baby Kelly ("aantasting in de ernstige inbreuk op het zelfbeschikkingsrecht van de moeder waardoor zij niet ervoor heeft kunnen kiezen de geboorte van een zwaar gehandicapt kind te voorkomen"). De Hoge Raad heeft in het Baby Kelly-arrest ook een aantal gezichtspunten genoemd voor het bepalen van de omvang van de immateriële schade van het kind: "De hoogte van deze schadevergoeding mag echter niet uitsluitend worden vastgesteld aan de hand van de aard en de ernst van de handicaps. De rechter dient alle ter zake dienende omstandigheden op het moment van zijn beoordeling mee te wegen, waaronder in elk geval de wijze waarop Kelly zich inmiddels heeft ontwikkeld, de mate waarin zij door haar handicaps wordt belemmerd 'normaal' te leven en de mate waarin zij daaronder lijdt." (r.o. 4.18). Dit laat zien dat over de gezichtspunten waarschijnlijk wel iets te zeggen valt.

3. Schriftelijke reactie – rechtsbijstandsverzekeraar

Allereerst dank voor het onderzoek en het document. Ik denk dat we dit in de praktijk goed kunnen gebruiken naast de smartengeldgids.

Wat ik alleen mis zijn richtbedragen bij whiplash achtige klachten die lang aanhouden. Of moet er dan gekeken worden naar pagina 44 onder (iii)? Of wellicht bij Chronische pijn (pagina 55 en verder)?

4. Schriftelijke reactie – advocatuur

Wat een goed initiatief, De Rotterdamse Schaal!

Bij het gebruiken van de consultatieversie viel mij op dat de whiplashklachten niet zijn opgenomen in De Rotterdamse Schaal. Wat mij betreft zou het erg fijn zijn als ook dit letsel wordt meegenomen.

5. Schriftelijke reactie – rechtsbijstandsverzekeraar

Fijn deze schaal.

Ik begrijp dat jullie iedere input willen hebben. Ik heb een kleine opmerking nav het “lezen” van het rapport. Op pagina 68 2e alinea, laatste zin staat een dubbel woord: ‘In die gevallen geval zal ...’

6. Schriftelijke reactie – rechtsbijstandsverzekeraar

Bij deze wil ik graag wat opmerkingen/suggesties doen naar aanleiding van de Rotterdamse Schaal die jullie hebben opgesteld. In zijn algemeenheid denk ik dat deze schaal bruikbaar is en een goed hulpmiddel kan zijn in het bepalen van de hoogte van de smartengeldvergoeding.

1. Mij valt op dat het maximum bedrag lager is dan diverse reeds toegewezen en vergelijkbare bedragen in de rechtspraak. Waarom is hiervoor gekozen?
 - Rechtbank Rotterdam 24-12-2024 > € 350.000,-
 - Rechtbank Rotterdam 7-7-2024 > € 400.000,- (ECLI:NL:rbrot:2024:6787)
 - Rechtbank Midden-NL 6-4-2023 > € 283.327- (ECLI:NL;RBMNE:2023:1515) hersenletsel en verlamming
 - Rechtbank Rotterdam 2-7-2019 > € 421.684 hersenletsel (ECLI:NL:RBROT:13006) geïndexeerd - Rechtbank Den Haag 4-7-2021 > € 373.853,- hersenletsel (ECLI:NL:RBDHA:2022:6727)
2. Op pagina 18 wordt onder 2.1 hersenletsel A. zeer ernstig hersenletsel beschreven en bij B. ernstig hersenletsel. In beide gevallen kan er sprake zijn van verlamming van alle vier de ledematen, de maximale vergoeding is € 265.000,-. Dit zou gezien de huidige rechtspraak hoger moeten zijn.
3. Op pagina 21 onder 3.1. Aantasting gezichtsvermogen staat categorie C zichtsverlies in één oog met verminderd zicht in het andere oog. De vergoeding wordt gesteld tussen de € 62.000,- tot € 115.000,- . Dit is lager dan bestaande rechtspraak,
zie Hof A’dam 14-03-2029 > € 127.441,- (ECLI:NL;GHAMS:2019:1834)
4. Op pagina 24 onder 4 wordt inwendig letsel besproken. Nummer 4.1, 4.2, 4.3 gaat over Borstletsel categorie A ernstig longletsel met een vergoeding tussen de € 65.000,- tot 98.000,-Dit is lager dan de huidige rechtspraak Hof A’dam 16-02-2010 > € 128.984,- (zaaknr. 200.012.957)

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

5. Op pagina 27 gaat het onder 4.7 over het spijsvertering. Onder A gaat het om traumatisch letsel met een maximum vergoeding van € 40.000,-. In een vergelijkbare uitspraak met slokdarmletsel na een medische fout wordt een aanzienlijke hogere vergoeding toegewezen. Rechtbank Arnhem 10-09-1992 > € 70.615,- (VR1993/100, NJ 1993/278) (ik ga overigens uiteraard wel uit van geïndexeerde bedragen).
6. Op pagina 33 onder 5.2 gaat het over rugletsel. 5.2 Rugletsel. In categorie A gaat het om ernstig letsel, combinatie van letsel, rug, incomplete verlamming, aantasting blaas, darm en seksuele functie. De vergoeding is tussen de € 59.000,- tot € 105.000,-. Als je losse letsels bekijkt zou vergoeding veel hoger moeten uitkomen, aantasting blaas € 42.000-€ 52.000, aantasting darm € 29.000-€ 45.000, seksuele functie tot € 93.000,-. Paraplegie, gedeeltelijke verlamming 140.000-185000,-. Op pagina 10 wordt cumulatie en meervoudig letsel besproken waarbij eerst het meest ernstige letsel wordt bekeken om dit daarna verhogen met bijkomend letsel. Naar mijn mening wordt dit hier niet correct toegepast.
7. Op pagina 34 wordt onder 5.3 A ernstig schouderletsel benoemd met een vergoeding tussen de € 12.000- € 31.000,-. Dit is lager dan de huidige rechtspraak : Rb Utrecht 13-3-2002 rolnr. 99-1234 € 36.701,- en Hof A'dam 11-01-2001, rolnr. 99-595 > € 38.677,-
8. Op pagina 77 gaat het onder 9 over gezichtsletsel. Onder 9.1 is er sprake van misvorming neus met een vergoeding tot € 16.000,- Onder D is er sprake van misvorming jukbeen met een vergoeding tot € 10.000,-. Waarom dit verschil? Ik begrijp dit niet goed, de misvorming is naar mijn mening even ernstig.
9. Op pagina 60 worden brandwonden besproken. Hier wordt aangeven een bedrag van ruim € 68.000. Waarom is ervoor gekozen om niet met een categorie met een minimum en maximum te werken zoals bij de overige letsels? Mij lijkt een categorie van € 68.000,- tot € 230.000,- redelijk en duidelijker. Zie Hof Den Haag 2-10-2020, ecli:NL:GHDHA:2020:1842>€180.000,- en Hof Arnhem-Leeuwarden, 8-5-2018 ECLI:NL:GHARL:2018:4192>€ 282.581,-
10. Op pagina 72 worden de seksuele misdrijven genoemd. Onder 17.2 staat verkrachting met een vergoeding tussen de € 4000,- en € 12.000,-. Dit bedrag vind ik extreem laag en ik vraag mij af hoe en waarom hiertoe gekomen is. Dit sluit niet aan bij de ernst van het misdrijf en de jurisprudentie. Bijv. Rb Zutphen 2/3/2001 ecli:NL:RBZUT:2001:AB0385 > € 45.705,- Tussen 30.000,- en 40.000 zonder lichamelijk letsel zou redelijk zijn. Met (blijvend) lichamelijk letsel moet dit cumulatief worden opgeteld. Het is duidelijker dit ook apart te benoemen.
11. Ook de vergoeding voor ontucht is bijzonder laag. Verder is mij niet duidelijk waarom het smartengeld voor ontucht met binnendringen, lager is dan verkrachting.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

Ook hier moeten psychische stoornissen en lichamelijk cumulatief worden opgenomen.

12. Op pagina 74 onder 18 gaat het om bedreigende situaties. Ik ga er vanuit dat opgelopen psychisch letsel cumulatief moet worden opgeteld.
13. Op pagina 76 onder 19 wordt mensenhandel genoemd. Hierbij kan ook sprake zijn van seksueel misbruik. De vergoeding is tussen de € 2500 - € 10.000,- . Eerder onder 17.2 bij verkrachting staat een vergoeding tot € 12.000. Waarom is het maximum in deze categorie lager? Lijkt mij niet redelijk.

7. Schriftelijke reactie – verzekeraar

Nummering/lettering

Op pagina 17/18 onder 2.1 hersenletsel lijkt 2x een c bandbreedte voor te komen. Dit lijkt c,d,e te moeten zijn.

Het begrip leeftijd als factor. Is dit een bewuste keuze?

Life expectancy lijkt vertaald te zijn als leeftijd. Is het niet beter om de levensverwachting als factor te beschouwen? Leeftijd alleen is minder bepalend.

8. Schriftelijke reactie – advocatuur

Nogmaals dank voor verzorgen van een interactieve lezing voor de Bierkring Academy op 21 november 2024. Zeer gewaardeerd. Zoals tijdens de lezing toegezegd, zou ik graag twee punten in (her)overweging willen geven met betrekking tot de toe te kennen bedragen. Daartoe gaarne het volgende.

1. Op blz. 20 van de Rotterdamse Schaal staat dat voor volledige blindheid een bedrag van rond de € 175.000 passend zou zijn. Op blz. 21 wordt aangegeven dat voor algehele doofheid een bedrag van tussen de € 59.000 en € 71.000 passend zou zijn. Tijdens de lezing heb ik aangegeven dat de kwaliteit van leven van mensen met algehele doofheid doorgaans minder is dan de kwaliteit van leven van mensen die compleet blind zijn. De suïcidaliteit onder personen met algehele doofheid is ook vele malen hoger dan onder mensen met complete blindheid. Tegen die achtergrond rijst de vraag waarom het smartengeld voor algehele doofheid lager wordt gewaardeerd dan algehele blindheid (terwijl ook nog het grote verschil opvalt).
2. Verder heb ik opgemerkt dat – over het algemeen – de smartengeldbedragen voor neurologisch letsel lager zijn dan die voor orthopedisch letsel. Ik weet niet of

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

de kwaliteit van leven van mensen met neurologisch letsel minder is, maar aannemelijk is dat wel. Vergelijk ook de stelling van Jasper Senff (promovendus Harvard University) zoals genoteerd tijdens het MTA-XXV Interview 2 (MTA in gesprek met Jasper Senff): "Neurologische aandoeningen zorgen voor de grootste beperkingen in de zin van de disability adjusted lifestyles."

Dit onderscheid in niveau van smartengeld viel mij ook al op bij de Smartengeldgids. Omdat dat echter een weergave is van de in de rechtspraak toegewezen bedragen, kwam ik niet heel veel verder dan een verwondering daarover.

Mogelijk dat het lagere niveau van smartengeldbedragen bij neurologisch letsel kan worden verklaard door het feit dat doorgaans aan de buitenkant niets te zien is. Met name bij hersenletsel is dat het geval. De batterij ziet er ogenschijnlijk nog goed uit, maar van binnen is iets "kapot".

Neurologisch letsel is doorgaans ook zeer ingrijpend, juist vanwege het feit dat het gaat om het besturingssysteem van het menselijk lichaam. Tot zover deze toelichting op mijn twee punten.

Mocht behoefte bestaan aan een nadere toelichting (of nadere documentatie van het een en ander), dan ben ik daartoe gaarne bereid.

9. Schriftelijke reactie – tandarts/tandheelkundig adviseur

In een recent interactief overleg met een 25-tal collegae en 2 juristen/advocaten (één werkzaam aan de belangenbehartigerszijde, de ander aan de aansprakelijke zijde) werden wij opmerkzaam gemaakt op het bestaan c.q. de aanzet tot het formuleren van de Rotterdamse Schaal.

Graag zou ik wat opmerkingen maken m.b.t. hoofdstuk 9.1 sectie f. inzake gebitsletsel.

De 2e alinea daarvan behandelt "aanzienlijke, chronische pijn (zoals bij een onbehandeld abces) die zich uitstrekt over een aantal jaren, waarbij de algehele conditie van de tanden aanzienlijk achteruitgaat".

Het is mij volstrekt onduidelijk aan welke pathologie c.q. welk soort letsel hierbij wordt gedacht en door welke professional (tandarts?, kaakchirurg?, medicus?) deze alinea is ingebracht.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

Mijns inziens voldoet deze , geformuleerd in deze vorm, aan geen reële situatie en dient deze òf verwijderd te worden of hergedefinieerd te worden.

Voorts worden er 3 situaties genoemd, verlies van 1, 2 of meerdere voortanden.

- Van belang is mijns inziens daarbij om een onderscheid te maken tussen de boven- en de onderkaak omdat de esthetische gevolgen in de bovenkaak in de meeste gevallen vele malen groter zijn dan in de onderkaak.
- Voorts lijkt mij dat het woord 'ernstige beschadiging' consequent voor alle 3 de condities moet worden toegepast.
- Mijns inziens is het van belang om te preciseren of hoektanden hier ook onder vallen. Vanwege niet alleen hun esthetische maar vooral ook hun functionele belang is dat mijns inziens zeker gerechtvaardigd.

Als laatste: 'verlies of beschadiging van achterste tanden/kiezen':

- Wellicht is het raadzaam om te preciseren dat het premolaren en molaren betreft
- Ook hier lijkt mij het woord 'ernstige beschadiging' gepast. Een klein stukje afgebroken kies dat met de huidige stand der techniek duurzaam gevuld kan worden komt m.i. niet in aanmerking voor het toekennen van een %BI

10. Schriftelijke reactie – advocatuur

In de consultatie versie Rotterdamse Schaal komt op pagina 13 de betekenis van mate van verwijtbaarheid in geval van letsel aan de orde. Als sprake is van opzet of bewuste roekeloosheid kan het initieel vastgestelde bedrag met 10% worden verhoogd. Naar aanleiding daarvan breng ik graag het volgende bij onder de aandacht.

Bij affectieschade maakt een naaste van een slachtoffer met ernstig en blijvend letsel aanspraak op een bedrag van € 15.000,- of een bedrag van € 17.500,- indien sprake is van een misdrijf. Het verschil tussen beide bedragen is 16,67%. Affectieschade betreft een vergoeding voor een naaste en niet een vergoeding voor het primaire slachtoffer. Gelet daarop komt het mij voor dat het primaire slachtoffer aanspraak maakt op een verhoging van meer dan 16,67%, indien sprake is van een misdrijf. Een verhoging van 10% lijkt niet geheel in lijn met affectieschade. Overigens ben ik me ervan bewust dat affectieschade ex art. 6:107 BW iets anders is dan een vergoeding voor ander nadeel ex. art. 6:106 BW en dat bij affectieschade vaste bedragen worden toegepast. Dit neemt niet weg dat de verhoging bij affectieschade van 16,67% en een verhoging van 10% bij vergoeding van immateriële schade systematisch niet helemaal juist aanvoelt.

11. **Schriftelijke reactie – kennisgroep benadeelde partij Rechtbank Midden-Nederland**

De kennisgroep benadeelde partij van de rechtbank Midden-Nederland heeft met elkaar gesproken over de consultatie versie van het rapport De Rotterdamse Schaal. De kennisgroep bestaat uit rechters (voornamelijk strafrechters en één civiele rechter) en gerechtsjuristen. We hebben ook informatie ingewonnen bij collega's.

Wij zijn blij met het voorstel om tot een ordening van smartengeldbedragen te komen. Op dit moment is er te weinig eenheid bij het bepalen van de omvang van het smartengeld en is coördinatie hard nodig. De opzet van de Rotterdamse Schaal met bandbreedtes aan de hand van verschillende soorten lichamelijk letsel, geestelijk letsel dan wel aard en ernst en de gevolgen van de normschending, is daarbij behulpzaam.

Wat ons als strafrechters vooral opvalt is dat er veel aandacht is voor zware vormen van letsel en minder voor lichte vormen. De versie die nu voorligt lijkt daarmee vooral nuttig te zijn voor de civiele (veelal buitengerechtelijke) rechtspraak en niet zo zeer voor het merendeel van de letsels waar wij op onze MK's of eenvoudige zaken mee te maken hebben. Wij missen veel voorkomende categorieën die soms meer gerelateerd zijn aan de aard van het delict dan aan het letsel, zoals bijvoorbeeld mishandeling d.m.v. een enkele klap of juist mishandeling over een langere periode (huiselijk geweld).

Een punt van algemene zorg is hoe dit rapport als het eenmaal is vastgesteld wordt onderhouden. Wie is daar verantwoordelijk voor?

Wat betreft categorie A letsel

Hoogte en bandbreedtes

Ons valt in het algemeen op dat de bedragen heel hoog zijn. Dat zijn geen bedragen die in het strafrecht gebruikelijk zijn om toe te kennen. Van belang daarbij is dat we op een strafzitting vaak over weinig medische informatie beschikken. Soms wel een diagnose maar vaak niet een uitgebreide beschrijving van de medische ingrepen die nodig zijn, de duur van de behandeling en zicht op de gevolgen op lange termijn voor het slachtoffer.

Dit valt in het bijzonder op als je de bedragen van categorie A 1-12 legt naast categorie 13 Licht letsel. De bedragen die onder 13 genoemd worden, zijn wel in

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

overeenstemming met de Nederlandse rechtspraak. Maar onduidelijk is hoe zich dat verhoudt tot de andere categorieën.

Zie bijvoorbeeld

* 5.11 gering beenletsel (i) € 6.000 - € 9.000 en (ii) € 3.500 - € 7.500
of gering 5.6 gering armletsel zoals een breuk € 2.500 - € 10.000
tegenover

13a met o.a. eenvoudige botbreuken € 1.350 - € 2.500.

De bedragen als genoemd onder 5.11 kennen wij in de praktijk niet toe voor een beenbreuk. De bedragen onder 13a wel.

Ook zijn sommige bandbreedtes erg ruim bv 5.6 (hiervoor genoemd).

We stellen voor ook mitigerende factoren op te nemen. Slachtoffers zullen in de vordering vaak aan de bovenkant van de bandbreedte gaan zitten en als rechter is het dan lastig uit te leggen waarom wij een lager bedrag toekennen.

Principieel is ook de vraag of we wel mogen aansluiten bij de bedragen uit Engeland. De HR heeft nl bepaald dat we de hoogte moeten bepalen aan de hand van Nederlandse gevalsvergelijking.

Categorie 2 hersenletsel Deze categorie hebben we wel geregeld mee te maken. Maar het is voor ons vaak niet in te schatten of het gaat om zeer ernstig, ernstig, middelzwaar, minder ernstig of gering hersenletsel. Als er al een diagnose is, weten we vaak niet wat de langdurige gevolgen zijn omdat het dossier daar geen uitsluitsel over geeft of omdat het slachtoffer nog niet is uitbehandeld.

Nr 3 Gering oogletsel € 2.500 - € 5.500 is heel veel voor alleen maar wat pijn of irritatie. En wat toe te kennen voor een blauw oog? In de praktijk wordt daar eerder een paar honderd euro voor toegekend dan een paar duizend.

Nr 4 Borstletsel enkele diepe wond € 8.000 - € 12.000 ook dit zijn bedragen die wij in de praktijk niet toekennen voor dergelijk relatief simpel letsel.

4.5 Voortplantingsorganen Op zich geen categorie die in het strafrecht geregeld voorkomt, maar wel onverklaarbaar het verschil tussen bedragen voor mannelijke voortplantingsorganen en vrouwelijke. Bijvoorbeeld onvruchtbaarheid zonder impotentie bij een jonge man € 49.000 - € 73.000 en onvruchtbaarheid zonder verergerende omstandigheden bij een jonge vrouw zonder kinderen € 36.000 -

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

€ 46.000 ? Wellicht komt dit verschil voort uit de Engelse praktijk en is het niet toepasbaar op de Nederlandse praktijk.

Deel B geobjectiveerd geestelijk letsel

14.2 PTSS Dit is een categorie waar we in het strafrecht veel mee te maken hebben. In de meeste gevallen zal voor ons niet in te schatten zijn hoe ernstig de PTSS is dus onder welke subcategorie de ptss valt. Ook het bedrag voor de laagste categorie d minder ernstig € 2.500 - € 5.500 is aan de hoge kant. Wij hebben behoefte aan lagere bedragen die beter aansluiten bij onze praktijk. Soms weten we alleen dat iemand EMDR therapie heeft gekregen of onder behandeling voor een trauma staat. Het zou goed zijn als daarvoor handvatten kunnen worden gegeven.

En wat te doen als iemand bijvoorbeeld is verkracht? Wordt dan het bedrag voor verkrachting toegekend en/of voor de PTSS?

Deel C Smartengeld zonder (aangetoond) letsel

Dit is voor het strafrecht de belangrijkste categorie. Wij pleiten ervoor dat dit deel wordt aangevuld met veel voorkomende misdrijven en meer praktische handvatten.

16 Belaging Niet elke belaging zal voldoen aan de voorwaarden van de HR om zonder de vaststelling van geestelijk letsel voor smartengeld in aanmerking te komen. Het bedrag tot € 5000,00 is in dat licht ruim en (te) hoog. Wij denken meer aan de volgende bedragen:

- Langer dan 6 maanden: 1000,-
- 6-12 maanden: 1250,-
- Langer: 1.500,-
- Belaging gepaard met intimiderend fysiek gedrag (aانبellen, versturen pakketten, volgen etc): een verhoging van 50%.

17. Zedenmisdrijven

Met name deze categorie zouden we graag anders laten onderverdelen. Meer aan de hand van de LOVS categorieën, waarbij relevant zijn de wijze van binnendringen, de duur van het seksueel misbruik, of er geweld was, of er meer personen waren.

De categorieën die het Schadefonds noemt bij zeden misdrijven lijkt ons daarvoor geschikt. Ook de bedragen die het schadefonds noemt worden in de praktijk vaak door rechters gevolgd.

18. Bedreigende situaties

Het verschil tussen 18.1 (diefstal met geweld) en 18.2 (afpersing) is ons niet duidelijk. Deze bedragen graag gelijk trekken.

Graag toevoegen een categorie voor bedreiging met een mes of een vuurwapen.

20. Schending eer en goede naam / belediging

Wij stellen voor bedragen op te nemen voor belediging waarbij verschil wordt gemaakt of het een gewoon persoon is of een ambtenaar in functie en of er ook sprake is geweest van spugen in het gezicht. In de praktijk worden bedragen tussen de € 50,00 en € 250,00 toegekend.

Veel dank voor uw aandacht. En succes met de verdere uitwerking. Wij zijn benieuwd naar het vervolg!

12. Schriftelijke reactie – Verbond van Verzekeraars

Het Verbond van Verzekeraars heeft kennisgenomen van de Rotterdamse Schaal, Ordening van smartengeldbedragen bij letsel en andere persoonsaantastingen versie september 2024 via de site rotterdamseschaal.nl. Graag maakt het Verbond van Verzekeraars gebruik van de mogelijkheid tot consultatie. Omdat deze consultatie breder zal worden gedeeld, worden de diverse onderwerpen uitgebreid(er) toegelicht.

Samenvatting

Samenvattend staat het Verbond van Verzekeraars positief tegenover het uitgangspunt van meer standaardisering. De wijze waarop dit is uitgewerkt in de Rotterdamse Schaal kunnen we helaas niet ondersteunen omdat dit leidt tot zorgen op het gebied van uitvoerbaarheid, calculeerbaarheid en betaalbaarheid.

Standaardisering

Verzekeraars zijn groot voorstander van vormen van standaardisatie in de vaststelling van vergoedingen, vanuit oogpunt van transparantie en eenduidigheid voor het slachtoffer en alle professionals in de branche. Bovendien draagt standaardisatie ook bij aan meer snelheid in het schaderegelingsproces. Vanuit deze visie zijn verzekeraars binnen het Verbond of bij de Letselschade Raad actief betrokken op verschillende vormen van normering, wat in de praktijk leidt tot het gebruik van richtlijnen in de

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

vaststelling van schadevergoeding. De indeling in categorieën en het werken met bandbreedtes, zoals we die in de Rotterdamse schaal terugzien, sluiten aan bij de manier waarop in bestaande richtlijnen standaardisering vorm wordt gegeven en gewerkt wordt in de praktijk. Hieronder lichten we nader toe waarom ons inziens de Rotterdamse Schaal niet leidt tot eenduidigheid en transparantie voor het slachtoffer en evenmin zeer beperkt tot standaardisatie.

Noodzaak Rotterdamse Schaal?

We kennen in Nederland een goed werkende praktijk waarin de professionals in de branche in meer dan 99% van de letselschadedossiers in minnelijk overleg tot vaststelling van de diverse schadeposten komen, waaronder het smartengeld. In die praktijk is er zelden discussie over het vaststellen van de omvang van het smartengeld en geeft het Smartengeldboek van de ANWB met rechterlijke uitspraken voldoende richting. De opvatting dat er behoefte zou bestaan aan nog meer inzichtelijkheid, consistentie en efficiëntie bij het vaststellen van het smartengeld herkennen wij niet vanuit de praktijk. Al hebben ook wij gesignaleerd dat binnen de rechterlijke macht de weinige uitspraken van de strafrechter en de civiele rechter die er zijn niet altijd op één lijn lijken te liggen. De vraag is echter of dit een compleet ander stelsel van het vaststellen van het smartengeld rechtvaardigt. Ook een mogelijke maatschappelijke wens tot verhoging van het smartengeld vraagt niet om een ander stelsel.

Impact Rotterdamse schaal

“Niemand is aan de schaal gebonden, maar iedereen kan er zijn voordeel mee doen”, zo staat in de tekst. Dat wordt natuurlijk anders op het moment dat binnen de rechterlijke macht de Rotterdamse Schaal als standaard wordt gebruikt en gelet op de informatie is het de bedoeling om op die manier te zorgen voor meer eenduidigheid in rechterlijke uitspraken in strafrecht en civiel recht. Daarmee ontstaat de bijzondere situatie dat de rechterlijke macht via regelgeving het smartengeld normeert en bepaalt, waardoor de waarborgen waarmee normaal gesproken wet- en regelgeving zijn omgeven niet opgaan. Een individuele uitspraak van de rechterlijke macht heeft uitstraling naar de minnelijke praktijk en daarmee naar de vele tienduizenden schadedossiers die verzekeraars jaarlijks behandelen.

Dat vraagt om een extra hoge mate van zorgvuldigheid, uitlegbaarheid en transparantie van een nieuw model. Op dat punt hebben wij een aantal vragen, dan wel zorgen die zien op de uitvoerbaarheid, de calculeerbaarheid en tenslotte de betaalbaarheid. Deze punten worden hieronder nader toegelicht. Deze laatste twee punten spelen bij Rechtsbijstandsverzekeraars vanzelfsprekend op dit onderwerp (smartengeld) geen rol.

Uitvoerbaarheid

1. Slachtoffers zijn gebaat bij een vlotte en minnelijke schadeafhandeling. Onze zorg is dat de ruime bandbreedtes die de Rotterdamse Schaal kent in de praktijk veel discussie oproepen, met zeker in het begin een toename van het aantal deelgeschillen omdat een nieuwe lijn via jurisprudentie moet worden vastgesteld. Een ander punt wat voor meer discussie kan zorgen is de vraag of de Rotterdamse Schaal ook voor de minnelijke praktijk geldt.
2. De Rotterdamse Schaal is enkel gericht op de aard van het letsel en de gevolgen daarvan. Hoewel de aard van het letsel een heel belangrijke factor is bij het vaststellen van het smartengeld is dat zeker niet de enige factor waar in het huidige systeem rekening mee wordt gehouden. De impact van het letsel is immers voor de ene persoon groter dan voor de andere en dat uit zich in zaken als arbeidsongeschiktheid of het niet meer kunnen uitoefenen van hobby's. Deze factoren lijken niet altijd een rol te spelen in de Rotterdamse Schaal. Als in de minnelijke praktijk toch aan de financiële waardering daarvan wordt vastgehouden dan kan dat tot extra discussie leiden.
3. Veel schades hebben meerdere typen letsel tot gevolg. Zo gaat een beenfractuur vaak gepaard met kneuzingen en schaafwonden, maar zien we zeker bij ernstig letsel vaak meerdere ernstige letsels. In de begeleidende tekst bij de Rotterdamse Schaal wordt aangegeven dat het model aanknopingspunten biedt voor het vaststellen van het smartengeld bij meervoudige letsels, maar dit vraagt wel maatwerk. Aangegeven wordt dat voor Nederland een aanpak wenselijk lijkt waarbij eerst het smartengeld voor het (meest) dominante letsel op basis van de Rotterdamse Schaal wordt bepaald en daarna wordt gezien of ophogen nodig is. Naar verwachting leidt dit tot extra discussie en heeft dit ook invloed op de calculeerbaarheid. Zeker nu het hier in de praktijk een aanzienlijk deel van het aantal schades betreft.

Kortom de Rotterdamse Schaal leidt niet tot meer duidelijkheid en eenduidigheid en evenmin tot meer transparantie en een vlotte schadeafhandeling voor het slachtoffer.

Calculeerbaarheid

1. Dat bij standaardisatie de uitkomst van een model niet voor 100% aansluit op de bestaande praktijk is niet direct een beletsel om een nieuwe standaard niet te kunnen calculeren. Voorwaarde is wel dat de uitkomstverschillen uitlegbaar zijn aan slachtoffers en verzekeraars op basis van een herleidbare rekenmethode en ondersteund worden door breed dataonderzoek uit de bestaande letselschadepraktijk. Bij de Rotterdamse Schaal zien we dat sprake is van een totaal andere categorisering van letsel en een volledig andere financiële weging

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

van typen letsel. Aangegeven wordt dat de financiële weging is gebaseerd op de Engelse en de Ierse *Guidelines*. Het is niet herleidbaar wat waarvoor is gebruikt. Ook zijn er vragen te stellen bij de totstandkoming van de omrekenfactor (o.a. gebruikte typen letsel en aannames ten aanzien van de plaatsing binnen de bandbreedte). Daarnaast zijn aanpassingen gedaan aan de omrekenfactor die slechts deels inzichtelijk zijn gemaakt. Daar komt bij dat uitkomsten kunnen worden aangepast bv. indien sprake is van meervoudig letsel. Tenslotte is de methodiek van ordening vanuit de Engelse en Ierse *Guidelines*, die in het consultatiedocument 'universeel' wordt genoemd niet consequent doorgevoerd, maar vindt aanpassing plaats als de uitkomst niet aansluit bij de Nederlandse situatie. Hoewel er goede redenen kunnen zijn voor de aanpassingen maakt dit de herleidbaarheid van de omrekening bijzonder lastig.

2. Een eerste inventarisatie laat zien dat de financiële weging van de Rotterdamse Schaal ten opzichte van de huidige praktijk leidt tot grote verschillen met een range 0 tot plus 400%. Deze grote marge maakt het voor verzekeraars bijzonder lastig om de impact van de Rotterdamse Schaal op de schadelast in te schatten. Daar komt nog bij dat in Nederland de omvang van de buitengerechtelijke kosten, die worden gedeclareerd door advocaten en belangenbehartigers, vaak samenhangt met de omvang van de totale schade. Dat betekent dat een stijging van het smartengeld leidt tot een vergelijkbare stijging van de buitengerechtelijke kosten. Ook discussie over de omvang van het smartengeld vanwege onduidelijkheid over de Rotterdamse Schaal leidt tot meer buitengerechtelijke kosten. Daarmee zijn er 2 hele belangrijke schadeposten die in vrijwel iedere schade voorkomen slecht te calculeren. Dat geeft veel onzekerheid bij het vaststellen van een adequate premiestelling, waar DNB op toeziet. Voor verzekeraars is volstrekt onduidelijk met welke (toekomstige) schadelast zij rekening dienen te houden.

Betaalbaarheid

1. We zien verschillende ontwikkelingen die zeker gecombineerd impact hebben op de totale schadelast. Het gaat dan om de toename van smartengeld als gevolg van 'invoering' van de Rotterdamse Schaal en de aankondiging om ook broers en zussen een aanspraak op affectieschade te geven. Deze schadeposten zijn ook weer van invloed op de buitengerechtelijke kosten, nog los van de stijging van de schadelast en kosten door de inflatie.
2. Daarnaast zien we dat bij letselschade elementen worden gehaald uit een buitenlands systeem, maar nooit het hele systeem naar Nederland wordt gehaald. Terwijl de waardering van letselschades gezien moet worden in het licht van het sociale zekerheidsstelsel van een bepaald land en de maatschappelijke

opvattingen over compensatie. Zo zien we bv. dat in Engeland en Ierland letsels anders financieel worden gewaardeerd dan in Nederland. Het meest pregnante voorbeeld is de lagere waardering die zij kennen voor letsel met niet objectiveerbare klachten. Bij de Rotterdamse Schaal zien we bijvoorbeeld dat de financiële waardering van dat letsel niet wordt overgenomen omdat dit niet past bij de Nederlandse maatstaven. Een dergelijke beweging zien we niet als de financiële waardering hoger ligt dan in Nederland.

Het gevolg van deze ontwikkelingen is dat ze leiden tot een verhoging van de schadelast. Het is aan de individuele verzekeraars om te besluiten of en zo ja welke invloed dat heeft op de premies voor WA-, aansprakelijkheidsverzekeringen en de Schadeverzekering Inzittende. In de vakmedia wordt melding gemaakt van een reeds stijgende autopremie over 2024 een trend die dus vermoedelijk in 2025 doorzet.

Het Verbond onderschrijft zoals aangegeven de wens en ambitie om via de weg van standaarden bij te dragen aan versnelling, eenduidigheid en transparantie van de schadeafhandeling. Zo zijn wij bijvoorbeeld druk bezig om voor licht letseldossiers een gestandaardiseerde rekenmethode op te stellen die in vergelijkbare situaties tot een eenduidige uitkomst moet leiden en goed uitlegbaar blijft voor het slachtoffer. Daarvoor gebruiken wij de data uit de grote hoeveelheid dossiers die bij WA-verzekeraars beschikbaar is. Een dergelijke werkwijze voorkomt de issues die wij hiervoor hebben geschetst onder uitvoerbaarheid en calculeerbaarheid. Het Verbond heeft daarom aangeboden met haar kennis en data uit de letselschadepraktijk bij te dragen aan een evenwichtige werking van de Rotterdamse Schaal. De onderzoekers hebben echter aangegeven hiervan geen gebruik te zullen maken, omdat hun onderzoek ziet op de rechterlijke en niet op de minnelijke praktijk. Door het ontbreken van de verbinding met de minnelijke praktijk draagt de Rotterdamse Schaal helaas niet bij aan meer duidelijkheid en eenduidigheid voor professionals in die minnelijke praktijk. En belangrijker evenmin tot meer transparantie en een vlotte schadeafhandeling voor het slachtoffer.

Met vriendelijke groet,

G. Feiter-van Heuvelen

13. Schriftelijke reactie – Vereniging Advocaten voor Slachtoffers van Personenschade (ASP)

De Vereniging Advocaten voor Slachtoffers van Personenschade ('ASP') nam kennis van het consultatieversie van 'De Rotterdamse Schaal'. Graag maakt de ASP gebruik van de geboden mogelijkheid om te reageren op de consultatieversie.

1. Inleiding

De ASP zet zich al jaren in voor een adequatere vergoeding van immateriële schade. Al in 2010 nam het toenmalig ASP-bestuur het initiatief om de discussie over de vaststelling van het smartengeld naar een hoger plan te brengen.¹⁵⁵ In de jaren daarna zijn er verschillende pogingen ondernomen om die discussie inderdaad naar een hoger niveau te tillen. Tot op heden helaas met onvoldoende resultaat.¹⁵⁶

De ASP ziet in de 'Rotterdamse Schaal' een serieuze mogelijkheid om de discussie over de begroting van de omvang van het smartengeld meer richting te geven. Daarbij speelt mee dat er gelukkig niet voor normering is gekozen, maar voor ordening. Dit lijkt mogelijk een semantische discussie, iedere ordening heeft immers iets normerends in zich, maar is dat naar de stellige overtuiging van de ASP niet. De schade van een slachtoffer dient (zo) concreet (mogelijk) te worden begroot, waarbij rekening kan worden gehouden met alle omstandigheden van het geval.¹⁵⁷

2. Detaillering van de schaal

Tegen die achtergrond is het ook goed dat de schaal redelijk gedetailleerd is. Zou gekozen worden voor ruimere categorieën dan ziet de ASP als praktisch bezwaar dat in de schaderegeling mogelijk te pragmatisch dan telkens rond het midden van de bandbreedte wordt uitgekomen. Daarmee zou geen recht worden gedaan aan individuele slachtoffers. Door de meer gedetailleerde indeling wordt meer richting gegeven aan de partijdiscussie en is de kans op een redelijke uitkomst aanmerkelijk

155 'ASP focust dit jaar op smartengeld', AMweb.nl 3 maart 2010.

156 Vgl. 'De werkgroep ontwikkelt een nieuwe Nederlandse methodiek voor de vaststelling van smartengeld', deletselschaderaad.nl (geraadpleegd 3 september 2023); deze website is niet bijgewerkt, enige jaren geleden al is deze werkgroep ontbonden. Zie ook: S.D. Lindenbergh, 'Smartengeld anno 2017', in: M. Donkerlo (red.), 'Smartengeld. Uitspraken van de Nederlandse rechter over de vergoeding van immateriële schade', Den Haag: ANWB 2017, p. 9.

157 HR 17 november 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA8358, NJ 2001, 215, m.nt. A.R. Bloembergen (*Druifff/BCE Bouw*)), rov. 3.2.

groter. De ASP geeft in overweging om de bestaande rubricering dan ook niet (sterk) te vereenvoudigen.

In dat kader wordt een rubriek nog node gemist: de WAD. Uiteraard kan de WAD onder 'nekletsel' worden geschaard, maar het aantal zaken waarin sprake is van een WAD is zodanig groot¹⁵⁸ dat dit aantal een eigen rubriek rechtvaardigt. In de Letsellab uitzending van 19 december jl. vertelde u al dat het ontbreken van deze categorie wordt verklaard door de Britse herkomst van de systematiek. Tegelijkertijd bevat de Nederlandse jurisprudentie aanknopingspunten waar het smartengeld ongeveer op uit zou moeten komen bij een WAD. Uw toezegging in de Letsellab uitzending dat gewerkt wordt aan het toevoegen van deze categorie kan dan ook op steun van de ASP rekenen.

3. Meervoudig letsel

De opzet van de schaal biedt duidelijke handvatten voor enkelvoudig letsel. Op p. 10-12 van het concept worden enkele waardevolle suggesties gedaan hoe met de schaal gewerkt zou kunnen worden als er sprake is van meervoudig letsel. Hier zal de praktijk moeten uitwijzen of de geschetste (afgeleide) Ierse methode inderdaad bruikbaar is. Dit zal gemonitord moeten worden. Op deze monitoring kom ik later in deze brief terug.

4. De mate van verwijtbaarheid

De ASP heeft een vraag over hetgeen wordt geschreven over de betekenis van de mate van verwijtbaarheid in geval van letsel. Als 'hanteerbaar' wordt aangeduid dat een initieel vastgesteld bedrag met 10% kan worden verhoogd in geval van opzet of bewuste roekeloosheid. In gevallen waarin schuld geheel afwezig is, zou dan een verlaging van 10% 'hanteerbaar' zijn. De ASP meent dat een verhoging van het initiële bedrag met 10% in geval van opzet of bewuste roekeloosheid niet toereikend is. Daarbij zij opgemerkt dat als de opzet is gericht op het toebrengen van immateriële schade dit een aparte rechtsgrond oplevert voor vergoeding van die schade.¹⁵⁹ Dat leidt uiteraard niet tot het tweemaal vergoeden van die schade,¹⁶⁰ maar

158 Niet minder dan 40% van de letselschades zouden bestaan uit WAD-letsel: vgl. 'Dynamiek Met Recht En Redel!', Jaarverslag 2012', Den Haag: Personenschade Instituut Verzekeraars 2012, p. 2.

159 Art. 6:106, aanhef en onder a, BW.

160 Vgl. Rb Noord-Nederland 3 december 2019, ECLI:NL:RBNNE:2019:5006, VR 2020/132, zie ook: S.D. Lindenbergh, 'Gedeelde smart, tweemaal vergoeden? Over het opdelen van smartengeldanspraken in verschillende bedragen' in: M. Sombroek e.a. (red.), 'Cum suis. Vriendenboek Carel Stalker', Den Haag: Boom Juridisch 2021, p. 63-69.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

zegt wel iets over de appreciatie van die opzet door het Nederlandse recht. Uit de dagelijkse praktijk van onze leden weten we dat opzettelijk veroorzaakt letsel door een slachtoffer anders wordt ervaren dan wanneer het om een ongeluk gaat.

De ASP wijst op een preadvies van Verheij uit 2013, waarin hij (naar hij al schreef: arbitrair) de suggestie deed om de 'normale' hoogte van het smartengeld bij grove schuld (zoals het onder invloed rijden) te verdubbelen. Bij opzet tot het toebrengen van de schade zou het smartengeld driemaal de 'normale' hoogte moeten zijn en bij opzet op het gevolg zelfs viermaal de 'normale' hoogte.¹⁶¹ De ASP onderkent dat deze suggestie in de rechtspraktijk weinig weerklank heeft gevonden.¹⁶² Bovendien zou de voorgestelde vermenigvuldiging met een factor drie of vier wel tot een zeer substantiële verhoging leiden. Gelet op de beperkte invloed die de aard van de aansprakelijkheid tot op heden in de jurisprudentie heeft gehad¹⁶³ is dat disproportioneel. De suggestie in de consultatieversie van de Rotterdamse Schaal, een verhoging met slechts 10% bij opzet of bewuste roekeloosheid, komt de ASP daarentegen wel erg zuinig voor.

Zou u het advies om bij opzet of bewuste roekeloosheid het bedrag met 10% te verhogen willen heroverwegen? Zou een onderverdeling zoals Verheij die maakte niet meer passend kunnen zijn, waarbij met het toenemen van de verwijtbaarheid het percentage waarmee wordt verhoogd toeneemt? Dan zou grove schuld bijvoorbeeld +10% betekenen, opzet tot het toebrengen van schade +25% en bij opzet op het gevolg zou er dan met 50% worden verhoogd. Hoe kijkt u hier tegenaan?

Anders dan uw voorstel ziet de ASP weinig in het korten van de vergoeding in geval van kwalitatieve aansprakelijkheid. Kwalitatieve aansprakelijkheid heeft veelal een onderliggend schuldelement. Het smartengeld dat vergoed moet worden door een werkgever die kwalitatief aansprakelijk is voor het opzettelijk gedrag van zijn werknemer, waarbij de opzet is gericht op het gevolg, zou onzes inziens dan ook geen 90%, maar door de onderliggende opzet 150% moeten zijn. In geval van

161 A.J. Verheij, 'Immunititeiten in het burgerlijk recht: handhaven of aanpassen', in: *Immunititeiten (Preadviezen Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging deel 2013-I)*, Deventer: Kluwer 2013, p. 126.

162 E.W. Bosch, 'Begroot de strafrechter de hoogte van het smartengeld anders dan zijn civiele collega?', *VR* 2024/14, p. 39.

163 Bosch 2024, p. 39.

opzet of bewuste roekeloosheid kan de werkgever dit bedrag terugvorderen van de werknemer.¹⁶⁴

5. Consistentie van gebruikte terminologie

Het valt de ASP op dat op enkele plaatsen in het conceptrapport de gebruikte terminologie niet geheel consistent is, hetgeen in de praktijk kan leiden tot discussies. Bij wijze van voorbeeld wordt gewezen op § 4.5 (voortplantingsorganen (mannelijk)) en § 4.6 (voortplantingsorganen (vrouwelijk)). Bij de man is een van de gezichtspunten of de wens bestond om het gezin verder uit te breiden, terwijl het bij de vrouw gaat om de vraag of de gewenste familie (bedoeld zal zijn: het gezin) al compleet was. Wordt hier bij de man iets anders bedoeld dan bij de vrouw?

Bovendien gaat het bij de vrouw in dit gezichtspunt om het al hebben van kinderen "en/of" de gewenste familie al compleet was, terwijl het bij de man gaat om "en of", zou het bij de man ook niet om "en/of" moeten gaan? De ASP doet de suggestie om dezelfde terminologie te gebruiken, om onnodige discussies in de dagelijkse praktijk te voorkomen. Daarnaast wordt gesuggereerd om gezichtspunt (iii) bij de man en gezichtspunt (v) bij de vrouw te splitsen in twee aparte gezichtspunten, nu het eerste deel van het gezichtspunt tot een andere weging kan leiden dan het tweede deel van dit gezichtspunt.

Ten aanzien van de consistentie kan ook worden gewezen op (viii) bij de man en (xi) bij de vrouw. Hier lijkt dezelfde weging beoogd te zijn, maar bij de man wordt de vraag gesteld of het letsel blijvend is, terwijl bij de vrouw de vraag wordt gesteld of het herstel van het letsel door een operatie mogelijk is.

6. Samenhang van bedragen

Ook valt het de ASP op dat bij de voortplantingsorganen er kennelijk een onderscheid wordt gemaakt tussen mannen en vrouwen in de hoogte van de aangewezen bedragen. Mogelijk komt dit doordat de categorisering bij de vrouw ons minder inzichtelijk voorkomt, hetgeen de vergelijking tussen 4.5 en 4.6 niet ten goede komt. De ASP geeft u dan ook in overweging om de categorisering in 4.6 nader te bekijken en de bedragen in 4.5 en 4.6 nader op elkaar af te stemmen, dan

164 Art. 6:170 lid 3 BW.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

wel van een toelichting te voorzien waarom er onderscheid wordt gemaakt. Bij die toelichting zal gewaakt moeten worden voor onderscheid (enkel) op basis geslacht.¹⁶⁵

Als het gaat om de samenhang van de bedragen dan wijst de ASP ook op p. 76. Daar wordt de vergoeding van immateriële schade bij mensenhandel beschreven. Met de gezichtspunten zoals die geformuleerd zijn kan de ASP instemmen. De ASP heeft echter wel moeite met de genoemde bedragen. Hier staat enkel: 'meestal tussen de € 2.500 en € 10.000', doch u zult met ons van mening zijn dat de vergoeding bij langdurig gedwongen seksueel misbruik onder invloed van middelen van een jong slachtoffer meer dan € 10.000 zou moeten zijn. Zeker wanneer deze bedragen worden vergeleken met in andere gevallen genoemde bedragen in de schaal. Is hier iets meer over te zeggen dan 'meestal tussen' of verwacht u dat er in dergelijke gevallen ook veelal sprake zal zijn van psychisch letsel (zoals een posttraumatische stressstoornis), waardoor dat de dominantste categorie wordt?

7. Licht letsel

Op p. 63 refereert de consultatieversie aan de richtlijn Licht Letsel van de Letselschade Raad. Het is geen geheim dat de ASP zeer kritisch is op de (inhoud van de) door de Letselschade Raad ontwikkelde richtlijnen. Zijn door u de bedragen genoemd in deze richtlijn vergeleken met uw eigen bevindingen in de concept Rotterdamse Schaal? Hoe verhouden beide zich tot elkaar?

Dat de methodiek van de richtlijn in lijn is met de methodiek van de Rotterdamse Schaal betekent immers niet, en zeker niet voorshands, dat de in de richtlijn genoemde bedragen passen binnen de Rotterdamse Schaal.

8. Deel C: smartengeld zonder (aangetoond) letsel

Onderdeel van de Rotterdamse Schaal is deel C, waarin het gaat om smartengeld zonder (aangetoond) letsel. Gelet op onze achterban, letselschadeadvocaten, heeft onze achterban met name ervaring met zaken waarin wel sprake is van (aangetoond) letsel.

165 Vgl. E. Engelhard, M. Hebly en S. Lindenberg, 'Gelijkheidsperikelen in het personenschaderecht. Over de betekenis van het gelijkheidsbeginsel bij de vaststelling van schade door het verlies van verdienvermogen door letsel', NTBR 2015/39, p. 257-265; hetgeen daar over de begroting van schade door het verlies van verdienvermogen geldt mutatis mutandis ook voor de begroting van het smartengeld. Zie ook: M.A. Loth, 'Schadebegroting en mensenrechten', AV&S 2014/17, p. 117-118.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

In onze praktijk zien wij echter ook, met name in het strafrecht, zaken waarin seksuele misdrijven aan de orde zijn. Daarbij valt op dat de bedragen die in dergelijke zaken worden toegekend relatief laag zijn en niet goed in verhouding staan tot smartengeldbedragen die in andere kwesties worden toegewezen. Daarbij valt op dat bij de strafmaatmotivering geregeld wordt overwogen dat het algemeen bekend is dat seksueel misbruik, zeker wanneer dat op jonge leeftijd plaatsvindt, langdurige – soms zelfs levenslange – gevolgen kan hebben voor het slachtoffer. Dit is echter niet terug te zien in de omvang van de toe te kennen smartengeldvergoeding. Bij ontucht met binnendringen onder de 12 jaar staat nu een indicatie tussen de € 3.000 en € 10.000. Naar onze mening zouden de bedragen bij seksueel misbruik verhoogd moeten worden. Zou u hier in kader van consistentie in de ordening nog eens naar willen kijken?

9. De hoogte van het maximumbedrag

Zoals u bekend is, is er momenteel een moeilijk te verklaren verschil tussen de in het strafrecht maximaal toegewezen smartengeldbedragen (momenteel € 400.000¹⁶⁶) en in het civiel recht (rechtbank € 200.000¹⁶⁷, hof € 150.000¹⁶⁸). Weliswaar ziet uw onderzoek niet op de vraag wat het maximumbedrag zou moeten zijn, maar op de ordening binnen de vergoeding van immateriële schade. Toch ontkomt ook uw onderzoek niet aan een uitspraak op dit punt. Opvalt dat het geadviseerde bedrag bij een tetraplegie ligt tussen de € 210.000 en € 265.000. Dat is meer dan de civiele rechter toewijst, maar tegelijkertijd ook aanzienlijk minder dan de strafrechter eerder deed.

De ASP doet, via u, een oproep aan uw opdrachtgeefster om niet alleen naar de ordening te kijken, maar ook naar het maximumbedrag in het Nederlands recht. Temeer, nu in de buitengerechtelijke schaderegeling ook geregeld hogere bedragen overeen worden gekomen dan de civiele rechter toewijst.¹⁶⁹ Wanneer het verschil in maximaal toegewezen bedragen uiteen blijft lopen dan kan dat ertoe leiden dat ook in zaken die doorgaans buiten rechte worden afgewikkeld met een aansprakelijkheidsverzekeraar vorderingen benadeelde partij worden ingediend als er

166 Rb Rotterdam 12 juli 2024, ECLI:NL:RBROT:2024:6787.

167 Rb. Midden-Nederland 19 januari 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:106, JA 2022/52.

168 Hof Arnhem-Leeuwarden 26 januari 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:735 (X/ Univé).

169 '€ 350.000,- smartengeld na medische fout... of was het minder?', ASP Advocaten 24 november 2015, [aspadvocaten.nl](https://www.aspadvocaten.nl).

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

ook een strafzaak tegen de veroorzaker loopt.¹⁷⁰ Dat trekt onnodig een wissel op het strafproces en zet mogelijk de verhouding in het schaderegelingsproces op scherp.

Het zou goed zijn als de rechterlijke macht bij de invoering van de Rotterdamse Schaal zich over het maximaal toe te wijzen bedrag een oordeel zou vormen en dat oordeel zou verwerken in de schaal. Daarbij ligt het voor de hand dat aansluiting wordt gezocht bij het in het strafrecht toegewezen maximum.¹⁷¹

10. Hoe blijft de Rotterdamse Schaal een levend document?

Wanneer u de hiervoor door ons geplaatste kanttekeningen verwerkt in de volgende versie van de Rotterdamse Schaal dan zien wij belangstellend uit naar de verdere uitrol van de Rotterdamse Schaal. Bij die uitrol is wel van belang dat waarborgen worden gecreëerd dat de Rotterdamse Schaal, net als de Engelse *Guidelines*, een levend document wordt. Een van de kritiekpunten op het huidige systeem is dat het smartengeld in Nederland 'stilstaand water' is.¹⁷² De Engelse *Guidelines* worden door een commissie bij de tijd gehouden. Het is van belang dat er een Nederlandse equivalent van deze commissie wordt ingesteld. Daarbij gaat het wat de ASP betreft niet uitsluitend om indexering van de bedragen, maar dient er periodiek breder geëvalueerd te worden of er aanpassingen gewenst zijn in de Rotterdamse Schaal.

Wat de ASP betreft kan die rol niet aan de Letselschade Raad worden toevertrouwd, maar dient hiervoor een permanente commissie te worden ingericht met daarin ervaren vertegenwoordigers van de verschillende 'bloedgroepen'. Wat de ASP betreft zou dit een slachtofferadvocaat, een verzekeraar, een rechter en een wetenschapper moeten zijn. De slachtofferadvocaat zou vanuit de ASP voorgedragen kunnen worden, de verzekeraar door het Platform Personenschade van het Verbond van Verzekeraars en de rechter door de Expertgroep Personenschade van de Rechtspraak. Voor de wetenschapper ligt het voor de hand dat één van de wetenschappers betrokken bij dit onderzoek betrokken blijft. Op deze manier hebben de deelnemers enerzijds voldoende mandaat uit het werkveld, maar is door de evenwichtige samenstelling

170 Rb Midden-Nederland 6 april 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:1515.

171 Vgl. A.J. Verheij, 'Smartengeld anno 2020, Den Haag: ANWB 2020, p. 8. 'De hogere bedragen beantwoorden aan eerdere oproepen uit de literatuur en het is dan ook zaak dat de civiele rechter aansluiting zoekt bij de bedragen die strafrechters thans toekennen.'

172 T. Hartlief, 'Smartengeld in Nederland anno 2012: tijd voor een steen in stilstaand water?', in: M. Donkerlo & M.L.A. van Werkhoven (red.), *Smartengeld, Uitspraken van de Nederlandse rechter over de vergoeding van immateriële schade*, Den Haag 2012, p. 6-11, onder verwijzing naar uitspraken van mijn voorganger Marco Zwagerman in de media.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

de onafhankelijkheid en representativiteit voldoende gewaarborgd. Het secretariaat zou wellicht binnen de Raad voor de Rechtspraak kunnen worden belegd. De ASP is bereid om over de instelling van deze commissie mee te praten.

Uiteraard hebben wij er begrip voor dat uw opdracht (vooralsnog) niet verder strekt dan het opleveren van de Rotterdamse Schaal, doch de volle potentie van de Schaal komt naar onze stellige overtuiging alleen tot volledige wasdom als ook de continuïteit van de Rotterdamse Schaal is gewaarborgd.

Mocht u naar aanleiding van het voorgaande nader willen overleggen dan houden wij graag voor overleg beschikbaar. De ASP wenst u veel succes met het concipiëren van de volgende versie van de Rotterdamse Schaal.

Met vriendelijke groet,

Mr. E.W. (Edwin) Bosch

Voorzitter

14. Schriftelijke reactie – advocatuur

- Bij gelegenheid van de uitzending van Letsellab stelde ik al een vraag over de beoordeling van het whiplashletsel, en ik begreep dat op dit punt nog een nadere uitwerking zal volgen. Met het oog op de frequentie waarin het whiplashletsel voorkomt lijkt het zinvol om ook voor die nadere uitwerking nog weer een consultatieronde open te stellen.

- Voor een tweede punt van aandacht vraag ik graag aandacht voor de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep van 25 april 2023 [ECLI:NL:CRVB:2023:909](#). De uitspraak maakt inzichtelijk dat een smartengelduitkering veelal ziet op smart zoals deze over een veelheid van jaren wordt geleden. Dat geldt uiteraard niet voor een schadevergoeding vanwege een restloos genezen beenbreuk, maar de 25-jarige die zijn been verliest bij een ongeval zal op zijn 75ste levensjaar nog steeds veel leed ervaren, pijn lijden en levensvreugde missen. Misschien wel in ernstiger mate dan op zijn 25ste het geval was, omdat jongeren een lichamelijke handicap vaak nog wel kunnen compenseren. Op één been achter een rollator lopen is echter geen sinecure.

Zou het niet logisch zijn om er vanuit te gaan dat de 25-jarige die blijvend letsel oploopt gedurende ieder van de 60 jaren nadien tot aan de statistische eindleeftijd van 85 (schatting EJ) recht heeft op een vergoeding van 1/60 deel van het uiteindelijk vast te stellen bedrag voor immateriële schadevergoeding?

Een benadering langs deze lijnen maakt inzichtelijk dat een smartengeldbedrag voor het toekomstige deel een gekapitaliseerde schadevergoeding is waarbij kapitalisatiefactoren als rente en inflatie een rol spelen voor het in de toekomst te verwachten bedrag. Wat dat betreft zou ik er een lans voor willen breken dat bij de begroting van het smartengeld rekening gehouden wordt met de rente- en inflatieontwikkeling. De 25-jarige die bij een rente en inflatieverwachting van 6% en 3% een bedrag van € 100.000,00 ontvangt, heeft voor de jaren nadien een aanzienlijk hoger bedrag ter beschikking dan degene die dezelfde € 100.000,00 ontvangt bij een omgekeerde rente- en inflatieverwachting van 3 en 6%.

- tot slot: Voor wat betreft de «relevante factoren voor de omvang van het smartengeld» vroeg ik mij af of het te overwegen zou kunnen zijn om hier een apart hoofdstuk aan te wijden, overkoepelend voor alle categorieën. Dit om twee redenen: a. omdat de nu wél opgenomen relevante factoren niet consequent zijn doorgevoerd. Zo mist men (zonder volledig te willen zijn) het kopje bij 5.15 terwijl het bij 5.16 weer wel is opgenomen, bij 5.6 staat het niet, bij 5.8 evenmin, maar bij 5.7 weer wel,

bij epilepsie 2.2 lijken de «relevante factoren» enkel een rol te spelen bij categorie 2.2.b.en c. en niet bij a. etc.;

b. Maar ook ziet men (alweer: zonder volledig te willen zijn) bij bijvoorbeeld hersenletsel 2.1. de beperkingen een rol spelen bij de categorie-indeling, zo ook bij 8.1., 8.2, 14.2.

Nu realiseer ik mij dat bijvoorbeeld bij PTSS objectivering in grotere mate dan bij meer lichamelijk letsel de ernst van de gevolgen ook maatgevend zijn voor de ernst van het letsel, maar daarbuiten: is het niet logischer om binnen de categorie-indeling enkel aandacht te besteden aan de medische gevolgen, en de gevolgen voor het sociale leven meer uitgebreid (zie ook de bijlage) separaat te vermelden?

Tot zover: Ook in de huidige vorm is De Rotterdamse Schaal al een forse stap vooruit: Heel veel succes met de verdere uitwerking en implementatie!

15. Schriftelijke reactie – verzekeraar

Om te beginnen is het wenselijk dat er meer systematische ordening komt in het geheel van smartengelden. Hoe de letsel categorieën zich tot elkaar verhouden. Hoeveel is een been 'waard' ten opzichte van een arm, een voet ten opzichte van een nier, is het goed dat er meer ordening in komt, en dat biedt de Rotterdamse Schaal.

Ook het voornemen om de Schaal periodiek te vernieuwen, zodat we niet hoeven te zoeken in de smartengeldgids naar een vergelijkbaar letsel uit bijvoorbeeld eind vorige eeuw, is een verbetering. Een telkens geactualiseerd systeem dat nooit werkelijk verouderd is, is wenselijk.

Lastig is en blijft de vaststelling van een smartengeld voor meervoudige letsels. Dat is zo in het huidig systeem, en dat blijft zo in het systeem van de Rotterdamse Schaal. Heel veel letsels, met name ongevalsletsels zijn meervoudig. Te vrezen valt dat de introductie van deze nieuwe methodiek, zal leiden tot veel «trial and error», veel discussies, en dat de vaststelling van de smartengelden juist bewerkelijker wordt dan eenvoudiger. Al was het maar omdat we er gewoon aan moeten wennen. Veel discussie valt ook te verwachten over de bandbreedte. Is het niet beter om het normbedrag op het dwingende af leidend te maken, en de bandbreedte-beïnvloedende factoren hard te benoemen en te koppelen aan een percentage, (zoals bij 4.3, betekenis van de mate van verwijtbaarheid). Het benoemen van de relevante factoren (zoals onder iedere letselcategorie) is op zich nuttig, maar de Schaal geeft niet aan hoe die factoren dan moeten worden gewogen.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

Maar meer ordening en een meer systematische impliceert niet dat er meteen ook hogere bedragen moeten worden voorgesteld. Duidelijk is wel dat de smartengeldbedragen die de Rotterdamse Schaal ons aanreikt over het algemeen fors hoger zijn dan op dit moment te doen gebruikelijk. Ik weet (of denk te weten) dat mr. Lindenbergh al tijden van mening is dat de smartengelden zoals die in Nederland worden toegekend (te) laag zijn. Hij is ook zeker niet de enige. Maar de omstandigheid dat de Rotterdamse Schaal nu wordt vervaardigd door met name de heren Lindenbergh en Hebly, maakt het op zich niet juist of terecht dat zij hun particuliere mening over de hoogte van het smartengeld op deze manier aan het (letsel)land kunnen opleggen. «Hoho» zult u zeggen «wij leggen niets op. Wij bieden slechts handvatten en laat ieder er mee doen wat hem goeddunkt», maar dat is te «bescheiden». Van de Rotterdamse Schaal zal een enorme normerende werking uitgaan. Bij iedere letselzaak zal de Schaal worden aangehaald, en dat zal direct een fors opdrijvend effect hebben. Dat vindt Centramed niet wenselijk. Centramed verzekert zorginstellingen met een hoog eigen behoud. De zorginstellingen betalen het leeuwendeel van de schade zelf, en een dergelijke verhoging van de smartengelden zal de zorginstellingen zwaar vallen.

De fors opdrijvende werking verschilt per categorie, maar bijvoorbeeld een onderbeensamputatie wordt ten opzichte van de huidige bedragen wel heel veel «kostbaarder». Ik kan mij voorstellen dat een introductie van de Schaal die meer aansluit bij de huidige bedragen, voor veel verzekeraars de acceptabiliteit kan doen toenemen. Zelfs als daarbij wordt aangekondigd dat «we» in de komende vijf of tien jaar de bedragen harder zullen laten stijgen dan de inflatie. Dat doet de berekenbaarheid en de verzekerbarebaarheid toenemen.

De Rotterdamse Schaal lijkt met name gericht op ongevalsletsels. Wat we missen in de Rotterdamse Schaal is dat we wel een indicatie vinden voor longkanker en mesothelioom, maar niet voor de talloze andere kankersoorten. Wat is baarmoederhalskanker «waard», en hoe verhoudt een hersentumor zich in het systeem? Het zou fijn zijn als dat ook terug te vinden was in de Schaal.

Een indicatie zoals bij 4.5a (volledig verlies van de voortplantingsorganen (is dat testikels én penis?) van «ruim 100.000», is niet echt een bandbreedte. Ik denk dat dat betekent dat er daarbij dus inderdaad sprake is van testikels én penis, maar duidelijk is dat niet. Is een bandbreedte, temeer daar er daar ook factoren zijn die van invloed zijn op de hoogte van het smartengeld, dan niet wijzer?

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

De smartengelden voor ernstige brandwonden (68.000,-) vind ik dan weer laag. Brandwonden zijn enorm invaliderend. Kan er daarvoor niet worden aangesloten bij een percentage van het ernstigste letsel? Bijvoorbeeld 10% van het lichaam verbrand sluit aan bij 10% van het bedrag bij paraplegie? Of misschien wel versneld toenemend want bij hogere percentages verbrand lichaamsoppervlak wordt de invaliditeit wellicht al volledig.

PTSS. Tegenwoordig «heeft iedereen een PTSS», lijkt het wel. De PTSS is de whiplash van deze tijd. Met name ook omdat iedereen die diagnose maar stelt, en die vervolgens wordt doorgepraat. Dat ligt niet aan de Rotterdamse Schaal, maar deze categorisering leidt er wel toe dat het «aantrekkelijk» wordt om een PTSS te «stellen» als letsel, en dat zal de schaderegeling nog verder bemoeilijken.

De smartengelden voor seksuele misdrijven zijn voor mijn idee laag. Wat ik er van weet (en dat is maar weinig) leidt een verkrachting dikwijls tot een beschadigd en getraumatiseerd leven. In neem aan dat die letselcategorie daarmee ook gecombineerd moet/kan worden, maar het kan geen kwaad dat te expliciteren.

Idem voor brandstichting. Zeker als daar levensgevaar bij optreedt.

Idem voor mensenhandel.

Tenslotte zal een verhoging van de smartengelden ook leiden tot een verhoging van gestaffelde BGK-vergoedingen. Wellicht is het goed om daar nog aandacht aan te besteden.

16. Schriftelijke reactie – Slachtofferhulp Nederland (SHN)

In goede orde heeft Slachtofferhulp Nederland kennisgenomen van het onderzoeksproject 'De Rotterdamse Schaal', waarmee wordt beoogd de rechtspraktijk handvatten te bieden voor de begroting van smartengeld. Wij zijn blij dat er opnieuw een poging wordt gedaan om de begroting van smartengeld in Nederland inzichtelijker te maken. Duidelijkheid over hoe de hoogte van het smartengeld wordt bepaald en een vorm van eenheid in de toegekende smartengeldbedragen in Nederland is immers in het belang van het slachtoffer.

Wij denken echter dat we er met slechts de introductie van een nieuwe methode voor de standaardisering en normering van smartengeld in Nederland niet zijn. Wil een systeem goed kunnen landen in de rechtspraktijk en op een bestendige manier

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

worden gebruikt, dan zal er in ieder geval nog het nodige gedaan moeten worden aan de maxima van de bandbreedtes. Deze zijn te laag en sluiten niet aan bij de bedragen die nu al worden toegekend en de geluiden om de smartengeldbedragen juist te verhogen. Daarnaast hebben we in deze consultatie nog enkele belangrijke zaken aangegeven op basis waarvan de schaal en de totstandkoming daarvan zou kunnen worden verduidelijkt. Verder wijzen wij u erop dat in Nederland slechts een zeer beperkt aantal letselschadezaken door rechters beoordeeld worden, zodat het betrekken van andere bronnen, zoals de digitale overzichten van verzekeraars, een dieper inzicht geeft op verschafte schadevergoedingen. Tenslotte lijkt het ons belangrijk dat een nieuw in te voeren systeem een lerend instrument moet zijn en niet een vorm van pseudowetgeving, die zeker met een overbelaste rechtspraak grote risico's van stolling in zich bergt.

Wij maken derhalve graag gebruik van de door jullie geboden mogelijkheid tot consultatie. We zullen achtereenvolgens ingaan op de relevante begrotingsfactoren bij de verschillende letsels, de (totstandkoming) van de omrekenfactor, het gebrek aan inzicht in hoe de bandbreedtes precies tot stand zijn gekomen, de hoogte van de maxima van de bandbreedtes en tot slot zal worden ingegaan op de diverse delicten/ persoonsaantastingen als opgenomen onder onderdeel C.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

Relevante begrotingsfactoren

Uit de toelichting op de werkwijze volgt dat het vertrekpunt van de Rotterdamse schaal is om het model van de Engelse *Guidelines* om te zetten naar het Nederlandse stelsel. Daarbij is als uitgangspunt genomen dat niet alleen de categorisering van de letsels en aandoeningen, maar ook de onderlinge relatieve waardering daarvan een universeel karakter heeft en in principe ook voor Nederland kan worden aangehouden. De indeling en beschrijving van de categorieën is blijkens de toelichting – waar nodig – toegesneden op de Nederlandsrechtelijke context.¹⁷³ In de door ons bijgewoonde expertmeeting is nog verduidelijkt dat de begrotingsfactoren die in de verschillende categorieën zijn opgenomen ook zijn overgenomen.

Het valt ons op dat de verschillende begrotingsfactoren per categorie/letsel verschillen. Dat is in sommige gevallen begrijpelijk, gezien de aard van het letsel en de omstandigheden waarin de gelaedeerde zich op dat moment als gevolg van het letsel bevindt. Zo is bijvoorbeeld bij paraplegie de mate van resterende beweging nog relevant, terwijl dat bij tetraplegie niet zo is.¹⁷⁴ In andere gevallen wordt er aan het begin van een (deel) hoofdstuk een standaard rijtje genoemd met begrotingsfactoren die op alle gevallen voor een bepaald type letsel van toepassing zijn, zoals bij letsel aan zintuigen.¹⁷⁵ In weer andere gevallen wordt er bij bepaald letsel verwezen naar een opsomming die is gegeven voor een ander type letsel. Voor de factoren van knieletsel wordt bijvoorbeeld verwezen naar de factoren van beenletsel.¹⁷⁶

Soms worden er in het geheel geen begrotingsfactoren benoemd, terwijl je dat wel zou verwachten. Bij 'minder ernstig' en 'gering hersenletsel'¹⁷⁷ worden geen begrotingsfactoren genoemd, terwijl de verschillende begrotingsfactoren wel een rol (kunnen) spelen. Zo worden bij 'grand mal epilepsie' geen begrotingsfactoren genoemd en bij 'petit mal epilepsie' wel.¹⁷⁸ Het is onduidelijk waarom. Je zou ook begrotingsfactoren verwachten bij 'ander armletsel'¹⁷⁹, zoals ook is gedaan bij 'ander beenletsel'¹⁸⁰. Bij hoofdstuk 10, dat op littekens ziet, wordt het rijtje van

173 Toelichting op de totstandkoming, consultatieversie september 2024, p. 2.

174 Rotterdamse schaal, consultatieversie september 2024, p. 16.

175 Rotterdamse schaal, consultatieversie september 2024, p. 20.

176 Rotterdamse schaal, consultatieversie september 2024, p. 44.

177 Rotterdamse schaal, consultatieversie september 2024, p. 10.

178 Rotterdamse schaal, consultatieversie september 2024, p. 19.

179 Rotterdamse schaal, consultatieversie september 2024, p. 37.

180 Rotterdamse schaal, consultatieversie september 2024, p. 42.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

begrotingsfactoren juist weer aan het einde van het hoofdstuk genoemd.¹⁸¹ De ene keer wordt er gesproken over de factor ‘weerslag op het dagelijks leven van de gelaedeerde’ en de andere keer ‘weerslag op het dagelijks leven’.¹⁸² Zo zijn er nog een aantal te noemen.

Het is (dus) niet in alle gevallen even duidelijk op welke manier begrotingsfactoren een rol spelen. Het lijkt ons goed hier nog een keer naar te kijken en in de begrotingsfactoren wellicht meer consistentie aan te brengen. Bijvoorbeeld de algemene begrotingsfactoren altijd bovenaan het hoofdstuk te benoemen en dezelfde terminologie te gebruiken.

Daarnaast lijkt het ons wenselijk om een rijtje met algemene begrotingsfactoren te creëren die altijd meegenomen kunnen/moeten worden en die op alle categorieën van toepassing (kunnen) zijn. Zoals – niet limitatief – leeftijd, psychische gevolgen, weerslag op werk, weerslag op levenskwaliteit en vrijetijdsbesteding, weerslag op sociaal leven en relaties, de aard/omvang/duur van de behandeling, prognose, de mate van pijn en leed door het letsel. De meer specifieke, bij het letsel passende factoren, kunnen dan separaat bij het letsel worden benoemd. Dit komt volgens ons de overzichtelijkheid ten goede en geeft volgens ons de rechtspraktijk meer houvast.

De omrekenfactor en de totstandkoming van de bandbreedtes

In de toelichting op de werkwijze is te lezen dat er gebruik is gemaakt van een zogenoemde ‘omrekenfactor’ die de verhouding tussen het niveau van het smartengeld in Engeland en Nederland tot uitdrukking brengt. Kort gezegd is er gekeken naar bepaalde categorieën uit de *Guidelines* die redelijk bruikbaar bleken te zijn voor een vergelijking met de Nederlandse rechtspraak. In aanvulling daarop is nog een referentiepunt gevonden in de hoogste bedragen die rechters aan smartengeld hebben toegewezen in elk land. Vervolgens zijn er uitspraken verzameld uit de Smartengeldgids voor een vergelijking. Waarna een globale bandbreedte van de Nederlandse smartengeldbedragen is bepaald. Aan de hand van het midden van de Engelse en Nederlandse bandbreedtes is de algemene omrekenfactor bepaald.¹⁸³

Het zou behulpzaam zijn geweest als bij de toelichting op de werkwijze een bijlage was gevoegd met de jurisprudentie die gebruikt is voor het bepalen van de bandbreedtes. Nu is niet controleerbaar hoeveel uitspraken er zijn betrokken in het

181 Rotterdamse schaal, consultatieversie september 2024, p. 60.

182 Rotterdamse schaal, consultatieversie september 2024, p. 74 onder 18.1 en 18.3.

183 Toelichting op de totstandkoming, consultatieversie september 2024, p. 2 en 3.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

bepalen van de bandbreedtes en welke bedragen aan smartengeld in die zaken zijn toegekend. Dat is belangrijk omdat de omrekenfactor hierop gebaseerd is en deze omrekenfactor de bandbreedtes van alle categorieën bepaalt. Het verdient aanbeveling het onderliggende naslagwerk bij de toelichting op de werkwijze te voegen.

Dan de factor zelf. De algemene verhouding tussen het in Engeland toegewezen smartengeld en het (actuele) niveau in Nederland komt volgens de toelichting op de werkwijze uit op factor 0,65. Dat zou het gemiddelde van de resultaten uit de rechterkolom van de weergegeven tabel zijn.¹⁸⁴ Wij komen echter uit op een gemiddelde factor van 0,6675, wat afrondt op 0,67¹⁸⁵. Wat ons betreft zou, voor de zuiverheid, uitgegaan moeten worden van een omrekenfactor van 0,67. Een hogere omrekenfactor zal (mogelijk) van invloed zijn op de bandbreedtes van de verschillende categorieën.

Een ander punt betreft de manier waarop het midden van de bandbreedtes op basis van de Nederlandse jurisprudentie is berekend. Het lijkt erop alsof er in de jurisprudentie is gezocht naar de laagste en hoogste toegekende bedragen, die bij elkaar zijn opgeteld en gedeeld door twee om het gemiddelde te berekenen (tabel p. 3 in toelichting). Het is de vraag of het gemiddelde de beste centrummaat is in dit geval.

Een voorbeeld: Stel dat er in een bepaalde letselcategorie een laagste bedrag van 10.000 wordt designaleerd en een hoogste bedrag van 50.000. Het gemiddelde bedrag tussen die twee is 30.000. Wat nou als uit jurisprudentie blijkt dat in verreweg de meeste zaken een schadebedrag van 40.000 wordt toegekend, dan blijkt het gemiddelde tussen de extremen ver onder het werkelijke midden te zitten.

De twee extremen van een schaal geven vaak geen accuraat beeld van waar het zwaartepunt zich bevindt. Het is ook preciezer wanneer niet alleen de extremen worden meegenomen, maar ook alle tussenliggende schadebedragen. Daarnaast is, als data niet normaal verdeeld is, het gemiddelde geen goede manier om het midden te berekenen, maar is de modus (de meest voorkomende waarde) of mediaan (de middelste waarde als de data van klein naar groot is gesorteerd) een betere optie. Op basis van het toelichtingsdocument is nu niet duidelijk hoe de conversiefactoren

¹⁸⁴ Toelichting op de totstandkoming, consultatieversie september 2024, p. 3.

¹⁸⁵ $0,58 + 0,63 + 0,57 + 0,68 + 0,71 + 0,61 + 1,02 + 0,54 = 5,34 / 8 = 0,6675$.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

precies tot stand zijn gekomen, en of er rekening is gehouden met de verdeling van de schadebedragen.

Hoogte van de smartengeldbedragen

Wij begrijpen dat met deze schaal geprobeerd is een beschrijvende ordening aan te brengen in de toekenning van smartengeld in Nederland en dat normatieve opvattingen over de hoogte van het smartengeld zoveel als mogelijk worden overgelaten aan de Rechtspraak. Dat neemt niet weg dat ons wel een aantal dingen opvallen. Het leek ons goed om deze punten toch alvast te benoemen. Wellicht dat deze punten nog door jullie nog kunnen worden meegenomen of minst genomen terugkomen in de presentatie van de schaal aan de Rechtspraak.

Maxima van de bandbreedtes

Volgens de schaal kan er voor fysiek letsel maximaal een bedrag van EUR 265.000,- worden toegekend, te weten voor tetraplegie, zeer ernstig hersenletsel en volledige blind- en doofheid. In de rechtspraak worden er inmiddels hogere bedragen toegekend. Zoals de Rechtbank Rotterdam (ECLI:NL:RBROT:2024:6787), waar EUR 400.000,- werd toegekend aan een slachtoffer dat werd neergeschoten en ernstig blijvend hersenletsel opliep. Of een andere uitspraak van de Rechtbank Rotterdam (ECLI:NL:RBROT:2020:13006), waar EUR 350.000,- werd toegekend aan een slachtoffer dat werd mishandeld en eveneens ernstig blijvend hersenletsel opliep.

De maximumbedragen voor smartengeld in de rechtspraak liggen dus al hoger dan de bedragen die in de schaal worden genoemd. Zo op het eerste oog lijkt het niet zo te zijn dat door cumulatie van letsels of door meervoudigheid tot gelijkwaardige bedragen kan worden gekomen. Daarnaast lijkt de schaal meer geschikt te zijn voor standaard zaken en niet voor de buitencategorie zaken, waar het gedrag van verdachte en het gepleegde geweld/letsel een grote rol speelt. De vrees bestaat dat de rechtspraak zich voornamelijk zal laten leiden door de gegeven bandbreedtes, terwijl die bandbreedtes in sommige zaken geen recht doen aan wat er is gebeurd. Daarmee en door gebruik van deze maxima zou de schaal voor een achteruitgang zorgen in de smartengeldbedragen die aan slachtoffers worden toegekend. Dat vinden wij een onwenselijke ontwikkeling.

Het is ook niet in lijn met de geluiden die in de afgelopen decennia door de rechtspraak zelf zijn gedaan over de smartengeldbedragen en dat deze in feite te laag zijn. Het begon o.a. in 2014 met het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden¹⁸⁶,

¹⁸⁶ ECLI:NL:GHARL:2014:6223 (r.o. 2.18).

gevolgd door de Rechtbank Midden-Nederland in 2018¹⁸⁷, het Gerechtshof Den Haag in 2019¹⁸⁸ en meer recent nog twee uitspraken van het Gerechtshof Den Haag¹⁸⁹. Het is niet alleen de rechtspraak, maar ook in de literatuur is er de roep om hogere schadebedragen.

Deze kritische geluiden zijn begrijpelijk, want waar in de ons omringende landen de bedragen aan smartengeld de afgelopen decennia zijn gestegen, zijn deze in Nederland gestagneerd. Ook is de inflatie van de afgelopen jaren nauwelijks verdisconteerd. Hoewel de hoogte van de bedragen voor de zwaardere gevallen iets zijn gestegen, lopen we nog steeds achter ten opzichte van het buitenland. De overgang naar een systeem van normering en standaardisering is volgens ons een goed moment om ook te kijken naar de hoogtes van smartengeld en deze meer in lijn te brengen met de huidige tijd. Daarbij kan er gekeken worden naar welke bedragen er in onze directe buurlanden worden toegewezen. Zoals bijvoorbeeld Duitsland, waar hogere smartengeldbedragen worden toegekend en die qua samenleving niet heel veel verschilt van de onze.¹⁹⁰

Hoogte smartengeldbedragen bij licht letsel

De smartengeldbedragen voor licht letsel zijn gebaseerd op de 'Richtlijn licht letsel inclusief smartengeld' van de Letselschade Raad. De bedragen die in deze richtlijn worden genoemd zijn weer gebaseerd op de Smartengeldgids van de ANWB.¹⁹¹ Voor deze lichtere letsels zit er nauwelijks tot geen ontwikkeling in de hoogte van de toegekende vergoedingen aan smartengeld, anders de eventuele jaarlijkse indexering. Iedere vijf jaar worden de bedragen geëvalueerd aan de hand van de Smartengeldgids van de ANWB. In 2019 was er, aldus de Letselschade Raad, geen trend waar te nemen die verhoging van de normbedragen zou rechtvaardigen. Het is de vraag of deze manier van evaluatie recht doet aan de praktijk. In licht letsel zaken wordt immers minder geprocedeerd, waardoor deze zaken veelal niet ter beoordeling voorliggen aan de rechter en dus niet in de Smartengeldgids terecht komen. Daarnaast worden zaken, waarbij er sprake is van licht letsel, veelal behandeld door de politierechter. Zij doen mondeling uitspraak en deze zaken komen in het gros van de gevallen niet terecht op rechtspraak.nl en in de Smartengeldgids. Hier wordt in de trendanalyse geen rekening mee gehouden. Daarnaast baseren rechters zich

187 ECLI:NL:RBMNE:2018:5461 (r.o. 4.15).

188 ECLI:NL:GHDHA:2019:2753 (r.o. 27).

189 ECLI:NL:GHDHA:2023:1531 (r.o. 11) en ECLI:NL:GHDHA:2023:1810 (r.o. 34).

190 'De hoogte van smartengeld: een vergelijking tussen Nederland en Duitsland', prof. mr. A.J. Verheij, Smartengeldgids 2019.

191 Rotterdamse schaal, consultatieversie september 2024, p. 63.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

onder meer op de Richtlijn licht letsel bij de toekenning van smartengeld, waardoor er om die reden geen ontwikkeling in de bedragen zit. Het ligt dus voor de hand dat er geen trend wordt waargenomen. Kortom: de bedragen blijven op hetzelfde niveau hangen, terwijl bij de zwaardere letsels de bedragen in de afgelopen jaren wel (licht) omhoog zijn gaan. Het is wenselijk als voor de lichtere letsels, die in de praktijk enorm veel voorkomen, de smartengeldbedragen ook omhoog gaan. Hiermee wordt aan een grotere groep slachtoffers tegemoet gekomen. Dat is des te belangrijker, juist omdat in de zaken met lichtere letsels slachtoffers relatief vaak zelf optreden zónder een belangenbehartiger.

Hoogte smartengeldbedragen bij persoonsaantasting

Voor de smartengeldbedragen bij persoonsaantasting worden bandbreedtes geschetst die zouden indiceren wat door rechters in de meeste gevallen aan smartengeld zou worden toegewezen.¹⁹² In de toelichting op de totstandkoming is nog te lezen dat per gevalstype telkens aan de hand van een substantiële steekproef is onderzocht binnen welke bandbreedtes de meeste toegewezen smartengeldbedragen liggen. Daarbij waren niet alle uitspraken even bruikbaar en is – begrijpelijkerwijs – gekeken naar uitspraken waar de geschonden normstelling zich laat isoleren.

Net als bij het bepalen van de omrekenfactor zou het ook hier behulpzaam zijn geweest als bij de toelichting op de werkwijze een bijlage was gevoegd met de jurisprudentie die gebruikt is voor het bepalen van de bandbreedtes. Er kan dan gecontroleerd worden welke uitspraken zijn betrokken in het bepalen van de bandbreedtes en welke bedragen aan smartengeld in die zaken zijn toegekend. Ook hier verdient het aanbeveling het onderliggende naslagwerk bij de toelichting op de werkwijze te voegen.

Ten aanzien van de bandbreedtes wordt aangegeven dat er ‘meestal tussen bedrag X en bedrag Y’ wordt toegewezen. Wij vrezen dat de Rechtspraak, o.a. door de gebruikte bandbreedtes en de gebruikte bewoording van ‘meestal’, zich door deze bedragen zal laten leiden en niet snel daarvan zal afwijken. Dat zou jammer zijn, aangezien er ook situaties zijn aan te wijzen waarbij een bedrag tussen de genoemde bandbreedtes niet gerechtvaardigd is. Als eerder aangegeven, de schaal lijkt geschikter voor standaard zaken en niet voor de buitencategorie zaken waar gedrag van de verdachte, het gepleegde geweld en het ontstane letsel een grote rol speelt. Het is aan te raden hier in de inleiding van het hoofdstuk iets

¹⁹² Rotterdamse schaal, consultatieversie september 2024, p. 68.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

over op te nemen, namelijk dat er ook situaties kunnen zijn die afwijking van de bandbreedte rechtvaardigen.

Voor sommige gevalstypen wordt voor wat betreft de hoogte van de bedragen in het volgende verder ingegaan.

Persoonsaantasting zonder lichamelijk of (geobjectiveerd) geestelijk letsel

Aangegeven is dat deze categorie nog volop wordt bestudeerd en uitgebreid.

Volgens ons zou deze categorie in ieder geval nog kunnen worden uitgebreid met de volgende delicten:

- Seksueel binnendringen van een bewusteloze, onmachtige of gestoorde (art. 243 Sr)¹⁹³;
- Poging doodslag (beschoten, maar niet geraakt);
- Poging verkrachting.

Hieronder zal worden ingegaan op de verschillende gevalstypen die in de Rotterdamse schaal worden benoemd.

Onttrekking ouderlijk gezag

Ten aanzien van de begrotingsfactoren wordt er een onderverdeling gemaakt tussen die van de ouder en het kind. Wat ons betreft worden er bij de ouder enkele factoren genoemd die ook voor het kind gelden en vice versa. Deze overkoepelende begrotingsfactoren kunnen, voor de overzichtelijkheid, beter bovenaan worden genoemd onder een gezamenlijke paragraaf 'ouder & kind'. Het gaat dan om de factoren: de omstandigheden waaronder de onttrekking plaatsvond, duur en bestemming van de onttrekking, leeftijd van het kind, de abruptheid van de scheiding tussen ouder en kind, de mate van contact tussen ouder en kind. De meer specifieke factoren, zoals de ontwikkeling van het kind, kunnen dan bij het kind worden benoemd.

De bandbreedte voor zowel ouder als kind zou wat ons betreft hoger moeten liggen. Er zijn immers ook uitspraken waarbij ouders en kind meer dan EUR 5.000,- toegekend gekregen. Bijvoorbeeld in ECLI:NL:RBMNE:2023:6122 kreeg de moeder van een minderjarige EUR 10.000,- toegekend, nadat haar zoontje van nog geen jaar door vader mee was genomen naar Irak voor de duur van +/- 1 jaar.

193 Per 1 juli 2024 is de Wet Seksuele misdrijven in werking getreden. Het nieuwe artikel is 244 Sr en ziet op ontbreken van de wil bij bewusteloosheid, verminderd bewustzijn of lichamelijke onmacht, psychische stoornis, psychogeriatrische aandoening of een verstandelijke handicap.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

Of ECLI:NLRBDHA:2022:5897 waar verdachte de kinderen meer dan 8 jaar (en nog steeds gaande) heeft meegenomen naar Irak. Moeder kreeg in die zaak EUR 30.000,- toegewezen en de kinderen ieder EUR 10.000,-.

Seksuele misdrijven

Bij de begrotingsfactoren voor wordt ons inziens onvoldoende rekening gehouden met het feit dat verkrachting ook gepaard kan gaan met excessief geweld (waaronder een wapen), waarbij verdachte een groot overwicht (psychisch/fysiek) heeft op het slachtoffer. Door de beperkte bandbreedte is er geen althans onvoldoende ruimte om een hoger bedrag toe te wijzen die wel recht doet aan de ernst en de gevolgen van het gepleegde feit. Enkele voorbeelden van zaken¹⁹⁴:

- ECLI:NL:RBOBR:2021:2833 (verkrachting vriendin in woning, EUR 15.000,-)
- ECLI:NL:GHARL:2024:4760 (Anale verkrachting, EUR 20.000,-)
- ECLI:NL:RBMNE:2021:4326 (Onder bedreiging mes verkracht in woning door buurman, EUR 20.000,00)
- ECLI:NL:RBROT:2024:7497 (achtervolgt naar huis en daar gewelddadig verkracht, EUR 30.000,-)

Dan is er recent nog een uitspraak gedaan door het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden¹⁹⁵. In deze zaak heeft verdachte een 70-jarige vrouw van achteren aangevallen en geprobeerd haar met grof geweld te wurgen, waardoor zij niet alleen bewusteloos is geraakt, maar ook kneuzingen, schaafwonden en een fractuur in het schildkraakbeen en gebroken ribben heeft opgelopen. Daarna heeft verdachte haar verkracht en beroofd. In de uitspraak wordt enkel vermeld dat het slachtoffer voor het leven is getekend. Het Hof heeft verkrachting bewezen verklaard en een bedrag van EUR 40.000,- aan smartengeld toegekend. Volgens de schaal zou er voor een verkrachting slechts EUR 12.500,- toegekend kunnen worden. Dat is vele malen lager dan het bedrag van EUR 40.000,- in deze zaak is toegekend. De overige letsels van het slachtoffer zijn, ons inziens, niet dusdanig van aard dat middels cumulatie/meervoudigheid tot voornoemd bedrag zou kunnen worden gekomen. De bandbreedte is voor de ernstige gevallen volgens ons te laag.

Voorts kan een verkrachting ook gepaard gaan met dusdanig letsel dat niet in de schaal is terug te vinden. Zoals inwendig letsel of letsel aan de geslachtsdelen/

194 In de aangehaalde voorbeelden is zoveel als mogelijk gekozen voor uitspraken waarbij er enkel sprake is van schending van het delict verkrachting en smartengeld wordt toegekend o.b.v. de aard en de ernst van de normschending.

195 ECLI:NL:GHARL:2024:7563.

organen.¹⁹⁶ Mogelijk dat dit nog een relevante begrotingsfactor kan zijn. Of denk aan de situatie van een bejaarde man/vrouw, waarbij aan een simpele klap blijvend letsel kan worden overgehouden of verergering van bestaande klachten. Hoe wordt daarmee omgegaan?

De maximale bedragen voor ontucht lijken tevens aan de lage kant. Door de nauwe bandbreedte lijkt er geen ruimte te zijn voor die zaken waarbij het misbruik zo lang en de omstandigheden zo ernstig zijn, waardoor een hoger bedrag aan smartengeld gerechtvaardigd is. Er zijn echter ook zaken waarbij er geen sprake is van jarenlang misbruik, maar juist een kortere periode met een hoger schadebedrag. Enkele voorbeelden¹⁹⁷:

- ECLI:NL:GHAMS:2022:2701 (misbruik door dansleraar, +/- 1 jaar, EUR 12.500 (slo. 2))
- ECLI:NL:RBZWB:2023:8094 (misbruik door stiefvader, +/- 3 jaar, EUR 17.500,-)
- ECLI:NL:RBOBR:2021:5218 (misbruik dochter, +/- 6 jaar, EUR 25.000,-)
- ECLI:NL:GHARL:2022:3908 (misbruik zoon 3-16 jr, EUR 35.000,-)
- ECLI:NL:RBNHO:2024:10841 (misbruik dochter, +/- 4 jr, EUR 20.000,-)
- ECLI:NL:RBZWB:2021:5313 (misbruik pleegzoon, +/- 4 jaar, EUR 15.000,-)
- ECLI:NL:GHDHA:2023:627 (misbruik nichtje, +/- 4 jaar, EUR 20.000,-)
- ECLI:NL:GHAMS:2023:473 (misbruik dochter, +/- 7 jaar, EUR 25.000,-)

In paragraaf 17.7 wordt er gebruik gemaakt van de term 'wraakporno'. Hoewel het – inmiddels – een juridisch geaccepteerd begrip is, spreken wij liever van 'misbruik seksueel beeldmateriaal'¹⁹⁸. Wraakporno impliceert namelijk dat er schuld ligt bij het slachtoffer, vanwege de term 'porno'. Ditzelfde geldt voor de term kinderporno, liever spreken wij van 'misbruik seksueel beeldmateriaal minderjarigen'.

Alle uitspraken zijn gedaan onder de oude zedenwetgeving. Onder de nieuwe Wet seksuele misdrijven is een gelaagdheid aangebracht in de misdrijven aanranding en verkrachting en zijn de artikelen geherstructureerd. Het is wellicht verstandig om bij de verschillende misdrijven zowel het oude als het nieuwe artikelnummer te benoemen.

¹⁹⁶ Zie bijv. ECLI:NL:GHARL:2024:4760.

¹⁹⁷ In de aangehaalde voorbeelden is zoveel als mogelijk gekozen voor uitspraken waarbij er enkel sprake is van schending van het delict verkrachting en smartengeld wordt toegekend o.b.v. de aard en de ernst van de normschending.

¹⁹⁸ In de literatuur is ook de wens geuit om van deze term gebruik te maken.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

Bedreigende situaties (312/317/282/282a/157 Sr)

Onder vrijheidsberoving en gijzeling wordt als factor gegeven 'gescheiden zijn van minderjarige kinderen'. Dit kan inderdaad een omstandigheid zijn, zeker gezien minderjarigen minder zelfredzaam zijn en de zorgen groter zijn. Het is echter in algemene zin relevant of een slachtoffer gescheiden wordt van andere familieleden, partners en/of vrienden en niet uitsluitend minderjarigen. Dat zou ons inziens nog als factor toegevoegd kunnen worden.

De bandbreedte voor wat betreft brandstichting (meestal tussen EUR 700,- en EUR 3.500,-) lijkt aan de lage kant. Voor brandstichting worden hogere bedragen toegekend, bijvoorbeeld ECLI:NL:RBOBR:2023:771 (benadeelde lag ten tijde van de brandstichting te slapen), waar EUR 5.000,- werd toegekend. Opgemerkt wordt dat in deze zaak poging doodslag bewezen is verklaard, maar dat neemt niet weg dat het zich prima leent voor het delict brandstichting.

Mensenhandel

Voor het delict mensenhandel wordt er uitgaan van een bandbreedte van EUR 2.500 – EUR 10.000,-. Het is maar de vraag of deze bandbreedte recht doet aan de praktijk. In zaken waar sprake is van seksuele uitbuiting wordt veelal, vanzelfsprekend afhankelijk van de omstandigheden van het geval, een bedrag van EUR 10.000,- toegewezen. Dat betekent dat je direct het plafond van de bandbreedte raakt, wat beperkend kan werken. Dat wordt ondersteund doordat er in de praktijk ook regelmatig bedragen boven de EUR 10.000,- worden toegewezen. Zoals ECLI:NL:RBGEL:2024:2975, waar een bedrag van EUR 30.000,- aan smartengeld werd toegekend na seksuele uitbuiting van 2 jaar en 2 maanden. In deze zaak was er geen in de psychiatrie erkend ziektebeeld vastgesteld. Of ECLI:NL:GHARL:2021:10335 waar een Hongaarse vrouw gedurende 6 jaar seksueel is uitgebuit door de man met wie zij een relatie had. Er werd een bedrag van EUR 25.000,- toegekend. Tot slot nog ECLI:NL:RBNHO:2018:11902, waar verdachte een aantal vrouwen seksueel heeft uitgebuit. Aan slachtoffers 1 en 2 werd een bedrag toegekend van EUR 15.000,-, zij zijn resp. 14 en 17 maanden uitgebuit.

Een indicatie voor een bredere bandbreedte kan tevens worden gevonden in de categorisering die het Schadefonds Geweldsmisdrijven hanteert en uitgaat van een tegemoetkoming. Zij plaatsen slachtofferschap van mensenhandel in de letselcategorieën 2 tot en met 5 (EUR 2.500,- tot en met EUR 20.000,-). We begrijpen dat hierdoor een vrij brede bandbreedte ontstaat. Mogelijk dat dit weer worden versmald door gebruik te maken van een onderverdeling voor wat betreft de ernst van het feit en evt. gevolgen voor het slachtoffer.

Bijlage 2: Schriftelijke reacties op consultatieversie

Wellicht ten overvloede, de Nationaal Rapporteur Mensenhandel is nog bezig met een extensief jurisprudentieonderzoek (over de jaren 2019-2023), waar ook de toekenning van smartengeld in wordt meegenomen. Mogelijk dat dit nog behulpzaam kan zijn bij de verdere invulling van de schaal op dit vlak.

Schending eer en goede naam

Bij schending eer en goede naam kan gedacht worden aan situaties als belediging i.v.m. de seksuele geaardheid of belediging door naar iemand te spugen of iemand te bespugen. Ook kan gedacht worden aan het bezit, vervaardigen en verspreiden van kinderpornografisch beeldmateriaal. Mogelijk dat deze laatste categorie passender is onder het hoofdstuk 'seksuele misdrijven'.

Afsluitend

Naar ik aanneem heb ik u hiermee voldoende geïnformeerd. Mocht u naar aanleiding van deze consultatie nog vragen hebben, dan kunt u uiteraard contact met ons opnemen.

Met vriendelijke groet,

Mevrouw mr. R.H.M. Jansen MPA

Voorzitter Raad van Bestuur Slachtofferhulp Nederland

